

Cahier 2019-14

De aparte bejegening van jongvolwassen daders in het (jeugd)strafrecht

Een internationale vergelijking

K. Zeijlmans
T. Sipma
A.M. van der Laan

Cahier

De reeks Cahier omvat de rapporten van onderzoek dat door en in opdracht van het WODC is verricht. Opname in de reeks betekent niet dat de inhoud van de rapporten het standpunt van de Minister van Justitie en Veiligheid weergeeft.

Dankwoord

Dit onderzoek gaat over de aparte bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht in landen die deel uitmaken van de Europese Raad. Voor het onderzoek zijn experts uit 34 landen benaderd met een vragenlijst. Tevens zijn experts in vier landen, Duitsland, Oostenrijk, Zweden en Portugal, nader bevraagd over de situatie in hun land. De experts hebben allen enthousiast meegewerkt aan het onderzoek en hebben ons relevante informatie geleverd. Op deze plaats willen we hen dan ook hartelijk danken voor hun medewerking. Verder is het onderzoek begeleid door een begeleidingscommissie onder voorzitterschap van em. Prof. Ido Weijers. Ook hen willen we hartelijk danken voor hun opbouwende opmerkingen tijdens de besprekingen.

A. Daalder
Waarnemend directeur WODC

Inhoud

Samenvatting — 6

1 Inleiding — 14

- 1.1 Doelstelling en onderzoeksvragen — 16
- 1.2 Positionering van het onderzoek — 17
- 1.3 Leeswijzer — 17

2 Methode van onderzoek — 19

- 2.1 Literatuurstudie en verkennende vragen — 19
 - 2.1.1 In- en exclusiecriteria — 19
 - 2.1.2 Zoekstrategie — 20
 - 2.1.3 Verkennende vragen aan experts — 24
 - 2.1.4 Analyse — 24
- 2.2 Vragenlijst aan experts en aanvullende literatuurstudie — 25
 - 2.2.1 Landselectie — 26
 - 2.2.2 Procedure — 27
 - 2.2.3 Analyse — 30

3 Internationale bejegening van jongvolwassenen in Europa — 31

- 3.1 Mogelijkheid aparte bejegening jongvolwassenen — 32
 - 3.1.1 Voorwaarden en juridische condities — 34
 - 3.1.2 Beslissing aparte bejegening — 36
- 3.2 Invulling aparte bejegening — 36
 - 3.2.1 Aparte plaatsing — 37
 - 3.2.2 Strafvermindering — 38
 - 3.2.3 Aparte sancties — 39
 - 3.2.4 Aparte procedures — 41
- 3.3 Korte reflectie — 41

4 Profielschets landen — 43

- 4.1 Duitsland — 43
 - 4.1.1 Historische context en achtergrond — 43
 - 4.1.2 Voorwaarden en/of juridische condities voor aparte bejegening — 44
 - 4.1.3 Het strafrechtelijk proces en bijbehorende procedures — 45
 - 4.1.4 De sanctioneringscontext — 46
 - 4.1.5 Mate van toepassing en effectiviteit — 46
- 4.2 Oostenrijk — 47
 - 4.2.1 Historische context en achtergrond — 47
 - 4.2.2 Voorwaarden en/of juridische condities voor aparte bejegening — 47
 - 4.2.3 Het strafrechtelijk proces en bijbehorende procedures — 48
 - 4.2.4 De sanctioneringscontext — 48
 - 4.2.5 Mate van toepassing en effectiviteit — 49
- 4.3 Zweden — 49
 - 4.3.1 Historische context en achtergrond — 49
 - 4.3.2 Voorwaarden en/of juridische condities voor aparte bejegening — 51
 - 4.3.3 Het strafrechtelijk proces en bijbehorende procedures — 51
 - 4.3.4 De sanctioneringscontext — 51
 - 4.3.5 Mate van toepassing en effectiviteit — 52

- 4.4 Portugal — 52
- 4.4.1 Historische context en achtergrond — 52
- 4.4.2 Voorwaarden en/of juridische condities voor aparte bejegening — 53
- 4.4.3 Het strafrechtelijk proces en bijbehorende procedures — 53
- 4.4.4 De sanctioneringscontext — 54
- 4.4.5 Mate van toepassing en effectiviteit — 54

5 Vergelijking Nederland en de vier Europese landen — 55

- 5.1 Historische context en achtergrond — 55
- 5.2 Voorwaarden en juridische condities voor aparte bejegening — 56
 - 5.2.1 Leeftijdsgrenzen — 56
 - 5.2.2 Aanvullende juridische condities — 57
- 5.3 Het strafrechtelijk proces en bijbehorende procedures — 58
 - 5.3.1 Vervolging — 59
 - 5.3.2 Berechting — 60
 - 5.3.3 Tenuitvoerlegging — 60
- 5.4 Sancties en strafmaten — 61
- 5.5 Mate van toepassing en effectiviteit — 62

6 Slotbeschouwing — 64

- 6.1 Internationale vergelijking aparte bejegening — 64
- 6.2 Beperkingen en krachten van het onderzoek — 67
- 6.3 Conclusie — 68

Summary — 69

Literatuur — 75

Bijlagen

- 1 Samenstelling begeleidingscommissie — 81
- 2 Codeboek analyse literatuur — 82
- 3 Verdiepende vragen (in het Engels) — 85
- 4 Overzicht literatuur landen Europa — 87
- 5 Bronnenoverzicht per land — 93

Samenvatting

Op 1 april 2014 is in Nederland het adolescentenstrafrecht (ASR) in werking getreden. Het doel van het ASR is het stimuleren van een flexibele sanctietoepassing bij adolescenten en jongvolwassenen in de leeftijd 16 tot 23 jaar. De aandacht gaat daarbij uit naar een aparte bejegening van jongvolwassenen (waarbij het hier de leeftijdsgroep 18- tot 23-jarigen betreft) via het jeugdstrafrecht. Ook internationaal is er aandacht voor de rol van jongvolwassenen binnen het strafrecht. Zo heeft het Comité van Ministers van de Raad van Europa sinds het begin van deze eeuw tweemaal aanbevelingen gedaan waarmee wetgevers worden aangemoedigd om de reikwijdte van jeugdrechtspraak uit te breiden tot de leeftijdsgroep van jongvolwassenen. Hoewel de aanbevelingen van het Comité van Ministers van de Raad van Europa niet bindend zijn, zijn veel landen bezig met de bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht. Toch is er voornamelijk maar beperkte informatie over hoe de Nederlandse situatie ten aanzien van de aparte bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht zich verhoudt tot andere landen. Een vergelijking van de aparte bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht van de Nederlandse situatie met die in andere landen biedt inzicht in mogelijk alternatieve varianten welke ook relevant zouden kunnen zijn voor (toepassing in) de Nederlandse situatie. In dit rapport vergelijken we verschillen en overeenkomsten tussen de aanpak van jongvolwassenen in het strafrecht in verschillende Europese landen met het Nederlandse adolescentenstrafrecht. Bij de aparte bejegening van jongvolwassenen gaat het om uitzonderingen die voor deze leeftijdsgroep worden gemaakt buiten het reguliere volwassenenstrafrecht om, hetzij materieel, hetzij procedureel. Het onderzoek maakt deel uit van het onderzoeksprogramma Monitoren en Evalueren Adolescentenstrafrecht dat het WODC op verzoek van het ministerie van Justitie en Veiligheid uitvoert.

Doelstelling en onderzoeksvragen

De doelstelling van dit project is inzicht te krijgen in de aparte bejegening van jongvolwassenen in het (jeugd)strafrecht (inclusief de interventies die deze jongvolwassenen krijgen) in vergelijking tot de Nederlandse situatie, waarbij specifiek wordt gefocust op een aantal voor Nederland relevante Europese landen. De doelstelling van het onderzoek is vertaald in de volgende onderzoeksvragen:

- 1 In welke Europese landen is er sprake van een aparte bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht?
- 2 Wat houdt deze aparte bejegening van jongvolwassenen in de verschillende fasen in de praktijk van het strafproces (vervolgning, berechting en sanctionering) in deze landen in?
- 3 Onder welke voorwaarden en/of juridische condities is het mogelijk jongvolwassenen volgens het jeugdstrafrecht te sanctioneren in andere landen? Is dit bijvoorbeeld afhankelijk van het type delict, de persoon van de dader of anderszins?
- 4 Welke overeenkomsten en verschillen zijn er tussen Nederland en andere landen in de aparte bejegening van jongvolwassenen in de verschillende fasen in de praktijk van het strafproces (vervolgning, berechting, tenuitvoerlegging)?

- 5 Wat is bekend over de mate waarin in de andere landen in de sanctivering van jongvolwassenen een aparte bejegening wordt toegepast (bijv. hoe vaak het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen wordt toegepast)?
- 6 Welke type strafrechtelijke sancties, (maximale) strafmaten en interventies (kunnen of) worden toegepast bij jongvolwassen daders in de (selectie van) Europese landen waar sprake is van een aparte bejegening van jongvolwassen daders?
- 7 Wat is bekend over de effectiviteit van deze strafrechtelijke sancties en interventies?

De eerste drie onderzoeksvragen worden hierbij breed ingestoken en voor zoveel mogelijk Europese landen beantwoord en vergeleken, terwijl vraag 4 tot en met 7 specifiek ingaan op een selectie van vier voor Nederland relevante Europese landen.

Methode van onderzoek

De insteek van het huidige onderzoek is om een vergelijking te geven van de aanpak van jongvolwassenen in de praktijk van het strafrecht. Om de onderzoeksvragen te beantwoorden zijn twee methoden gebruikt: a) een literatuurstudie en b) een kwalitatieve multiple casestudie waarin experts in enkele landen zijn bevroegd middels gestructureerde vragenlijsten eventueel aangevuld met een beknopte, aanvullende literatuurstudie over de door de experts aangedragen interventies. De tweede onderzoeksmethode bouwt hierbij voort op de informatie verzameld in de eerste onderzoeksmethode.

Literatuurstudie en verkennende vragen

Bij aanvang van het onderzoek is door middel van een *scoping literature review* gezocht naar (recente) literatuur waarin een beschrijving staat van de aparte bejegening van jongvolwassenen in het (jeugd)strafrecht. Hiervoor werden drie zoekstrategieën gehanteerd. Allereerst werden wetenschappelijke databases doorzocht aan de hand van vooraf opgestelde zoektermen. Met de geïnccludeerde bronnen uit deze zoekstrategie werd vervolgens een 'snowballing' en een 'cited-by' zoekproces uitgevoerd. De focus lag op Engelstalige literatuur. Literatuur gepubliceerd na 2000 werd meegenomen wanneer het:

- Zich richtte op de bejegening van jongvolwassenen in het (jeugd)strafrecht. De leeftijdsgrenzen voor de definitie van jongvolwassenen zijn daarbij flexibel gelaten, zolang er in ieder geval ten dele overlap was met de doelgroep van jongvolwassenen uit het Nederlandse strafrecht (18- tot 23-jarigen).
- Betrekking had op ten minste één van de fasen in het strafproces, te weten de vervolging (vordering, advisering), berechting en tenuitvoerlegging.
- Ging over een land dat lid is van de Raad van Europa.

Om Engelstalige bias te minimaliseren, zijn contactpersonen uit de Europese landen waar weinig informatie over gevonden werd in de literatuurstudie gecontacteerd met een korte vraag over de mogelijkheid voor aparte strafrechtbejegening voor jongvolwassenen in hun land. De geïnccludeerde literatuur en de antwoorden op de verkennende vragen zijn gecodeerd volgens een codeboek.

Vragenlijst aan experts en aanvullende literatuurstudie

Het tweede deel van het onderzoek betreft een kwalitatieve multiple casestudie van een selectie van landen welke relevant kunnen zijn voor het Nederlandse beleid. Na een stapsgewijs proces om de landen te kiezen is besloten om Duitsland, Oostenrijk, Zweden en Portugal mee te nemen voor verdere analyse. Het doel was om twee landen te selecteren waar de strafrechtelijke bejegening van jongvolwassenen vergelijkbaar lijkt met die in Nederland, namelijk die landen waar jongvolwassenen ook in het jeugdstrafrecht gesanctioneerd kunnen worden. Daarnaast werden twee landen geselecteerd waar jongvolwassenen niet via het jeugdstrafrecht kunnen worden gesanctioneerd, maar waar eventueel wel sprake is van een relatieve sanctievermindering (mitigatie) die jongvolwassenen kunnen krijgen of een andere reden waarom er sprake lijkt te zijn van een aparte bejegening van jongvolwassenen.

In deze vier landen zijn experts benaderd met een vragenlijst met 20 verdiepende vragen. In elk land zijn meerdere experts benaderd. Allereerst werd aan twee experts de vragenlijst met de beschikbare informatie gestuurd en werden zij gevraagd om de informatie te controleren en, waar nodig, aan te vullen. De laatste expert werd vervolgens een tekst gestuurd waarin de informatie van de eerdere experts en de literatuur verwerkt was tot ongeveer twee pagina's aan tekst.

Na de analyse van de situatie in elk van die vier landen apart, is de informatie naast elkaar gelegd. De Nederlandse situatie is als uitgangspunt genomen voor de verdere analyse. Verschillen en overeenkomsten met de vier landportretten werden vervolgens in overleg tussen de drie betrokken onderzoekers besproken en geduid. Eventuele verklaringen of implicaties van de bevindingen voor de Nederlandse situatie werden door middel van dit overleg in kaart gebracht.

Resultaten literatuurstudie

Er zijn 59 bronnen meegenomen in dit onderzoek, waarvan slechts 17 van de 59 bronnen zich specifiek richten op jongvolwassenen in het strafrecht. De meegenomen bronnen geven een (soms oppervlakkige) beschrijving van 38 Europese landen. Deze gegevens zijn aangevuld met informatie van experts, waardoor informatie beschikbaar kwam over 45 andere Europese landen dan Nederland. Inclusief reeds beschikbare kennis over Nederland is over 46 van de 50 landen van de Raad van Europa informatie over de aparte bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht bekend. Van vier landen (Andorra, Liechtenstein, Monaco en San Marino) is geen informatie voorhanden.

Meeste landen hebben een aparte bejegening van jongvolwassenen

In 34 van de 46 onderzochte landen is in het strafrecht sprake van een aparte bejegening van jongvolwassenen die na hun 18^e een misdrijf hebben gepleegd. In 12 van de 46 onderzochte landen is geen sprake van een aparte bejegening van jongvolwassenen. Hieronder vallen echter ook landen waarbij het mogelijk is om jeugdsancties op te leggen aan of te verlengen voor jongvolwassenen indien het misdrijf en/of de rechtelijke uitspraak vóór het 18^e levensjaar plaatsvond. Van vier landen (Andorra, Liechtenstein, Monaco & San Marino) is geen informatie over een aparte bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht bekend.

Verskillende doelgroepen voor de aparte bejegening

Er zijn 34 landen die een aparte bejegening hebben voor jongvolwassenen die een misdrijf hebben begaan na hun 18^e verjaardag. De doelgroep van jongvolwassenen die in aanmerking komen voor deze aparte bejegening is echter per land toch verschillend. Hierbij zijn allereerst verschillen te vinden in de *leeftijdssrange* waarop de aparte bejegening van toepassing is. De minimumleeftijd staat in bijna alle landen op 18 jaar, met als uitzonderingen Portugal en Schotland waar de minimumleeftijd 16 jaar is. De maximum leeftijd voor de aparte bejegening ligt in de meeste landen op de 21. Twee landen hebben een iets lagere maximum leeftijd van 20 jaar, terwijl drie landen net als Nederland een hogere maximum leeftijd hebben, variërend tussen de 22 en de 25 jaar.

Een tweede verschil is te vinden in het *meetmoment van de leeftijd*. De meeste landen hanteren de leeftijd ten tijde van het misdrijf, de zogenoemde pleegleeftijd, als uitgangspunt. Er zijn echter ook landen die het moment van de rechtszitting meenemen, de berechtingsleeftijd. De meeste landen waarbij de berechtingsleeftijd een rol speelt, kijken ook naar de pleegleeftijd.

Verskillende aanvullende voorwaarden en/of juridische condities voor aparte bejegening

Het belangrijkste verschil tussen landen is dat sommige landen de aparte bejegening altijd toepassen, waardoor er geen juridische condities omschreven worden. In andere landen kunnen jongvolwassenen een aparte bejegening in het strafrecht krijgen die afhankelijk is van enkele voorwaarden en/of juridische condities, zoals:

- een afgeleide van een individueel kenmerk van de verdachte (in Nederland de persoonlijkheid van de dader waarbij de onvoltooide ontwikkeling een rol speelt, elders bijvoorbeeld toerekeningsvatbaarheid);
- de omstandigheden van het misdrijf;
- de verwachte uitkomst van de aparte bejegening;
- de zwaarte van de straf bij specifieke misdrijven of ernst van het misdrijf.

Aparte bejegening van jongvolwassenen zowel materieel als procedureel

Het soort aparte bejegening dat mogelijk is, is per land verschillend. De invulling van de aparte bejegening kan worden ingedeeld in vier categorieën:

- aparte plaatsing in een gevangenis of een jeugdinstelling;
- strafvermindering;
- aparte sancties (bijv. uit het jeugdstrafrecht);
- de toepassing van aparte procedures.

De eerste drie vormen zijn voorbeelden van een *materiële vorm* van aparte bejegening, waarbij het gaat om de sanctionering van de jongvolwassenen en/of de uitvoering van de sancties. Deze drie vormen van aparte bejegening zijn beschreven in volgorde van minst naar meest afwijkend van het reguliere strafrecht voor volwassenen. De laatste, aparte procedures, gaat om aanpassingen in de *procedurele kant* van het strafrecht. Landen kunnen hierbij gebruikmaken van een combinatie van deze verschillende soorten aparte bejegening.

Resultaten verdiepende analyse

Vier landen zijn nader onderzocht. Twee van deze landen (Duitsland en Oostenrijk) zijn meegenomen omdat zij enigszins vergelijkbaar zijn qua strafrechtstelsel met Nederland. Zweden en Portugal hebben het strafrechtstelsel anders ingericht dan Nederland waar het de bejegening van jongvolwassenen in het strafstelsel betreft. Kortgezegd, en hierna verder uitgewerkt, komt de aparte bejegening in deze landen op het volgende neer. In Nederland is het uitgangspunt voor jongvolwassenen verdachten van een misdrijf van 18 tot 23 jaar 'volwassenenstrafrecht, tenzij' en kunnen ze onder specifieke condities volgens het jeugdstrafrecht worden gesanctioneerd. In Duitsland worden jongvolwassenen in de leeftijd van 18 tot 21 jaar berecht volgens het jeugdsanctierecht, waarbij wel enkele juridische condities gelden (zie verder). In Oostenrijk geldt de aparte bejegening van alle jongvolwassenen van 18 tot 21 jaar ten tijde van het misdrijf, waarbij zij procedureel vallen onder het jeugdstrafrecht, maar qua sanctionering in het volwassenenstrafrecht worden berecht. In Zweden en Portugal vallen jongvolwassenen onder het reguliere volwassenenstrafrecht, maar bestaat de mogelijkheid tot strafvermindering (Zweden) of het bieden van alternatieven op gevangenisstraffen (Portugal).

Verskillende beweegredenen, maar belang aparte bejegening jongvolwassenen gedeeld

Hoewel de landen allen een aparte bejegening van jongvolwassenen hebben, is de motivatie en invoering van deze aparte bejegening in elk land anders verlopen. De invoering van de aparte bejegening in Duitsland en Zweden vond eerder plaats dan in Nederland (respectievelijk 1953, 1935/aanpassing in 1988 en 1965/aanpassing in 2014). Portugal en Oostenrijk hebben pas later een mogelijkheid tot aparte bejegening ingevoerd (respectievelijk 1982 en 2001).

Nederland en Duitsland beargumenteren de aparte bejegening van jongvolwassenen vanuit een ontwikkelingsperspectief, waarbij (sommige) jongvolwassenen verdachten/daders van een misdrijf nog niet als volledig ontwikkeld worden beschouwd. Zweden kijkt vooral naar de toerekeningsvatbaarheid, waaruit zij concluderen dat jongvolwassenen niet in dezelfde mate verantwoordelijk kunnen worden gehouden voor de gepleegde misdrijven. Portugal kijkt vooral naar de sociale ontwikkeling van jongvolwassenen en het belang van werk en opleiding bij de doelgroep jongvolwassenen. In Oostenrijk bestaat een aparte bejegening vanuit het idee dat criminaliteit onder jongvolwassenen tijdelijk kan toenemen door de leeftijdsspecifieke problemen die horen bij de transitie naar volwassenheid. Geconcludeerd kan worden dat de groep jongvolwassenen wordt gezien als een unieke doelgroep waar aparte bejegening nodig kan zijn om recht te doen aan de ontwikkelingsfase waarin jongvolwassenen zich bevinden. Alleen Zweden overweegt momenteel om de aparte bejegening van jongvolwassenen af te schaffen.

Leeftijdsgrenzen voor aparte bejegening niet overal gelijk

De minimum leeftijd van de aparte bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht is in Nederland 18 jaar. Deze minimum leeftijd is vergelijkbaar met Duitsland en Oostenrijk. Ook in die twee landen is de grens van volwassenheid op 18 jaar gesteld. Zweden heeft een minder duidelijke minimum leeftijd. Vanaf 15 jaar zijn jeugdigen crimineel aansprakelijk en vallen zij onder hetzelfde systeem als volwassenen. Dit heeft ermee te maken dat er in Zweden geen apart jeugdstrafrecht bestaat. Portugal hanteert ook een lagere minimum leeftijd dan Nederland, namelijk 16 jaar. Vanaf 16 jaar worden jeugdigen gezien als jongvolwassenen en geldt een

apart strafrechtregime. De maximum leeftijd van de aparte bejegening is in Nederland recentelijk verhoogd, waardoor jongvolwassenen tot 23 jaar in aanmerking komen voor de aparte bejegening. De vier vergelijkingslanden gebruiken de grens van 21 als maximum leeftijd, vergelijkbaar met de Nederlandse situatie voordat de leeftijdsgrens in 2014 werd opgehoogd. Wel zijn er zowel in Duitsland als Oostenrijk geluiden om deze maximum leeftijd voor de aparte bejegening van jongvolwassenen te verhogen.

Niet elk land gebruikt aanvullende juridische condities

In Nederland zijn twee aanvullende juridische condities opgesteld waarnaar gekeken dient te worden: de persoonlijkheid van de dader en de omstandigheden van het misdrijf. Het meest vergelijkbaar met de Nederlandse condities is het systeem in Duitsland. Ook daar worden de persoonlijkheid van de dader en de omstandigheden van het misdrijf als redenen genoemd om de aparte bejegening bij jongvolwassenen toe te passen. Echter in Duitsland worden deze juridische condities vanuit een ander kader geïnterpreteerd dan in Nederland omdat het uitgangspunt is dat alle jongvolwassenen in aanmerking kunnen komen voor het jeugdstrafrecht. Dit impliceert dat betrokken professionals primair alert moeten zijn op contra-indicaties voor de toepassing van het jeugdstrafrecht terwijl in Nederland de professionals vooral moeten kijken naar pro-indicaties. In zowel Duitsland en Zweden, zijn er ook procedures of sanctiemogelijkheden die onder aparte bejegening kunnen worden geschaard, maar van toepassing zijn op alle jongvolwassenen binnen de vastgestelde leeftijdsgrenzen. In Oostenrijk zijn er voor geen enkele vorm van aparte bejegening aanvullende juridische condities opgesteld.

Minder grote rol voor OM over advisering door instanties in andere landen

In Nederland ligt wat betreft het inzetten van een aparte bejegening van jongvolwassenen een belangrijke rol weggelegd voor het Openbaar Ministerie (OM), de drie reclasseringsorganisaties (3RO) en het Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie (NIFP). Het OM kan besluiten om in te zetten op een aparte bejegening van een jongvolwassen verdachte van een misdrijf (d.w.z. inzetten op een vervolging volgens het jeugdstrafrecht en een jeugdsanctie eisen). Vervolgens worden adviesrapportages over de jongvolwassene opgemaakt door de reclassering en in voorkomende gevallen door het NIFP. Daarin wordt tevens nagegaan of deze jongvolwassene in aanmerking kan komen voor een jeugdsanctie. Dit lijkt te verschillen met het systeem in Duitsland en Oostenrijk. Onderdeel van de procedures waar jongvolwassenen in Duitsland en Oostenrijk onder vallen is dat er *altijd* een onderzoeksrapport over de verdachte wordt opgesteld, waarin zijn of haar ontwikkeling en omstandigheden worden meegenomen. Dit is een inherent onderdeel van de aparte bejegening, waardoor er minder afhangt van een initiëring door het OM. In Portugal kunnen alle partijen informatie vragen aan het directoraat-generaal van de re-integratie- en gevangendienst (DGRSP), dat, indien nodig, advies biedt die het besluitvormingsproces kan rechtvaardigen.

Rechters hebben discretionaire bevoegdheid voor keuze strafrechtstelsel

De daadwerkelijke keuze voor de aparte bejegening ligt in alle landen, behalve in Oostenrijk, bij de rechter. In Oostenrijk geldt de aparte bejegening voor alle jongvolwassenen, waarbij zij vallen onder het procedurele proces vanuit het jeugdstrafrecht, maar de sanctionering plaatsvindt via het volwassenenstrafrecht. Ook in Duitsland gebeurt de berechting door een jeugdrechter, en kan deze rechter

er voor kiezen het jeugdstrafrecht toe te passen in plaats van het volwassenenstrafrecht. In Nederland, Portugal en Zweden ligt deze bevoegdheid bij een rechter uit het volwassenenstrafrecht en kunnen er alternatieve sancties gekozen worden. Deze keuze voor aparte bejegening wordt in Duitsland en Zweden, net als in Nederland, vooral onderbouwd wanneer het wordt toegepast. In Portugal daarentegen moeten rechters de beslissing altijd beargumenteren, ook als er geen aparte bejegening van de jongvolwassen dader in het strafrecht wordt toegepast. De tenuitvoerlegging in het Nederlandse systeem volgt op de keuze van de rechter voor het strafrechtstelsel. In de andere landen bestaat ook de mogelijkheid om een jongvolwassen dader in een aparte afdeling van een gevangenis of in een jeugdinstelling te plaatsen ondanks de toepassing van een sanctie uit het volwassenenstrafrecht.

Verschillen in maximale en minimale straffen voor jongvolwassenen

In Nederland kunnen jongvolwassen die worden berecht volgens het jeugdrecht lagere straffen krijgen opgelegd in verhouding tot jongvolwassenen die volgens het volwassenenstrafrecht worden berecht. In Oostenrijk is maximale strafmaat voor jongvolwassenen lager dan die van volwassenen, maar alsnog relatief hoog (15 jaar). In Duitsland is, vanwege de aparte bejegening van jongvolwassenen in beide strafrechtstelsels, de maximale strafmaat voor jongvolwassenen in het jeugdstrafrecht gelijk aan de maximale strafmaat binnen het volwassenenstrafrecht (beide 15 jaar voor jongvolwassenen). Dit is hoger dan voor minderjarigen, voor wie de maximale vrijheidsbeneming 10 is.

De reguliere sanctionering van jongvolwassen daders in Nederland is het volwassenenstrafrecht. Er worden op de sanctionering binnen het volwassenenstrafrecht geen uitzonderingen gemaakt voor jongvolwassenen. Hierin verschillen Duitsland en Zweden, waar jongvolwassenen, ook als zij volgens het volwassenenstrafrecht worden berecht, in aanmerking kunnen komen voor strafvermindering ten opzichte van volwassenen. Verder, waar er in Nederland geen minimale strafmaten zijn, is dit anders in Duitsland. Bij het opleggen van een jeugddetentie is de duur minimaal 6 maanden, dit uit educatief oogpunt. Daarnaast bestaat de mogelijkheid tot een kortdurende detentie van maximaal vier weken zonder dat er een strafblad wordt aangemaakt.

Door variatie is de mate van toepassing moeilijk vergelijkbaar

Gezien de variatie in de vorm van de aparte bejegening in de vier landen, alsook het gebrek aan duidelijke data over de mate waarin in de verschillende landen de aparte bejegening van jongvolwassenen wordt toegepast, is het moeilijk om de Nederlandse situatie te vergelijken met de andere landen. Het meest vergelijkbaar is Duitsland, waarbij een soortgelijke vorm van aparte bejegening als Nederland wordt gebruikt. In Duitsland wordt het jeugdstrafrecht in ongeveer twee derde van de strafzaken tegen jongvolwassen daders van 18 tot 21 opgelegd. Dit is veel meer dan Nederland het geval is (in ongeveer 5% van de zaken tegen een 18-tot 23-jarige dader wordt een jeugdsanctie opgelegd).

Beperkte informatie over effectiviteit

In de Engelstalige literatuur zijn er geen tot zeer beperkte onderzoeksresultaten gevonden rondom de effectiviteit van de aparte bejegening van jongvolwassenen. Alleen over de situatie in Duitsland zijn er twee onderzoeken gevonden die de effectiviteit van jeugdsancties ten opzichte van volwassensancties in de doelgroep

van jongvolwassenen hebben bekeken. Beide zijn gebaseerd op dezelfde dataset en geven, gezien de beperkingen in de onderzoeksopzet, maar weinig uitsluitel over de effectiviteit van aparte bejegening. Overig onderzoek naar mogelijke effecten van aparte bejegening van jongvolwassenen is niet in de Engelstalige literatuur gevonden.

Beperking en krachten van het onderzoek

Voor dit onderzoek is gebruikgemaakt van Engelstalige bronnen en persoonlijke communicatie met experts uit de desbetreffende landen. Dit maakt dat het onderzoek afhankelijk is van tussenpersonen in de vorm van auteurs die de informatie in het Engels beschikbaar hebben gemaakt of personen die ons informatie konden aanleveren via de verkennende en de verdiepende vragen. Deze afhankelijkheid van derden zorgt ervoor dat het niet mogelijk is om zeker te zijn van de compleetheid van de informatie over de aparte bejegening in de onderzochte landen. Het kan daardoor zijn dat informatie ontbreekt over een desbetreffend land. Daarnaast is het mogelijk dat er door de vertaling naar het Engels en vervolgens de vertaling naar het Nederlands enkele nuances van de strafrechtssystemen verloren zijn gegaan. Verder is er voor gekozen om een specifieke focus op de benadering van jongvolwassenen in het strafrechtstelsel te hanteren. De verkregen informatie geeft daarmee een goed overzicht van de mogelijkheid en de invulling van de aparte bejegening van jongvolwassenen. Een belangrijke kanttekening is dat er niet systematisch is gekeken naar verschillen en overeenkomsten tussen het jeugdstrafrecht en het volwassenenstrafrecht van de desbetreffende landen.

Om de bovenstaande beperkingen op te vangen is er gebruikgemaakt van triangulatie. Zo is er voor het verkennende gedeelte gebruikgemaakt van een combinatie tussen literatuur en experts van de desbetreffende landen. Voor de meeste landen zorgde dit ervoor dat er meerdere bronnen waren waarop de informatie werd gebaseerd.

Conclusie

Uit de vergelijking van de Nederlandse situatie met diverse Europese landen blijkt dat een aparte bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht niet uniek is. In meerdere landen komen jongvolwassenen in aanmerking voor een aparte bejegening in het strafrecht. Daarbij gaat het om zowel materiele (een aparte plaatsing, strafvermindering, aparte sancties bijvoorbeeld uit het jeugdstrafrecht) als procedurele aspecten (andere procedures in het strafproces voor jongvolwassenen dan voor oudere volwassenen). Doordat de voorwaarden voor de aparte bejegening tussen landen verschillen levert dit ook verschillen op in doelgroepen. In sommige landen komen alle jongvolwassenen in aanmerking voor aparte bejegening, in andere landen gaat het om een selectie van de jongvolwassenen, waarbij vooral de ontwikkeling van de dader veelvuldig als juridische conditie wordt toegepast. De in dit onderzoek gevonden verschillen en overeenkomsten met andere Europese landen kunnen aanknopingspunten bieden voor zowel onderzoek als beleid om de kennis en werking van de aparte bejegening van jongvolwassenen verder te evalueren.

1 Inleiding

Op 1 april 2014 is in Nederland het adolescentenstrafrecht (ASR) in werking getreden. Het doel van het ASR is het stimuleren van een flexibele sanctietoepassing bij adolescenten en jongvolwassenen in de leeftijd 16 tot 23 jaar.¹ De aandacht gaat daarbij uit naar een aparte bejegening van jongvolwassenen (waarbij het hier de leeftijdsgroep 18- tot 23-jarigen betreft) in het strafrecht. In dit rapport vergelijken we verschillen en overeenkomsten tussen de aanpak van jongvolwassenen in het strafrecht in verschillende Europese landen met het Nederlandse adolescentenstrafrecht. Hierbij staat de aparte bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht centraal. Bejegening duidt hierbij op de manier waarop er binnen het strafrecht wordt omgegaan met jongvolwassenen, waarbij gesproken wordt over een aparte bejegening als er de mogelijkheid of verplichting bestaat om uitzonderingen te maken voor jongvolwassenen in het strafrecht, procedureel en/of materieel, zoals in Nederland wordt mogelijk gemaakt door het toepassen van het jeugdsanctie. Hieronder worden bronnen gerekend die recht (artikel 77c Sr.) Het onderzoek maakt deel uit van het onderzoeksprogramma Monitoren en Evalueren Adolescentenstrafrecht dat het WODC op verzoek van het ministerie van Justitie en Veiligheid uitvoert (Van der Laan & Leertouwer, 2014).

De beleidsaannee achter het ASR is dat vanwege een onvoltooide ontwikkeling sommige jongvolwassen daders beter af zijn binnen het jeugdstrafrecht. Sancties en interventies die beschikbaar zijn in het op ontwikkeling, opvoeding en resocialisatie gerichte jeugdstrafrecht zouden beter werken in het reduceren van recidive bij jongvolwassenen, dan het meer op retributie gerichte volwassenenstrafrecht. Ofwel, in de vervolging, berechting en sanctionering dient rekening gehouden te worden met de ontwikkeling van de jongvolwassen verdachte of dader. In Nederland is het uitgangspunt bij de sanctionering van jongvolwassen verdachten van een misdrijf de toepassing van het volwassenenstrafrecht, tenzij ... waarbij de toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen in Nederland gebonden is aan de volgende juridische condities: persoonlijkheid van de dader of omstandigheden waaronder het feit is gepleegd. Om hierover voldoende informatie te hebben ten tijde van de berechting wordt sterk belang gehecht aan de eis van het OM en de advisering door de reclassering en het NIFP aan de rechter. Bij de advisering wordt niet enkel ingegaan op (de criminogene) kenmerken van de jongvolwassen verdachte (en eventueel aanwezige persoons- of sociale problematiek) en het gepleegde feit, maar het is ook de bedoeling een advies te geven over of een sanctie volgens het volwassenenstrafrecht of jeugdstrafrecht bij de tenuitvoerlegging passend zou zijn voor de jongvolwassene. In het geval dat het jeugdstrafrecht wordt toegepast, is het de bedoeling dat bij de sanctionering ingezet wordt op de meer pedagogisch georiënteerde interventies (zowel in detentie als bij de reclassering) uit het jeugdstrafrecht. De assumptie is dat jongvolwassenen profiteren van het pedagogische klimaat waardoor de kans op recidive verminderd (Kempen, 2014; Van der Laan, Barendregt, Beerhuizen, & Beijersbergen, 2016).

1 In dit rapport wordt over minderjarigen gesproken wanneer het gaat om de leeftijdsgroep onder de 18 jaar. Jongvolwassenen betreft de leeftijdsgroep 18 tot 23 jaar wanneer het gaat over de Nederlandse context. Verder verschillen de leeftijdsgrenzen van de doelgroep jongvolwassenen per land, zoals verderop in het onderzoek duidelijk zal worden. Wanneer over volwassenen gesproken wordt, dan gaat dit om oudere volwassenen die niet tot de doelgroep jongvolwassenen gerekend kunnen worden in het desbetreffende land.

De verschillende (beleids)aannames in het ASR ten aanzien van de noodzaak van een aparte bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht zijn wetenschappelijk gefundeerd (Loeber, Hoeve, Slot, & Van der Laan, 2012; Lösel, Bottoms & Farrington, 2012b; Van der Laan et al., 2016). Sancties en interventies kunnen alleen effectief zijn als ze zijn afgestemd op de specifieke behoefte van de doelgroep (Boendermaker, Dekovic, & Asscher, 2015), aldus het Risk, Need & Responsivity model (Andrews & Bonta, 1994). De transitiefase waarin veel jongvolwassenen zich bevinden (bijvoorbeeld van opleiding naar werk, of van thuiswonend naar zelfstandig wonend) vraagt mogelijk om andere interventies dan bij minderjarigen of volwassenen. De leeftijdsgrens van 18 jaar is niet een absoluut moment waarop jongeren de volwassenheid bereiken; hersenfuncties en -gebieden die relevant zijn voor risicogedrag zijn nog volop in ontwikkeling. Recent onderzoek suggereert dat de ontwikkeling zelfs nog tot na het 25ste levensjaar doorloopt (Blakemore & Robbins, 2012; Crone & Elzinga, 2015; Crone & Güroğlu, 2013). Daarbij is sprake van individuele variatie (Braams, Van Duijvenvoorde, Peper, & Crone, 2015; Casey & Caudle, 2013; Harden & Tucker-Drob, 2011; Quinn & Harden, 2013; Spear, 2013). Deze empirische bevindingen onderbouwen het belang van een aparte bejegening van jongvolwassenen.

Ook internationaal is er aandacht voor de positie van jongvolwassenen binnen het strafrecht. De United Nations benoemden al in 1985 in de Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (de 'Beijing Rules') dat strafrecht met een overheersend revaliderend karakter voor jonge delinquenten aanbevolen is (United Nations, 1985). In *rule 3.3* wordt aanbevolen dat deze regels zo mogelijk ook moeten worden uitgebreid naar jongvolwassen daders. Hierbij aansluitend heeft ook het Comité van Ministers van de Raad van Europa tweemaal aanbevelingen gedaan rondom jongvolwassenen in het strafrechtstelsel. In september 2003 stond in aanbeveling 11 van het rapport '*New ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice*' dat het mogelijk zou moeten zijn om jongvolwassenen onder de 21 te behandelen op een soortgelijke manier als minderjarigen en hen dezelfde interventies te kunnen opleggen als een rechter ziet dat de jongvolwassenen nog niet volledig de volwassenheid heeft bereikt (Council of Europe, 2003). In november 2008 stond in aanbeveling 17 van het rapport '*European Rules for Juvenile Offenders Subject to Sanctions or Measures*' dat jongvolwassen delinquenten, waar passend, kunnen worden beschouwd als minderjarig en dienovereenkomstig kunnen worden behandeld (Council of Europe, 2008). Hiermee probeert het Comité van Ministers van de Raad van Europa wetgevers aan te moedigen om de reikwijdte van jeugdrechtspraak uit te breiden tot de leeftijdsgroep van jongvolwassenen (Pruin & Dünkel, 2015).

Hoewel de aanbevelingen van het Comité van Ministers van de Raad van Europa niet bindend zijn, zijn veel landen bezig met de bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht. Zo zijn er naast Nederland andere landen waar sprake is van een aparte strafrechtelijke aanpak van jongvolwassenen (Dünkel & Pruin, 2012b; Matthews, Schiraldi, & Chester, 2018; Pruin & Dünkel, 2015). Bij bejegening van jongvolwassenen gaat het hier om hoe men in het strafrecht met jongvolwassen verdachten en daders omgaat, zowel wat betreft vervolging, berechting en sanctionering. Dünkel en Pruin (Dünkel & Pruin, 2012b; Pruin & Dünkel, 2015) onderscheiden drie manieren van bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht. Ten eerste kan het zijn dat landen de mogelijkheden voor sanctionering vanuit het jeugdstrafrecht beschikbaar stellen voor jongvolwassenen (eventueel onder specifieke juridische condities), zoals het geval is in Nederland. Hierbij kan het gaan om de procedurele

kant van het jeugdstrafrecht en/of de materiele kant (de sancties). Ten tweede kunnen jongvolwassen daders die niet gesanctioneerd worden volgens het jeugdstrafrecht in sommige landen in aanmerking komen voor strafverlichting ('mitigation') of voor andere procedures binnen het volwassenenstrafrecht. Ten derde zijn er landen waar geen sprake is van een aparte bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht.

Er is vooralsnog maar beperkte informatie over hoe de Nederlandse situatie ten aanzien van de aparte bejegening van jongvolwassen daders in het strafrecht zich verhoudt tot andere landen. Bij de bejegening gaat het in dit geval om hoe men in de praktijk van het strafrecht (de vervolging, berechtings- en sanctioneringsfase) omgaat met jongvolwassen daders, het betreft dus vooral 'law in action'. Recent onderzoek (Rap & Weijers, 2014; Weijers, 2017) laat belangrijke verschillen zien tussen landen in de bejegening van minderjarigen in de vervolgings- en berechtingsfase. Een vergelijking van de aparte bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht van de Nederlandse situatie met die in andere landen biedt inzicht in mogelijk alternatieve vormen welke ook relevant zouden kunnen zijn voor (toepassing in) de Nederlandse situatie. Naast een vergelijking van de aparte bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht, is het ook relevant meer zicht te krijgen op welke sancties en interventies worden toegepast bij deze groep jongvolwassenen en of deze aanpakken werken in het voorkomen van terugval in problematiek of reduceren van recidive.

1.1 Doelstelling en onderzoeksvragen

De doelstelling van dit onderzoek was om inzicht te krijgen in de aparte bejegening van jongvolwassen daders in het (jeugd)strafrecht (inclusief de interventies die deze jongvolwassenen krijgen) in vergelijking tot de Nederlandse situatie, waarbij specifiek wordt gefocust op een aantal voor Nederland relevante Europese landen.

De doelstelling van het onderzoek is vertaald in de volgende onderzoeksvragen:

- 1 In welke Europese landen is er sprake van een aparte bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht?
- 2 Wat houdt deze aparte bejegening van jongvolwassenen in de verschillende fasen in de praktijk van het strafproces (vervolging, berechting en sanctionering) in deze landen in?
- 3 Onder welke voorwaarden en/of juridische condities² is het mogelijk jongvolwassenen volgens het jeugdstrafrecht te sanctioneren in andere landen? Is dit bijvoorbeeld afhankelijk van het type delict, de persoon van de dader of anderszins?
- 4 Welke overeenkomsten en verschillen zijn er tussen Nederland en andere landen in de aparte bejegening van jongvolwassenen in de verschillende fasen in de praktijk van het strafproces (vervolging, berechting, tenuitvoerlegging)?
- 5 Wat is bekend over de mate waarin in de andere landen in de sanctionering van jongvolwassenen een aparte bejegening wordt toegepast (bijv. hoe vaak het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen wordt toegepast)?

2 Over voorwaarden wordt gesproken wanneer het gaat om de definitie van de doelgroep jongvolwassenen, zoals leeftijdsgrenzen, waardoor iemand in aanmerking kan komen voor de aparte bejegening van jongvolwassenen. Juridische condities zijn extra voorwaarden waarmee een onderverdeling gemaakt worden binnen de doelgroep jongvolwassenen om te bepalen of een individu wel of niet in aanmerking komt voor de aparte bejegening.

- 6 Welke type strafrechtelijke sancties, (maximale) strafmaten en interventies (kunnen of) worden toegepast bij jongvolwassen daders in de (selectie van) Europese landen waar sprake is van een aparte bejegening van jongvolwassen daders?
- 7 Wat is bekend over de effectiviteit van deze strafrechtelijke sancties en interventies?

De eerste drie onderzoeksvragen worden hierbij breed ingestoken en voor zoveel mogelijk Europese landen beantwoord en vergeleken, terwijl vraag 4 tot en met 7 specifiek ingaan op een selectie van vier voor Nederland relevante Europese landen.

1.2 Positionering van het onderzoek

Dit onderzoek is een deelproject van het onderzoeksprogramma Monitoring en Evaluatie van het Adolescentenstrafrecht (Van der Laan & Leertouwer, 2014) van het WODC. Dit onderzoeksprogramma is gestart op verzoek van de Directie Sanctietoepassing en Jeugd van het ministerie van Justitie en Veiligheid en loopt van 2014 tot en met 2020. Het huidige onderzoek bouwt voort op de eerder uitgevoerde deelprojecten van het onderzoeksprogramma, namelijk de reconstructie van de beleidstheorie en het eerste empirische onderzoek naar de toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen (Van der Laan et al., 2016), het kenmerkenonderzoek (Prop, Van der Laan, Barendregt, Beerthuizen, & Van Nieuwenhuizen, 2018) en de procesevaluatie (Barendregt, Beerthuizen, & Van der Laan, 2018). Kennis uit deze rapporten wordt gebruikt om de bejegening van jongvolwassenen in het Nederlandse systeem te vergelijken met de gevonden resultaten uit het buitenland. Daarnaast is waar nodig gebruikgemaakt van data uit de Monitor Jeugdcriminaliteit (zie bijvoorbeeld Van der Laan & Beerthuizen, 2018; Van der Laan & Goudriaan, 2016) en de Recidivemonitor (vanaf 2019). Twee andere deelprojecten van het onderzoeksprogramma waren nog lopend ten tijde van dit onderzoek, namelijk de effectmeting en het overkoepelende rapport (beiden verwacht in 2020).

1.3 Leeswijzer

Dit rapport is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 wordt de methode van onderzoek beschreven. Dat hoofdstuk bestaat uit twee delen. In het eerste deel worden de literatuurstudie en de bijbehorende verkennende vragen beschreven, met deze methode worden de eerste drie onderzoeksvragen beantwoord, en in het tweede deel komen de interviews met experts en de aanvullende literatuurstudie aan bod, waarmee ook de overige onderzoeksvragen 4 tot en met 7 worden beantwoord. In hoofdstuk 3 worden vervolgens de resultaten beschreven van de literatuurstudie en de verkennende vragen, waarbij wordt beschreven in welke landen er sprake is van aparte bejegening van jongvolwassenen en wordt weergegeven waarin deze landen van elkaar verschillen. Hierbij wordt allereerst gekeken naar de mogelijkheid en doelgroep van de aparte bejegening van jongvolwassenen en daarna naar de invulling van de aparte bejegening. In hoofdstuk 4 wordt nader ingegaan op de aparte bejegening van vier specifieke landen uit de Europese Unie, namelijk achtereenvolgend Duitsland, Oostenrijk, Zweden en Portugal. Dit gebeurt aan de hand van vijf thema's: de historische context en achtergrond van de aparte bejegening; de voorwaarden en/of juridische condities voor aparte bejegening; het strafrechtelijke proces en bijbehorende procedures; de sanctioneringscontext; en de mate van

toepassing en effectiviteit. De informatie uit deze landportretten wordt in hoofdstuk 5 vervolgens vergeleken met de Nederlandse situatie. Tot slot bespreken we in hoofdstuk 6 de bevindingen van de zeven onderzoeksvragen, de sterke en zwakke kanten van het onderzoek en de conclusie van het onderzoek.

2 Methode van onderzoek

De insteek van het huidig onderzoek is een vergelijking van de aanpak van jongvolwassenen in de praktijk van het strafrecht. Om de onderzoeksvragen te beantwoorden zijn twee deelstudies uitgevoerd: a) een literatuurstudie en b) gestructureerde vragenlijsten aan experts eventueel aangevuld met een beknopte, aanvullende literatuurstudie over de door de experts aangedragen interventies. De tweede onderzoeksmethode bouwt hierbij voort op de informatie verzameld in de eerste onderzoeksmethode.

2.1 Literatuurstudie en verkennende vragen

Bij aanvang van het onderzoek is door middel van een *scoping literature review* (Arksey & O'Malley, 2005) gezocht naar (recente) literatuur waarin een beschrijving staat van de aparte bejegening van jongvolwassenen in het (jeugd)strafrecht. Het doel van de literatuurstudie was om een overzicht te krijgen van de verschillende manieren waarop de bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht wordt uitgevoerd.

Een *scoping literature review* is een manier om uitgebreid overzicht te krijgen van de aanwezige kennis op een bepaald onderzoeksgebied of onderwerp. Zo worden de zoektermen, alsmede de selectiecriteria, ruim opgesteld, waardoor er een groter bereik is in de resultaten en een goed descriptief overzicht wordt verkregen van de veelzijdigheid aan onderzoeken op het onderwerp. De *scoping literature review* is op een systematische wijze uitgevoerd door onder andere gebruik te maken van heldere in- en exclusiecriteria en een transparante zoekstrategie, zoals hieronder verder zal worden beschreven.

2.1.1 In- en exclusiecriteria

Er is gekozen om literatuur mee te nemen vanaf 2000, om een overzicht te krijgen van de huidige bejegening van jongvolwassenen in het (jeugd)strafrecht in plaats van een historisch overzicht. Na 2000 lijkt het onderwerp van jongvolwassenheid in het strafrecht een grotere betekenis te hebben gekregen dan daarvoor, wat bijvoorbeeld blijkt uit de uitspraken gedaan door het Comité van Ministers van de Raad van Europa in 2003 en 2008 (Council of Europe, 2003, 2008), waarin wetgevers worden aangemoedigd om de reikwijdte van jeugdrechtspraak uit te breiden tot de leeftijdsgroep van jongvolwassenen.

In de *scoping literature review* is alleen Engelstalige literatuur meegenomen, aangezien de betrokken onderzoekers andere talen niet genoeg beheersen om de inhoud van wetenschappelijke artikelen te duiden. De zoekresultaten zullen hierdoor wellicht scheef zijn verdeeld ten gunste van Engelstalige landen. De gevonden resultaten over andere landen zijn niet minder waardevol, maar er kan hierdoor wel relevante informatie over de situatie in bepaalde landen ontbreken. Om deze Engelstalige bias te minimaliseren, zijn contacten uit de Europese landen waar weinig informatie over gevonden werd in de literatuurstudie gecontacteerd met een korte vraag over de mogelijkheid voor aparte strafrechtbejegening voor jongvolwassenen in hun land (zie paragraaf 2.1.3). Grijze literatuur werd meegenomen tijdens het zoekproces. Hieronder worden bronnen gerekend die (vrijwel) niet via

wetenschappelijke databases kunnen worden gevonden, waaronder rapporten, dissertaties en boekhoofdstukken. Deze grijze literatuur, alsook de bronnen die door middel van wetenschappelijke databases zijn gevonden, diende te getuigen van een wetenschappelijke benadering tot het onderwerp, wat concreet werd vastgesteld door te kijken of er wel of niet naar andere bronnen werd verwezen.

Op inhoud werd literatuur geïnccludeerd die:

- zich richt op de bejegening van jongvolwassenen in het (jeugd)strafrecht. De leeftijdsgrenzen voor de definitie van jongvolwassenen zijn daarbij flexibel gelaten, zolang er in ieder geval ten dele overlap was met de doelgroep van jongvolwassenen uit het Nederlandse strafrecht (18- tot 23-jarigen).
- betrekking heeft op ten minste één van de fasen in het strafproces, te weten de vervolging (vordering, advisering), berechting en tenuitvoerlegging.

De in- en exclusie van literatuur verliep stapsgewijs. In eerste instantie werden de gevonden titels bekeken. Titels die onder de inclusiecriteria vielen, werden vervolgens gefilterd op abstract. Van de literatuur waarvan zowel de titel als de abstract relevant leek voor het onderzoek, is de volledige tekst gezocht en werd er gekeken of (een deel van) de inhoud relevant was voor het onderzoek.

De in- en exclusiecriteria die gebruikt werden tijdens deze stappen zijn opgesteld in een continue proces, waarbij de onderzoekers regelmatig in overleg gingen omtrent de definiëring en uitwerking. In eerste instantie werden deze in- en exclusiecriteria vrij ruim gelaten, maar al naar gelang het onderzoek vorderde werden de criteria aangescherpt op basis van de gevonden literatuur. Zo werd na elke stap van het selectieproces, in overleg met de betrokken onderzoekers, de in- en exclusiecriteria strenger en beter gedefinieerd. Bij de titelselectie werd bijvoorbeeld sneller besloten om iets wel mee te nemen, dan bij de abstract selectie en de daarop volgende selectie op basis van de volledige tekst. Een voorbeeld hiervan is dat bij de titelselectie titels die 'young adults' of soortgelijke termen noemden direct werden meegenomen, maar bij de abstract selectie moest het daarbij expliciet gaan over leeftijdsgrenzen, aparte bejegening of jongvolwassenen in het strafrechtstelsel. Gedurende het onderzoek, tijdens het zoeken naar de volledige teksten, is besloten dat meetings en presentaties werden geëxcludeerd. Tijdens het coderen is tot slot besloten om alleen landen binnen Europa mee te nemen in de analyse. Dit hebben wij gedefinieerd als de landen uit de Raad van Europa. Hoewel een land als Australië ook een aparte bejegening heeft voor jongvolwassenen, gingen de meeste bronnen over de Verenigde Staten, waar er weinig relevante kennis voor de Nederlandse context te vinden is. Literatuur waarin alleen de aparte bejegening van jongvolwassenen in Nederland werd beschreven is niet meegenomen, aangezien deze literatuurstudie zich tot doel had om de situatie in landen buiten Nederland in kaart te brengen.

2.1.2 Zoekstrategie

Zoektermen en databases

De literatuur vanaf 2000 is gezocht via de volgende databases: Web of Science; Ebscohost (PsycINFO, SocINDEX, Academic Search Premier en ERIC); JSTOR (Sociology, social work, psychology, criminology and criminal justice en education); Sage; Scopus; en ScienceDirect. Hiervoor werd gebruikgemaakt van een combinatie tussen Engelse termen die jongvolwassenheid aangeven en termen die duiden op strafrecht of onderdelen van het strafrecht. Voor jongvolwassenheid waren de zoektermen: young adult*; emerging adult*; late adolescen* and early adult*. Voor

strafrecht waren de zoektermen: criminal justice; juvenile justice; justice system; juvenile courts; prosecut*; sanction*; criminal law; criminal proce*; en juvenile law. Waar mogelijk werd de zoekactie beperkt tot de titel, abstract en steekwoorden. In eerste instantie werd er geen selectie gemaakt voor landen die buiten de Raad van Europa vielen.

Selectie literatuur

Voor de selectie van de literatuur werd gescoord op de twee inhoudelijke criteria: i) literatuur die gaat over de bejegening van jongvolwassenen in het (jeugd)strafrecht en ii) waarbij het ten minste één van de fasen in het strafproces betreft (zie paragraaf 2.1.1). Zo werd er gekeken of de literatuur ging over leeftijdsgrenzen en jongvolwassenheid (ja, nee of misschien) en werd dat gecombineerd met het onderwerp strafrechtstelsysteem (ja, nee of misschien). Literatuur werd meegenomen als beide onderwerpen aanwezig waren, of als één van de twee inhoudelijke criteria aanwezig was en de andere misschien aanwezig zou kunnen zijn (zie tabel 1). Wanneer de titel van een bron te onduidelijk was om een inschatting te maken van het onderwerp, werd deze alsnog meegenomen naar de titelselectie. Bij de abstractselectie werden bronnen zonder abstract alsnog meegenomen naar de full-text selectie, om geen relevante literatuur te missen door het gebrek van een abstract.

Tabel 1 Inhoudelijke in- en exclusiecriteria

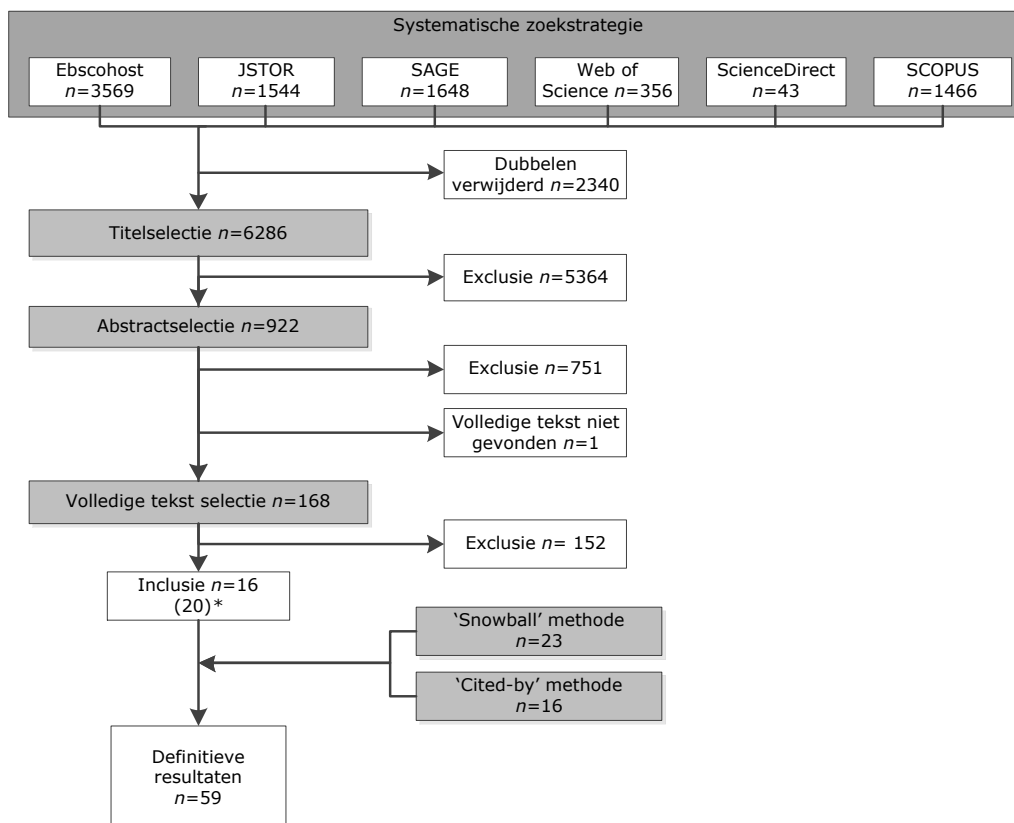
Strafrecht	Jongvolwassenen		
	Ja	Misschien	Nee
Ja	Inclusie	Inclusie	Exclusie
Misschien	Inclusie	Exclusie	Exclusie
Nee	Exclusie	Exclusie	Exclusie

De zoekstrategie leverde in totaal 8.626 resultaten op, welke vervolgens stapsgewijs zijn gefilterd aan de hand van de in- en exclusiecriteria. Een overzicht van deze stappen is te zien in figuur 1. Allereerst zijn de gevonden resultaten geïmporteerd in EndNote, een programma voor het beheren van referenties. Vervolgens zijn de titels en de abstracts gescreend op relevantie voor het onderzoek. Voor de referenties die overbleven na de abstractselectie zijn de volledige teksten opgevraagd. In deze fase werd besloten om presentaties of meetings en literatuur over landen buiten Europa niet mee te nemen in verdere analyses. Voor de volledige teksten die niet gevonden konden worden, zijn de abstracts alsnog doorgelezen om achteraf te bepalen of deze bronnen wellicht door nieuwe exclusiecriteria (geen landen buiten Europa) alsnog af konden vallen. Zo ja, dan zijn deze opgeteld bij de exclusie op abstract in figuur 1. Voor één referentie die qua abstract relevant zou kunnen zijn, was het niet mogelijk om de volledige tekst te verkrijgen waardoor deze niet is meegenomen in de verdere stappen. De overige teksten zijn doorgelezen, waarbij gekeken is of er inderdaad informatie over de bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht genoemd werd. Zo ja, dan werd de tekst meegenomen in het onderzoek en gecodeerd (zie paragraaf 2.1.4). Bij twijfel werd er overlegd tussen de eerste twee auteurs om tot een gezamenlijk besluit te komen. Bij de selectie van volledige teksten werd geen rekening gehouden met de relevantie en kwaliteit van de informatie.

Om mogelijke ontbrekende, maar waardevolle, artikelen te vinden, is vervolgens door middel van de overgebleven referenties een 'snowball' en een 'cited-by' zoekproces uitgevoerd op de gevonden literatuur. Voor deze zoekprocessen gelden dezelfde in- en exclusiecriteria als voor de oorspronkelijke zoekstrategie. Een

'snowball' methode houdt in dat de literatuurlijsten van de meegenomen tekst is doorgelezen om mogelijke relevante literatuur alsnog te kunnen includeren. Dit leverde uiteindelijk 23 nieuwe bronnen op. De 'cited-by' methode is uitgevoerd door de titels van de meegenomen teksten in te voeren op Google Scholar, waarna gekeken is welke recentere literatuur deze bron heeft geciteerd. Dit resulteerde in 16 additionele teksten die werden geïncludeerd in dit onderzoek. Voor deze additionele teksten zijn de 'snowball' en 'cited-by' zoekprocessen niet herhaald.

Figuur 1 Zoekresultaten scoping review

* Bij het selecteren en coderen van de volledige teksten zijn geredigeerde boeken meegeteld per geïncludeerd hoofdstuk, waardoor de 16 geïncludeerde zoekresultaten omgevormd zijn tot 20 geïncludeerde teksten.

Interbeoordelaarsbetrouwbaarheid

Om de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid te berekenen zijn op meerdere momenten tijdens de uitvoering van het onderzoek resultaten door onderzoekers dubbel gecoedeerd. Dit coderen gebeurde op basis van twee inhoudelijke criteria (en/of):

- de bron gaat over de doelgroep jongvolwassenen;
- de bron heeft betrekking op het strafproces.

Per criterium werd gekeken of deze aanwezig leek te zijn in de bron (nee; ja; onduidelijk; of misschien). Op basis van deze indeling werd besloten om een bron wel of niet mee te nemen, zie paragraaf 2.1.1 en met name tabel 1.

De eerste stap van de beoordeling van de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid vond plaats bij de titelselectie. Tijdens de titelselectie werd aan de hand van de titel

geprobeerd in te schatten of een studie betrekking had op strafrecht en/of jong volwassenen. Door twee onderzoekers werden 106 titels dubbel gecodeerd, waarna de in- en exclusiecriteria besproken werden en, indien nodig, beter en scherper werden geformuleerd om de overeenstemming te vergroten.

Als tweede werd verder gekeken naar de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid van de titelselectie door 300 titels dubbel te coderen om de Cohen's Kappa te kunnen berekenen. Hieruit bleek een Cohen's Kappa van 0,40, wat neerkomt op een zwakke betrouwbaarheid volgens de richtlijnen van McHugh (2012). Om deze zwakke kappa nader te inspecteren, is gekeken naar de eerder genoemde categorieën. Hieruit blijkt dat studies die door één van de beoordelaars bij beide categorieën als 'ja' werd bestempeld, in alle gevallen door de andere beoordelaar ook werd meegenomen. De discrepantie zat dus in de categorie waar slechts één van de criteria aanwezig was (de 'misschien'-categorieën). Tijdens het bespreken van de titels werden de argumenten van de ander begrepen en bleek er een groot grijs gebied te zijn door ons doel om als 'sleepnet' door de literatuur te gaan. De ene keer nam de ene onderzoeker een titel voor de zekerheid toch mee, terwijl een andere keer dat andersom gebeurde. Omdat de meest veelbelovende titels, gecodeerd als 'ja' in beide categorieën, wél door beide als inclusie waren gecodeerd, werd besloten om vervolgens te kijken in hoeverre de 'twijfelgevallen' daadwerkelijk relevante informatie leken te bevatten in de abstract.

Het derde moment waarop de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid werd bekeken, was bij de abstractselectie. Deze selectie van abstracts diende allereerst om de beoordelaarsbetrouwbaarheid van de selectiecriteria voor abstracts te bekijken, maar was ook een extra check om de zwakke Cohen's Kappa van de titelselectie te verantwoorden. Voor deze abstractselectie is er een bestand gemaakt vanuit de titels uit de voorgaande stap, bestaande uit de abstracts van de studies die:

- in de titelselectie tot tegenstrijdige resultaten hadden geleid ('de twijfelgevallen'),
- door beide onderzoekers als inclusie waren gecodeerd,
- door beide onderzoekers als onduidelijk waren gekenmerkt.

Het ging hierbij om 50 abstracts. Deze abstracts zijn vervolgens door de beide onderzoekers onafhankelijk bekeken op de selectiecriteria voor de abstracts. Hieruit kwam een sterke Cohen's Kappa van 0,82.

Bij de 'twijfelgevallen' bleek de bron vaak bij de abstractselectie alsnog geëxcludeerd te worden. Slechts één van deze 'twijfelgevallen' vanuit de titelselectie is meegenomen tijdens de abstractselectie. Kortom, deze bronnen bleken op basis van de abstract geen relevante informatie te bevatten en vielen daardoor alsnog af tijdens de abstractselectie. Hierop werd besloten om door te gaan met de afgesproken criteria voor de titelselectie, ondanks de lage interbeoordelaarsbetrouwbaarheid. De lage Kappa heeft geen effect op de uiteindelijke inclusiebronnen na de abstractselectie.

Na de selectie van de volledige teksten en het uitvoeren van de 'snowballing' en 'cited-by' zoekmethodes is er tot slot nog een laatste controle uitgevoerd om de betrouwbaarheid van de uiteindelijke resultaten te controleren. Titels die uit de 'snowballing' en 'cited-by' methode als eventueel relevant werden meegenomen, zijn vergeleken met de zoekresultaten uit de oorspronkelijke zoekopdracht. Wanneer de bronnen ook in de oorspronkelijke zoekopdracht waren gevonden, maar tijdens het selectieproces waren afgevallen, werd nogmaals goed bekeken op relevantie voor het onderzoek. De 'snowballing' en 'cited-by' zoekmethoden leverden 39 nieuwe studies op. Aangezien studies in een eerder stadium van de zoektocht zijn

geëxcludeerd op basis van titel of abstract, is gecontroleerd of deze nieuwe studies de revue al hadden gepasseerd. Dit blijkt niet het geval te zijn: deze 39 studies zijn niet eerder gevonden in de internetdatabases. Hieruit concluderen we dat de betrouwbaarheid van de eerdere titel- en abstractselectie in orde is.

2.1.3 *Verkennde vragen aan experts*

Aangezien Engelstalige literatuur is gezocht met de zoekstrategie, bleek dat de resultaten vooral voortkwamen uit Angelsaksische landen of Europese landen met een Angelsaksische oriëntatie. Er waren vooral een aantal landen die veelvuldig genoemd werden, terwijl over een groot aantal Europese landen geen of weinig informatie beschikbaar was. Daarop is besloten om via Europese contacten globale informatie op te vragen om de literatuurstudie aan te vullen. Contactpersonen vanuit de desbetreffende landen werden per email benaderd en gevraagd antwoord te geven op de volgende vragen:

- Is er in uw land sprake van aparte bejegening van jongvolwassenen? En zo ja, hoe ziet deze aparte bejegening er uit?
- Kan een jongvolwassene worden berecht onder het jeugdstrafrecht of zijn er mogelijkheden voor strafvermindering in het volwassenenstrafrecht?

In totaal zijn 75 verschillende contactpersonen uit 39 verschillende landen benaderd, waarvan 37 onderzoekers uit 31 landen inhoudelijk hebben gereageerd. Door het stellen van deze verkennende vragen, is uiteindelijk informatie verzameld over de aparte bejegening van jongvolwassenen in 45 andere Europese landen dan Nederland (zie bijlage 5). Voor Nederland is de informatie bekend vanuit eerdere deelprojecten van het onderzoeksprogramma M&E ASR. In totaal is dus van 46 van de 50³ landen van de Raad van Europa informatie beschikbaar. De aanvullende informatie is vervolgens gecodeerd op een vergelijkbare manier als de literatuur (zie paragraaf 2.1.4).

2.1.4 *Analyse*

De geïncludeerde literatuur en de antwoorden op de verkennende vragen werden gecodeerd volgens een door ons opgesteld codeboek (zie bijlage 2). Dit codeboek werd in onderling overleg vastgesteld, maar kon worden aangevuld indien dit tijdens het coderen nodig bleek. Het codeboek bestond uit twee delen. Allereerst werd de metadata van de bron gecodeerd, waaronder auteurs, jaartal, het onderzoeksdoel, de gebruikte methode, de gegeven verklaringen voor verschillen tussen landen etc. In het tweede deel werd per land gecodeerd. Indien een artikel informatie bevatte over meerdere landen, dan werd de informatie per land gecodeerd op een aparte regel. Informatie over de Nederlandse context werd niet gecodeerd vanuit de literatuur, aangezien de Engelstalige literatuur geen nieuwe informatie bevat ten opzichte van de kennis die uit de eerdere en lopende projecten binnen het WODC al bekend is (zie paragraaf 1.2 over de positionering van het onderzoek). De codes voor landen gingen over de volgende onderwerpen:

- bijzonderheden van het strafrecht algemeen;
- de invulling van de aparte bejegening;

3 Het Verenigd Koninkrijk is hierbij opgedeeld in Engeland, Wales, Schotland en Noord-Ierland, aangezien bleek dat ieder gebied een ander jeugdrechtstelsel had en daarmee ook zelfstandig de bejegening voor jongvolwassenen kan regelen. Over de Nederlandse context is geen informatie verzameld via de literatuurstudie en de verkennende vragen.

- de naam van de aangaande wetgeving en de datum van invoering;
- de visie achter de aparte bejegening;
- de doelgroep en eventuele bijbehorende juridische condities;
- de toetsing van deze juridische condities;
- het proces waarmee de aparte bejegening wordt bepaald en de daarbij betrokken partijen;
- het gebruik van de maatregel (inclusief de type delicten, de opgelegde sancties voor deze doelgroep en eventuele verklaringen voor deze bevindingen);
- de uitkomsten en effectiviteit;
- de politieke context;
- eventuele regionale verschillen;
- de kritische reflectie van de auteur op deze manier van bejegening.

Bij het coderen en analyseren is geen rekening gehouden met de relevantie en kwaliteit van de geïnccludeerde bronnen. Iedere informatie, hoe beknopt ook, is meegenomen in de analyse. In sommige gevallen werd in de bronnen verwezen naar andere literatuur of was de tekst vrijwel identiek als andere inclusiebronnen. Desondanks is alle informatie meegenomen, aangezien tijdens het samenvoegen van deze informatie de dubbele informatie geen probleem vormt en zelfs de beknopte informatie gebruikt kon worden om de uitgebreidere bronnen te verifiëren.

De gecodeerde data per land is vervolgens samengevoegd. Zo werd per land een gestructureerd beeld van de bejegening van jongvolwassenen verkregen. Tegenstrijdige informatie werd hierbij zoveel mogelijk uitgezocht en, indien nodig, werd de oude of foutieve informatie eruit gehaald. Hierbij werd gekeken naar het doel en de relevantie van de desbetreffende bron. Zo werden uitgebreidere, meer gefocuste bronnen met een duidelijke methode verkozen boven vage of algemene omschrijvingen en werd een recentere bron gezien als meer up-to-date bij mogelijke verschillen in wetgeving. Ook werd de informatie van de contactpersonen als leidend genomen, aangezien zij hoogstwaarschijnlijk beschikken over kennis van de meest recente ontwikkelingen.

Vervolgens werden de landen onderling vergeleken, met name om de verschillen en overeenkomsten in de aparte bejegening tussen strafrechtssystemen naar boven te krijgen. Allereerst is gekeken naar landen waar wel of geen sprake is van aparte bejegening. Aparte bejegening werd hierbij gedefinieerd als de mogelijkheid of verplichting om uitzonderingen te maken voor jongvolwassenen in het strafrecht, procedureel en/of materieel. Een overzicht van deze resultaten is te vinden in paragraaf 3.2. Vervolgens is voor de landen waar een aparte bejegening mogelijk was, gekeken wat de voorwaarden of juridische condities voor de aparte bejegening waren en hoe besloten werd wie er voor de aparte bejegening in aanmerking komt. Tot slot werd de invulling van de aparte bejegening bekeken. Hieruit bleek dat de aparte bejegening in te delen was in vier categorieën: aparte plaatsing, strafvermindering, aparte sancties en aparte strafrechtelijke procedures. Deze categorieën zullen in paragraaf 3.2 verder worden toegelicht.

2.2 Vragenlijst aan experts en aanvullende literatuurstudie

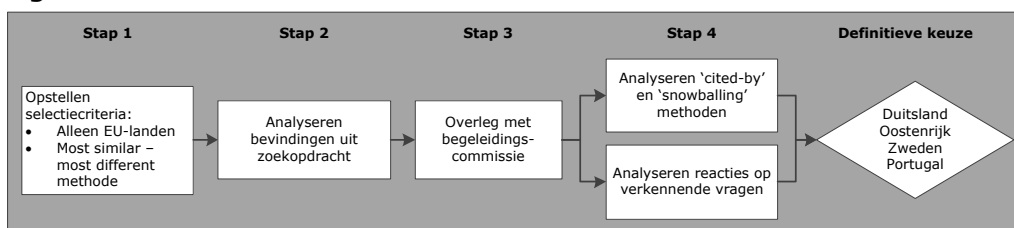
Het tweede deel van het onderzoek betreft een kwalitatieve multiple casestudie (Baxter & Jack, 2008) van een selectie van landen welke relevant kunnen zijn voor het Nederlandse beleid. Tijdens dit deel van het onderzoek werden onderzoekers

uit de desbetreffende landen benaderd om verdiepende informatie over de aparte bejegening van jongvolwassenen te verkrijgen.

2.2.1 Landenselectie

De keuze voor de landen die meegenomen worden in dit onderzoek is tot stand gekomen in meerdere stappen (zie figuur 2).

Figuur 2 Stroomschema landenselectie

Allereerst zijn er van tevoren een aantal selectiecriteria opgesteld. Gekozen is om te kijken naar landen uit de Europese Unie, met name omdat deze landen waarschijnlijk het meest relevant zijn voor de Nederlandse context gezien de Europese regelgeving. Ook werd besloten om bij de uiteindelijke landenselectie de aanpak van Seawright en Gerring (2008) te volgen, wat inhoudt dat cases via de *most similar* en *most different* methode zouden worden geselecteerd. De selectie van cases is daarbij gericht op het maximaliseren van variatie tussen de cases en niet op een random selectie. Het doel was om twee landen te selecteren waar de strafrechtelijke bejegening van jongvolwassenen vergelijkbaar lijkt met die in Nederland, namelijk die landen waar jongvolwassenen ook in het jeugdstrafrecht gesanctioneerd kunnen worden. Daarnaast werden twee landen geselecteerd waar jongvolwassenen niet via het jeugdstrafrecht kunnen worden gesanctioneerd, maar waar eventueel wel sprake is van een relatieve sanctievermindering (mitigatie) die jongvolwassenen kunnen krijgen of een andere reden waarom er sprake lijkt te zijn van een aparte bejegening van jongvolwassenen.

Tijdens de uitvoeringsfase van het onderzoek werd gestart met het literatuuronderzoek, dat hierboven is beschreven. Deze literatuur leverde inzicht over de landen die mogelijk relevant zouden kunnen zijn om mee te nemen voor de multiple casestudy. De tweede stap in de landenselectie was om de bevindingen uit de initiële zoekopdracht te analyseren. Hierbij is vooral breed gekeken welke landen uit de literatuurstudie naar voren kwamen en welke landen vergelijkbaar of afwijkend zijn van de Nederlandse context. Uit deze voorlopige bevindingen van de literatuur kwamen een aantal landen naar voren waar informatie over beschikbaar was, met name Duitsland, Engeland, Finland, Kroatië, Oostenrijk en Zweden.

Zowel de opgestelde selectiecriteria en de voorlopige bevindingen uit de literatuur van de zoekopdracht werden aan de begeleidingscommissie voorgelegd. De leden van de begeleidingscommissie (zie bijlage 1) werden gevraagd naar hun oordeel over de selectiecriteria alsook de landen die door de onderzoekers als relevant gezien werden voor de landenselectie. Door de begeleidingscommissie werd beaamd dat Duitsland, vanwege de lange geschiedenis met aparte bejegening van jongvolwassenen, een interessant land zou kunnen zijn voor verdere analyse. Ook werd voorgesteld dat het wenselijk zou zijn om zowel een Scandinavisch land alsook

een Zuid-Europees land in overweging te nemen, vanwege de andere cultuur ten opzichte van West-Europa.

Na deze selectiecriteria en de initiële afwegingen uit de begeleidingscommissie, is gewacht met het maken van de definitieve keuze tot de aanvullende zoekmethoden, de 'snowballing' en 'cited-by' methoden, waren uitgevoerd. De uiteindelijke keuze is gemaakt ten tijde van het coderen van de data uit de literatuurstudie, toen het duidelijk was hoe de aparte bejegening er in de meeste landen uitzag. Ook de meeste reacties op de verkennende vragen waren al binnen, al zijn naderhand nog een aantal extra reacties binnen gekomen.

Uiteindelijk is besloten om de volgende landen mee te nemen: Duitsland, Oostenrijk, Zweden en Portugal. Redenen voor deze keuze zijn:

- *Duitsland*: In Duitsland bestaat er een soortgelijke mogelijkheid als in het ASR, namelijk dat jongvolwassenen via het jeugdstrafrecht kunnen worden berecht indien wordt voldaan aan een aantal juridische condities. Deze mogelijkheid bestaat al sinds 1953 en wordt, in tegenstelling tot het Nederlandse ASR, veelvuldig toegepast. Mede vanwege de brede toepassing van deze aparte bejegening is Duitsland gekozen als relevant land voor de verdiepende analyse.
- *Oostenrijk*: Het systeem van aparte bejegening in Oostenrijk is interessant vanwege het duidelijke verschil tussen procedure en sancties. Procedures vanuit het jeugdstrafrecht worden ook voor jongvolwassenen toegepast en jongvolwassenen vallen onder de jurisdictie van de jeugdrechtbank, maar sancties en maatregelen vanuit het jeugdstrafrecht kunnen niet worden opgelegd bij jongvolwassenen. Dit staat in contrast met het Nederlandse strafrecht, waar voornamelijk de sancties centraal staan in de aparte bejegening van jongvolwassenen.
- *Zweden*: Het Zweedse strafrecht wordt gekenmerkt door een pedagogische insteek, maar heeft geen jeugdstrafrecht. Slechts een aantal maatregelen zijn apart op minderjarigen toepasbaar. Jongvolwassenen worden nog niet volledig als volwassen gezien en er zijn aparte uitzonderingen mogelijk. Mede door de grote verschillen in het strafrechtstelsel, is het interessant voor Nederland om deze verschillen beter in kaart te brengen.
- *Portugal*: In Portugal is er een aparte leeftijdscategorie in het volwassenenstrafrecht voor 16- tot 21-jarigen, waarvoor speciale verzachtende omstandigheden of aparte sancties voor kunnen worden opgelegd. Deze alternatieve sancties zijn voornamelijk voor lichte misdrijven. Voor zwaardere misdrijven worden lagere straffen gepromoot, maar dit is afhankelijk van de rechter.

2.2.2 Procedure

Allereerst zijn aan de hand van de literatuurstudie 20 verdiepende vragen opgesteld welke een helder beeld kunnen geven van de aparte bejegening binnen een land (zie bijlage 3, Engelstalige versie). Deze vragen zijn gericht op zes thema's:

- mogelijkheid voor aparte bejegening;
- invulling van aparte bejegening;
- proces van aparte bejegening;
- toepassing van aparte bejegening;
- effectiviteit en kritische reflectie;
- achtergrond.

Deze vragen zijn voor zover mogelijk door ons ingevuld aan de hand van de informatie uit de literatuurstudie en/of de verkennende vragen. Dit werd gedaan om de

tijdsinvestering voor de experts uit de desbetreffende landen te verminderen, waardoor de bereidheid tot participatie kon worden vergroot. Ook voor het Nederlandse systeem zijn deze vragen ingevuld om zodoende de informatie makkelijk vergelijkbaar te maken. Deze Nederlandse informatie is vervolgens vertaald naar het Engels en gedeeld met de experts om hen zodoende ook de mogelijkheid te bieden om de systemen met elkaar te vergelijken.

Voor het beantwoorden van de verdiepende vragen werd van tevoren vastgesteld dat er minimaal drie reacties uit elk land nagestreefd werden. Om dit te bereiken zijn verschillende wetenschappers en/of beleidsmedewerkers uit de desbetreffende landen benaderd met de vraag of zij bereid zouden zijn informatie aan te leveren voor dit onderzoek. De vragenlijst werd nog niet direct meegestuurd met de eerste e-mail om eventuele associaties met spam e-mail te voorkomen. De experts werden benaderd op basis van aanbevelingen vanuit de begeleidingscommissie of vanwege hun auteursrol in relevante publicaties in het werkveld. Ook kwam het voor dat de initieel benaderde experts doorverwezen naar collega's die meer kennis hadden van de aparte bejegening van jongvolwassenen ('snowballing').

Aan de eerste twee experts die bereidheid toonde voor het meewerken aan het onderzoek, werd de vragenlijst met de beschikbare informatie gedeeld en werd gevraagd om de informatie te controleren en, waar nodig, aan te vullen. Bij onduidelijkheden in de aangeleverde informatie of wanneer er begrippen waren die om verdere uitleg vroegen, werden zij eventueel nogmaals benaderd om opheldering te krijgen over deze details. De informatie van deze experts werd vervolgens door de onderzoekers vergeleken en samengevat tot een coherent verhaal over de aparte bejegening in het desbetreffende land. Voor sommige landen zijn er meerdere experts met de vragenlijst benaderd, voornamelijk doordat de experts zelf doorverwezen naar collega's met aanvullende kennis over het onderwerp.

De laatste expert werd vervolgens de tekst gestuurd waarin de informatie van de eerdere experts en de literatuur verwerkt was tot ongeveer twee pagina's aan tekst. Dit had als doel om onze interpretatie van de informatie te verifiëren, alvorens deze te gebruiken in de vergelijking met de Nederlandse context. Voor Oostenrijk is ervoor gekozen om deze verificatie door een eerder benaderde expert uit te laten voeren, aangezien er al een groot aantal experts betrokken waren bij het tot stand komen van de tekst. Na eventuele veranderingen en aanvullingen van de desbetreffende tekst, werd deze tekst vertaald naar het Nederlands. Deze vertaalde teksten worden weergegeven in hoofdstuk 4 van dit rapport. Een overzicht van de betrokken experts is te vinden in tabel 2. Deze experts hebben met veel enthousiasme deelgenomen aan het onderzoek en waren bereid om informatie te leveren waarmee dit onderzoeksrapport tot stand is gekomen. De interviews met de experts worden geciteerd als persoonlijke communicatie.

Door het samenvoegen en vergelijken van de informatie uit de literatuur en de aanvullingen en aanpassingen van de drie experts uit het desbetreffende land kwam een coherent beeld van de aparte bejegening in het desbetreffende land tot stand. Hiermee werd niet gepoogd tot in de detail de nuances van het systeem te bevatten of een compleet beeld van alle mogelijkheden van het strafrechtstelsel in kaart te brengen. Het doel was om de bejegening van jongvolwassenen in kaart te brengen op zo'n manier dat een goede vergelijking met het Nederlandse systeem te maken valt. De triangulatie van de verschillende invalshoeken in deze methode, maakt dat de informatie gepresenteerd in dit rapport betrouwbaar is om de belangrijkste verschillen en overeenkomsten te kunnen duiden.

Tabel 2 **Overzicht van de betrokken experts**

Land	Expert	Affiliatie
Duitsland	Prof. em. Dr. Frieder Dünkel	Department of Criminology, University of Greifswald
	Ann-Kathrin Thießen	Institute for Interdisciplinary Research on Conflict and Violence (IKG), Bielefeld University
	Geanonimiseerde reviewer	-
Oostenrijk	Dr. Karin Bruckmüller	Johannes Kepler University Linz Sigmund Freud University Vienna
	Dr. Margareth Helfer	Department of Italian Law, University of Innsbruck
	Domenico Rosani	Department of Italian Law, University of Innsbruck
Zweden	Prof. Dr. Kerstin Nordlöf	School of Law, Psychology and Social Work, Örebro University
	Dr. Michael Tärnfalk	Department of Social Work, Stockholm university
	Axel Holmgren, doctoral student	Department of Law, Stockholm University
	Dr. Andreas Anderberg	Department of Social Work, Linnaeus University
Portugal	Dr. Maria João Leote de Carvalho	CICS.NOVA Interdisciplinary Centre of Social Sciences
	Maria João Morgado Costa and colleagues	Directorate-General for Justice Policy - Ministry of Justice of Portugal
	Dr. Miguel Basto-Pareira	William James Center for Research, ISPA—Instituto Universitário, Lisbon

Indien nodig, zou er tijdens het onderzoek een aanvullende literatuurstudie uitgevoerd kunnen worden om de effectiviteit van specifieke interventies voor de doelgroep jongvolwassenen in kaart te brengen. Tijdens de uitvoer van het onderzoek bleek echter dat er geen specifieke interventies voor deze doelgroep uit de data naar voren kwam. Hierop is besloten dat het geen toegevoegde waarde had om de aanvullende literatuurstudie uit te voeren.

2.2.3 Analyse

Analyse en dataverzameling ging in dit gedeelte van het onderzoek hand in hand. Allereerst werd de informatie uit de literatuur voor de desbetreffende landen verzameld en omgezet in antwoorden op de vragen aan de experts. De informatie die vervolgens van de experts binnenkwam alsook de informatie uit de literatuur, werd samengevoegd in één bestand, waarin alle antwoorden per vraag gesorteerd stonden. Aan de hand van deze samengevoegde informatie werd per land een tekst geschreven, die vervolgens werd voorgelegd aan de derde expert.

Na de analyse van de situatie in elk van die vier landen apart, is de informatie naast elkaar gelegd. De Nederlandse situatie is als uitgangspunt genomen voor de verdere analyse. Verschillen en overeenkomsten met de vier landportretten werden vervolgens in overleg tussen de drie betrokken onderzoekers geduid en besproken. Eventuele verklaringen of implicaties van de bevindingen voor de Nederlandse situatie werden door middel van dit overleg in kaart gebracht.

3 Internationale bejegening van jongvolwassenen in Europa

In totaal zijn er 59 bronnen meegenomen in dit onderzoek. Een overzicht van de geïnccludeerde literatuur kan worden gevonden in bijlage 4. Alvorens de inhoud van deze bronnen te beschrijven, zal eerst gekeken worden naar de aard van de geïnccludeerde studies en de daaruit voortvloeiende informatie. Opvallend is dat meer dan de helft van de geïnccludeerde bronnen (66%) bestaat uit de zogeheten grijze literatuur, bronnen die (vrijwel) niet via wetenschappelijke databases kunnen worden gevonden: boekhoofdstukken ($n=21$), rapporten ($n=12$), conference papers ($n=2$), proefschriften ($n=2$), een bachelor thesis ($n=1$) en een boek ($n=1$). Dit verklaart waarom veel bronnen gevonden zijn via de 'snowballing' of 'cited-by' methode. De meegenomen bronnen zijn in de meeste gevallen beschrijvend en/of vergelijkend van aard, waarbij de achterliggende methode niet altijd expliciet staat beschreven. Slechts twee studies zijn toetsend, waarbij gebruik is gemaakt van dezelfde dataset (Entorf, 2012; Pichler & Römer, 2011).

Het onderwerp rondom de bejegening van jongvolwassenen is in deze literatuur niet altijd het centrale onderwerp en kan als 'bijvangst' worden gezien in een aantal gevallen. Een voorbeeld hiervan zijn de artikelen uit het thema-*issue* van *Crime and Justice*, getiteld 'Youth Crime and Youth Justice: Comparative and Cross-National Perspectives'. In dit thema-*issue* staat het onderwerp jeugdcriminaliteit en het jeugdrecht centraal. In de hoofdstukken over Duitsland (Albrecht, 2004), Groot-Brittannië (Bottoms & Dignan, 2004), Zweden (Janson, 2004), en Denemarken (Kyvsgaard, 2004) wordt vervolgens ook beschreven hoe er uitzonderingen gemaakt kunnen worden voor de doelgroep van jongvolwassenen. Slechts 17 van de 59 bronnen richten zich specifiek op jongvolwassenen in het strafrecht (Allen, 2008, 2012; Barrow Cadbury Trust, 2005; Dünkel & Pruin, 2012b; Entorf, 2012; Farrington, Loeber, & Howell, 2012; Lösel et al., 2012b; Matthews et al., 2018; Morgan, 2012; Pichler & Römer, 2011; Prior et al., 2011; Pruin & Dünkel, 2015; S. Stanley, 2007; Transition to Adulthood Alliance, 2009a, 2009b, 2010; Üselè, 2016).

De meegenomen bronnen geven een, soms weliswaar oppervlakkige, beschrijving van 38 Europese landen. Deze informatie is aangevuld met informatie van experts, waardoor, inclusief Nederland, informatie beschikbaar is over 46 van de 50 Europese landen. Onderstaande informatie is gebaseerd op deze bronnen, alsmede op de informatie verkregen via de verkennende vragen aan de experts (zie bijlage 5 voor een bronnenoverzicht per land). Indien getallen of specifieke informatie worden genoemd in de tekst, zal naar een bron verwezen worden. Voor algemene informatie over de landen baseren wij ons op de bronnen zoals aangegeven in bijlage 5. Van vier landen is er helaas geen informatie bekend. Deze landen zijn alle vier dwergstaten binnen Europa, namelijk Andorra, Liechtenstein, Monaco en San Marino. Dit kan verklaren waarom er tijdens ons onderzoek geen informatie over deze landen te verkrijgen was alsook waarom er geen experts gevonden zijn voor de verkennende vragen.

De aparte bejegening van jongvolwassenen in de 46 Europese landen (inclusief Nederland) wordt in dit hoofdstuk toegelicht. In hoofdstuk 4 en 5 zullen vier landen in meer detail worden besproken en wordt een vergelijking gemaakt met het Nederlandse strafrecht. In dit hoofdstuk zullen wij ons beperken tot een breed overzicht van de belangrijkste verschillen tussen de diverse landen waar sprake is van een

aparte bejegening in het strafrecht. Hierbij wordt niet getracht complete informatie te geven over de verschillende landen, maar staat het globale overzicht van de verschillende vormen van aparte bejegening centraal. Alvorens in te gaan op de aparte bejegening van jongvolwassenen, is het echter noodzakelijk kort te kijken naar achterliggende verschillen in de bredere context van de diverse strafrechtssystemen.

Verschillen in de inrichting van het jeugdstrafrecht en/of het volwassenenstrafrecht kunnen ten grondslag liggen aan de verschillende vormen van aparte bejegening van jongvolwassenen. Niet elk land heeft een apart jeugdstrafrecht (bijv. Scandinavische landen) en er zijn ook landen waarbij het jeugdstrafrecht in hoge mate op het strafrecht voor volwassenen lijkt qua sanctiemogelijkheden. Aan de andere kant kan ook het volwassenenstrafrecht mogelijkheden bieden om educatieve of resocialiserende maatregelen op te leggen aan volwassenen, waar dit in sommige landen alleen mogelijk is binnen het jeugdstrafrecht. Verder bieden sommige landen de mogelijkheid om ook in het jeugdstrafrecht hoge straffen op te leggen. Voor jongvolwassenen kan dit betekenen dat zij, ook wanneer gestraft volgens het jeugdstrafrecht, hoge sancties opgelegd kunnen krijgen. Daarentegen zijn er landen die juist de mogelijkheid bieden om in het volwassenenstrafrecht, onafhankelijk van een bepaalde leeftijdsmarge, flexibel om te gaan met de hoogte van de sanctie op basis van de persoonlijkheid van de dader. Jongvolwassenen kunnen in deze landen, ook al is er geen aparte bejegening van jongvolwassenen, alsnog een lagere sanctie opgelegd krijgen in vergelijking tot volwassenen.

In dit hoofdstuk wordt de aparte bejegening in de verschillende landen van de Raad van Europa beschreven. In paragraaf 3.1 wordt allereerst gekeken naar de mogelijkheid om aparte bejegening toe te passen bij jongvolwassenen en de voorwaarden en juridische condities die aan de doelgroep gesteld worden, alsmede wanneer en door wie de juridische condities worden vastgesteld (het beslissingsmoment). Aansluitend wordt in paragraaf 3.2 ingegaan op de invulling van de aparte bejegening, waarbij onderscheid gemaakt wordt tussen vier vormen. De meeste vormen van aparte bejegening richten zich vooral op de materiele kant van het strafrecht, dus op de sanctionering, namelijk: aparte plaatsing, strafvermindering, aparte sancties. De laatste vorm van aparte bejegening richt zich op de strafrechtelijke procedures die van toepassing zijn op jongvolwassenen.

3.1 Mogelijkheid aparte bejegening jongvolwassenen

In deze paragraaf wordt gekeken in welke landen van Europa er wel of geen sprake is van een aparte bejegening van jongvolwassenen, dus of er de mogelijkheid of verplichting bestaat om uitzonderingen te maken voor jongvolwassenen ten opzichte van het jeugdstrafrecht en/of het volwassenenstrafrecht, zowel procedureel en/of materieel. Centraal in deze paragraaf staat de vraag of, maar ook voor wie, er een aparte bejegening mogelijk is. Hierbij wordt beschreven welke voorwaarden en/of juridische condities worden gesteld aan de aparte bejegening, bijvoorbeeld rondom leeftijd of onvoltooide onvolwassenheid. Tot slot wordt kort stilgestaan bij de manier waarop de juridische condities worden vastgesteld.

Tabel 3 geeft een overzicht van alle landen binnen Europa en in hoeverre er sprake is van een aparte bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht. Voor zover mogelijk is per land aangegeven voor welke leeftijdsgroep deze aparte bejegening van toepassing is. Het Verenigd Koninkrijk is hierbij opgedeeld in de vier deelgebie-

den, aangezien er een duidelijk andere insteek qua rechtspraak voor minderjarigen en jongvolwassenen van toepassing is. Van vier landen is het onbekend of er een aparte bejegening mogelijk is voor jongvolwassenen (Andorra, Liechtenstein, Monaco en San Marino).

Tabel 3 **Overzicht van aparte bejegening jongvolwassenen in Europese landen (n=50)**

Land	Aparte bejegening	Leeftijd	Land	Aparte bejegening	Leeftijd
Albanië	Nee	n.v.t.	Malta	Ja	18 - 25
Andorra	X	X	Moldavië	Ja	18 - 21
Armenië	Nee	n.v.t.	Monaco	X	X
Azerbeidzjan	Nee	n.v.t.	Montenegro	Ja	18 - 21
België	Nee	n.v.t.	Nederland	Ja	18 - 23
Bosnië en Herzegovina	Ja	18 - 23	Noord-Ierland	Ja	18 - 21
Bulgarije	Ja	18 - 20	Noord-Macedonië	Ja	18 - 21
Cyprus	Ja	18 - 21	Noorwegen	Nee	n.v.t.
Denemarken	Ja	18 - 21	Oekraïne	Nee	n.v.t.
Duitsland	Ja	18 - 21	Oostenrijk	Ja	18 - 21
Engeland	Ja	18 - 21	Polen	Ja	18 - 21
Estland	Ja	18 - 21	Portugal	Ja	16 - 21
Finland	Ja	18 - 21	Roemenië	Nee	n.v.t.
Frankrijk	Ja	18 - 21	Rusland	Ja	18 - 20
Georgië	Nee	n.v.t.	San Marino	X	X
Griekenland	Ja	18 - 21	Schotland	Ja	16 - 21
Hongarije	Ja	18 - 21	Servië	Ja	18 - 21
Ierland	Nee	n.v.t.	Slovenië	Ja	18 - 21
IJsland	Nee	n.v.t.	Slowakije	Ja	18 - 21
Italië	Ja	18 - 21	Spanje	Ja	18 - 21
Kroatië	Ja	18 - 21	Tsjechië	Ja	18 - 21
Letland	Nee	n.v.t.	Turkije	Ja	18 - 21
Liechtenstein	X	X	Wales	Ja	18 - 21
Litouwen	Ja	18 - 21	Zweden	Ja	18 - 21
Luxemburg	Nee	n.v.t.	Zwitserland	Ja	18 - 22

In tabel 3 is te zien dat er in 12 landen geen sprake is van een aparte bejegening van jongvolwassenen. Hieronder vallen ook landen waarbij het mogelijk is om jeugdsancties op te leggen of te verlengen naar jongvolwassenen indien het misdrijf en/of de rechtelijke uitspraak voor het 18^e levensjaar plaatsvond. Een 'nee' betekent echter niet dat de mogelijkheid tot aparte bejegeningen van jongvolwassenen niet overwogen is, of dat jongvolwassenen in de praktijk identiek zijn aan volwassenen. Zoals hiervoor al besproken, biedt het volwassenenstrafrecht in sommige landen de mogelijkheid om te kijken naar eventuele strafverminderende omstandigheden. Dit is het geval in België, IJsland, Letland en Noorwegen, waar zonder aparte bejegening van jongvolwassenen het wel mogelijk is om door de jonge leeftijd van de dader een lagere straf op te leggen. Dit is echter geen verplichting of richtlijn, maar de rechter oordeelt hier soeverein over.

Een ander interessant voorbeeld dat aantoont dat het gebrek aan een wettelijke aparte bejegening van jongvolwassenen niet betekent dat er geen uitzonderingen worden gemaakt voor deze doelgroep is de aparte maatregel in IJsland genaamd 'voorwaardelijke opschorting van vervolging'. Deze maatregel wordt voornamelijk opgelegd aan minderjarigen en jongvolwassenen van 15 tot 21 jaar. Voor zowel de

aparte maatregel als de mildere straffen op basis van de leeftijd van de dader, zit in IJsland echter geen leeftijdsgrens, waardoor deze uitzonderingen in principe bij elke volwassene kan worden toegepast.

Hoewel er momenteel nog geen mogelijkheid tot aparte bejegening bestaat in deze landen, zou dit in de toekomst uiteraard kunnen veranderen. Zo wordt de wetgeving in Armenië momenteel aangepast en gaf de deskundige uit dat land aan dat er hoogstwaarschijnlijk uitzonderingen gaan komen voor jongvolwassenen van 18 tot 21 jaar. De specifieke details van deze nieuwe ontwikkelingen zijn echter nog niet bekend. Ook in Luxemburg zijn er veranderingen in de wetgeving op komst.

De overige 34 landen hebben een aparte bejegening van jongvolwassenen die een misdrijf hebben begaan na hun 18^e verjaardag. De doelgroep van deze aparte bejegening is echter per land toch verschillend, zoals hieronder zal worden besproken.

3.1.1 Voorwaarden en juridische condities

In deze paragraaf worden de belangrijkste verschillen in de voorwaarden en/of juridische condities tussen de verschillende landen beschreven, waarmee wordt bepaald of een jongvolwassene in aanmerking komt voor een aparte bejegening. Hierbij zijn allereerst verschillen te vinden in de leeftijdsrange waarop de aparte bejegening van toepassing is. Daarna wordt er stilgestaan bij het meetmoment van de leeftijd, ten tijde van het misdrijf of ten tijde van de rechtszitting. Vervolgens wordt meer inhoudelijk gekeken naar de juridische condities die gesteld worden aan jongvolwassenen om voor de aparte bejegening in aanmerking te komen: persoonlijkheid van de dader, jeugdige misdrijven en/of het beoogde doel van sancties.

Allereerst is er een verschil te zien in de leeftijdsgrenzen voor de aparte bejegening (zie tabel 3). De minimum leeftijd staat in bijna alle landen op 18 jaar, met als uitzonderingen Portugal en Schotland. In deze twee laatstgenoemde landen worden ook jongeren tussen de 16 en de 18 jaar tot de leeftijdsgroep jongvolwassen gerekend. Zij worden gezien als volledig aansprakelijk voor hun daden en worden als volwassen bestempeld in het rechtssysteem, op de aparte bejegening van jongvolwassenen na. De maximum leeftijd voor de aparte bejegening ligt in de meeste landen op de 21. Twee landen hebben een iets lagere maximum leeftijd van 20 jaar, terwijl drie landen net als Nederland een hogere maximum leeftijd hebben (Bosnië en Herzegovina, Malta en Zwitserland), variërend tussen de 22 en de 25 jaar. In deze landen gaat het hierbij om het apart plaatsen van jongvolwassenen in detentie en/of eventuele strafvermindering.

Een tweede verschil is te vinden in het meetmoment van de leeftijd. De meeste landen hanteren de leeftijd ten tijde van het misdrijf, de zogenoemde pleegleeftijd, als uitgangspunt (bijv. Duitsland en Nederland). Er zijn echter ook landen die het moment van de rechtszitting meenemen, de berechtingsleeftijd (bijv. Servië en Slovenië). Dit heeft als nadeel dat een vertraagde rechtszitting of een langzaam proces de mogelijkheden voor een aparte bejegening in de weg kan staan. Voor een deel zit dit verschil ook in de soort aparte bejegening die wordt toegepast. Bij de plaatsing van jongvolwassenen in een jeugdinstelling of aparte vleugel ten opzichte van volwassenen staat vaker de berechtingsleeftijd centraal, waarbij ook gewerkt kan worden met een overgangsregeling waarbij jongvolwassenen vanaf een bepaalde leeftijd worden overgeplaatst naar een normale gevangenis voor volwassenen. De behoefte aan opleiding en bescherming speelt in deze aparte bejegening een belangrijke rol. De pleegleeftijd wordt eerder centraal gezet wanneer de aparte be-

jegening wordt toegepast vanuit een ontwikkelingsvisie, waardoor eventueel jeugd-interventies beter zouden kunnen aansluiten of een lagere straf verantwoord is vanwege de jeugdige kenmerken die ten grondslag kunnen liggen aan het misdrijf. De meeste landen waarbij de berechtingsleeftijd een rol speelt, kijken ook naar de pleegleeftijd bij het toepassen van een aparte bejegening. Een voorbeeld hiervan is Servië, waarbij alternatieve sancties kunnen worden toegepast indien de dader volwassen was ten tijde van het misdrijf (18+), maar ten tijde van de rechtszitting onder de 21 jaar oud is.

Het belangrijkste verschil tussen landen is dat sommige landen de aparte bejegening altijd toepassen, bijvoorbeeld Oostenrijk, waardoor er naast leeftijd geen aanvullende juridische condities omschreven worden, terwijl andere landen de aparte bejegening afhankelijk laten zijn van meer dan alleen de leeftijd (bijvoorbeeld Duitsland). In de landen uit de laatstgenoemde groep is de meest gebruikte conditie een afgeleide van de persoonlijkheid van de dader. Het kan hierbij bijvoorbeeld gaan om de al dan niet onvoltooide ontwikkeling van de jongvolwassen verdachte. Zowel Duitsland, Engeland, Kroatië, Litouwen, Portugal, Slowakije, Tsjechië, Wales en Zweden hanteren een (afgeleide) vorm van onvoltooide ontwikkeling. Daarin kan zowel gekeken worden naar de jongvolwassene ten opzichte van minderjarigen (gelijk aan ontwikkeling van minderjarigen), alsook de jongvolwassene ten opzichte van leeftijdsgenoten (achterlopend op andere jongvolwassenen).

Daarnaast worden de omstandigheden van het misdrijf in sommige landen centraal gesteld, waarbij het misdrijf kan worden gezien als een reflectie van de leeftijd van de dader. Zo stelt Duitsland dat daders van misdrijven die getypeerd kunnen worden als spontane daden als gevolg van een jeugdige ontwikkelingsleeftijd in aanmerking komen voor aparte bejegening.

Een andere conditie die terugkomt in een aantal landen, zoals bijvoorbeeld Portugal, is de verwachte uitkomst van de aparte bejegening ten opzichte van het normale volwassenenstrafrecht, waarbij bijvoorbeeld gesteld wordt dat de jeugdsanctie als beter aansluitend kan worden gezien bij de doelen van het strafrecht (i.e. recidive voorkomen of sociale re-integratie), dezelfde uitkomstmaten verwacht kunnen worden of de alternatieve straf beter aansluit bij de ontwikkelingsfase van de jongvolwassene (i.e. opleidingsgericht).

Tot slot kunnen er juridische condities worden gesteld aan de mate van aparte bejegening of de ernst van het misdrijf. In Portugal kan er bijvoorbeeld alleen een alternatieve sanctie worden opgelegd wanneer de straf bij volwassenen een gevangenisstraf onder de twee jaar zou zijn. In Italië gelden de verzachtende omstandigheden alleen voor misdrijven waar een gevangenisstraf van maximum twee en een half jaar voor staat. Daarnaast worden in sommige landen waar minimale en/of maximale straffen gelden, deze strafmaten omlaag bijgesteld ('mitigation'), maar blijven er minimale of maximale straffen van toepassing.

Deze voorwaarden en juridische condities zijn van invloed op de hoeveelheid jongvolwassenen die voor een aparte bejegening in aanmerking komt. Leeftijdsgrenzen kunnen de groep vergroten of verkleinen, waarna specifieke eisen aan de persoonlijkheid van de jongvolwassene, het misdrijf of het doel of de hoogte van de sanctie ertoe kunnen leiden dat minder jongvolwassenen voor de aparte bejegening in aanmerking komen ten opzichte van de gehele populatie jongvolwassen verdachten.

3.1.2 *Beslissing aparte bejegening*

Over het beslissingsproces waarmee besloten wordt of jongvolwassenen in aanmerking komen voor de aparte bejegening is in veel landen weinig tot niks bekend. In de meeste landen lijken de procedures voor volwassenen van toepassing op jongvolwassenen en worden geen standaard uitzonderingen op gemaakt behalve door zeven landen. Nederland is hier één van, aangezien al vroeg in het traject door het OM besloten kan worden om in te zetten op het adolescentenstrafrecht, waarmee een onderzoek naar de persoonlijkheid van de jongvolwassene kan worden uitgevoerd en de voorlopige hechtenis kan worden uitgevoerd in een justitiële jeugdinstelling. Jongvolwassenen in Duitsland, Kroatië, Oostenrijk en Servië doorlopen altijd (grotendeels) hetzelfde proces als minderjarigen. Een onderdeel hiervan is dat er een onderzoeksrapport wordt opgesteld over de verdachte, waarmee de rechter onder andere ook informatie verkrijgt over de persoonlijkheid en omstandigheden van de dader. In Zweden is voor jongvolwassenen versneld strafrecht van toepassing en in Finland wordt in elke zaak met een jongvolwassene waarbij de verwachting is dat de sanctie zwaarder gaat zijn dan een boete een persoonlijk onderzoeksrapport opgesteld. Ook in andere landen kan door de rechter of de officier van justitie een onderzoeksrapport of informatie over de jongvolwassene worden opgevraagd. De precieze procedures hiervoor en de rol die de officier van justitie speelt in de aparte bejegening is hierbij niet bekend.

Nu duidelijk is hoe de doelgroep van de aparte bejegening er in de Europese landen uit ziet, wordt verder gekeken naar de invulling van deze aparte bejegening.

3.2 **Invulling aparte bejegening**

Het soort aparte bejegening dat mogelijk is, is per land verschillend. De invulling van de aparte bejegening kan worden ingedeeld in vier categorieën: aparte plaatsing, strafvermindering, aparte sancties (bijv. uit het jeugdstrafrecht) en/of de toepassing van aparte procedures. De eerste drie vormen zijn voorbeelden van een materiele vorm van aparte bejegening, waarbij het gaat om de sanctionering van de jongvolwassenen en/of de uitvoering van de sancties. Deze drie vormen van aparte bejegening worden besproken in volgorde van minst naar meest afwijkend van het reguliere strafrecht voor volwassenen. De laatste, aparte procedures, gaat om aanpassingen in de procedurele kant van het strafrecht. Landen kunnen hierbij gebruikmaken van een combinatie van deze verschillende soorten aparte bejegening. In tabel 4 is een overzicht gegeven van de mogelijkheden die er bestaan in de meegenomen landen uit Europa waar sprake is van een aparte bejegening van jongvolwassenen. De invulling van deze categorieën zal aan de hand van voorbeelden uit de desbetreffende landen verder worden toegelicht.

In Nederland wordt er vaak onderscheid gemaakt tussen de verschillende fases van het strafrecht, namelijk de vervolgingsfase, de berechting en de tenuitvoerleggingsfase. Net als in het Nederlandse systeem, kan er in het buitenland onderscheid gemaakt worden tussen de fase voor berechting, de berechting zelf en de uitvoering van de opgelegde sancties. Echter, deze fases zijn vaak inherent met elkaar verbonden. In deze paragraaf wordt daarom geen expliciet onderscheid gemaakt tussen deze fases, maar worden waar mogelijk wel de interessante verhoudingen tussen de fases aangestipt.

Tabel 4 **Overzicht van aparte bejegening jongvolwassenen in Europese landen**

Land	Materieel		Aparte sancties	Procedureel Aparte procedures
	Aparte plaatsing	Straf- vermindering		
Bosnië en Herzegovina				
Bulgarije				
Cyprus				
Denemarken				
Duitsland				
Engeland				
Estland				
Finland				
Frankrijk				
Griekenland				
Hongarije				
Italië				
Kroatië				
Litouwen				
Malta				
Moldavië				
Montenegro				
Nederland				
Noord-Ierland				
Noord-Macedonië				
Oostenrijk				
Polen				
Portugal				
Rusland				
Schotland				
Servië				
Slovenië				
Slowakije				
Spanje				
Tsjechië				
Turkije				
Wales				
Zweden				
Zwitserland				

3.2.1 Aparte plaatsing

Allereerst bestaat de mogelijkheid of verplichting voor jongvolwassenen in 24 landen om een eventueel opgelegde gesloten plaatsing uit te zitten in een jeugdinstelling of in een aparte gevangenis of gevangenisvleugel voor jongvolwassenen, onafhankelijk van het opleggen van een vrijheidsbenemende straf volgens het reguliere volwassenenstrafrecht. Kortom, het gaat hier om een aanpassing van de uitvoeringsfase, waarbij jongvolwassenen een reguliere gevangenisstraf opgelegd krijgen, maar deze kunnen uitzitten in een jeugdinstelling of een aparte gevangenis of gevangenisvleugel.

Jongvolwassenen worden in deze landen gescheiden geplaatst van de volwassenpopulatie en/of dienen meer mogelijkheden te krijgen qua onderwijs en training. Zo

kan in Duitsland, ook als er volgens het volwassenenstrafrecht een gevangenisstraf wordt opgelegd, de uitvoering van de straf bij een jeugdgevangenis of speciale afdeling voor jongvolwassenen gelegd worden. De maximum leeftijd voor deze aparte bejegening verschilt per land, alsook het meetmoment van deze leeftijd. Vaak gaat het niet zozeer om de leeftijd waarop het misdad is gepleegd, maar meer om de leeftijd op het moment van plaatsing en de huidige leeftijd van de jongvolwassene. De gevangenisstraf wordt vaak omgezet in een normale detentie vanaf een bepaalde leeftijdsgrens. Het is daarom goed mogelijk dat een jongvolwassene een misdad pleegt onder de 21, maar vanwege de latere uitspraak van de rechter alsnog rechtstreeks in de gevangenis voor volwassenen geplaatst wordt. Dit is bijvoorbeeld het geval in Duitsland, Estland, Kroatië, Oostenrijk, Schotland, Servië en Turkije.

In een aantal landen, zoals Denemarken, Polen, Portugal en Spanje, is de plaatsing van jongvolwassenen in een aparte inrichting of afdeling een verplichting tot een bepaalde leeftijd. In andere landen wordt de keuze voor het soort instelling overgelaten aan de rechtelijke macht, zoals in Engeland, Wales, Estland, Finland, Oostenrijk, Servië en Slowakije. Zo wordt deze specifieke sanctie in Malta vooral opgelegd bij jongeren die worden gezien als kwetsbaar. De visie achter het apart uitzetten van een gevangenisstraf van jongvolwassenen heeft er veelal mee te maken dat jongvolwassenen worden gezien als een kwetsbaardere doelgroep en dus bescherming nodig hebben, alsook dat het helpend kan zijn voor de ontwikkeling van jongvolwassenen. De scheiding van jongvolwassenen onder de 21 van de populatie van volwassenen in de gevangenis in Engeland en Wales heeft bijvoorbeeld met name de preventieve doelstelling dat jongvolwassenen niet worden beïnvloed door de oudere gedetineerden. Daarnaast is het doel ook om voor deze doelgroep een grotere focus op onderwijs en training te kunnen leggen.

Bulgarije valt ook onder de landen waarbij er sprake is van een aparte gevangenisplaatsing, al schrijft de wet daar vooral voor dat jongvolwassenen met speciale zorg moeten worden behandeld binnen de gevangenis, zonder dat het noodzakelijk is om een speciale afdeling in te richten. Deze wetgeving is vaag opgesteld en in de praktijk krijgen jongvolwassenen vaak dezelfde behandeling als volwassenen. Dit blijkt ook vaak het geval in Engeland en Wales, waar de omstandigheden binnen de Youth Detention Centres voor jongvolwassenen in veel gevallen vergelijkbaar zijn met de gevangenis voor volwassenen. In Portugal schrijft de wet weliswaar een aparte gevangenisstraf voor, maar deze aparte gevangenis zijn nooit gebouwd (op één reeds bestaande gevangenis na). In de praktijk wordt er daardoor nauwelijks onderscheid gemaakt. En ook in Frankrijk is het lang niet altijd mogelijk om jongvolwassenen individueel in een cel te plaatsen of extra activiteiten te bieden, zoals bedoeld volgens de wet.

3.2.2 *Strafvermindering*

In 25 landen is het mogelijk of verplicht om de straffen voor jongvolwassenen te verlagen of alternatieven hiervoor in te zetten, waardoor strafvermindering ('mitigation') plaatsvindt ten opzichte van volwassenen. Deze strafvermindering kan voortkomen uit gerichte wetten die opleggen dat bepaalde strafmaten niet gehanteerd kunnen worden (bijv. geen levenslang in Bulgarije) of waarin bepaalde omrekenmodellen voor straffen gehanteerd worden (bijv. een derde van de gevangenisstraf voor volwassenen in Moldavië, lagere minimumstraffen in Oostenrijk of de toepassing van een zogeheten 'jeugdreductie' in Zweden). In andere landen bestaat de

mogelijkheid tot een eventuele strafvermindering, maar wordt de eventuele toepassing ervan volledig aan de rechterlijke macht overgelaten. Daarnaast is het in sommige landen zo dat, eventueel naast een vermindering van de strafduur, de voorwaarden van een voorwaardelijke vrijlating soepeler zijn. Dit is bijvoorbeeld het geval in Denemarken, Finland en Oostenrijk. In Finland kunnen daders onder de 21 bijvoorbeeld worden vrijgelaten nadat zij een derde (in het geval van een eerste misdrijf) of de helft van hun straf hebben uitgezeten.

De toepassing van de strafvermindering varieert van zeer specifiek tot meer algemeen. Zo zijn er landen waarbij de enige vorm van strafvermindering voor jongvolwassenen van toepassing is op een levenslange gevangenisstraf. Bulgarije is hier een voorbeeld van. Voor jongvolwassenen in Bulgarije onder de 21 ten tijde van het misdrijf geldt dat zij geen levenslange gevangenisstraf opgelegd mogen krijgen zonder de mogelijkheid op vervroegde vrijlating. Een levenslange straf met mogelijkheid op vervroegde vrijlating kan wel worden opgelegd. In Duitsland geldt de uitzondering ook alleen voor een levenslange gevangenisstraf, welke bij jongvolwassenen niet kan worden opgelegd. Deze uitzondering wordt in de praktijk echter geïnterpreteerd als algemene richtlijn dat straffen voor jongvolwassenen moeten worden verzacht ten opzichte van volwassenen. Een ander voorbeeld van een specifieke vorm van strafvermindering is Italië. In Italië gelden de verzachtende omstandigheden echter alleen voor lichte misdrijven. Een misdaad waarvoor in het reguliere volwassenenstrafrecht een gevangenisstraf van maximum twee en een half jaar voor wordt gegeven of een overeenkomstig boetebedrag, kan voor jongvolwassenen als voorwaardelijk worden opgelegd. Tot slot kan Schotland genoemd worden als een specifieke vorm van strafvermindering. De strafvermindering is daar van toepassing op een bepaald soort misdrijf: voor jongvolwassenen tussen de 16 tot 21 jaar veroordeeld voor illegaal bezit of verspreiding van verboden vuurwapens staat een minimumstraf van drie jaar, waar dit voor volwassenen vijf jaar is.

In veel landen zijn er geen specifieke juridische condities die worden beoordeeld om te bepalen of de jongvolwassenen voor strafvermindering in aanmerking komen, maar is de wet of richtlijn van toepassing op alle jongvolwassenen, zoals bijvoorbeeld het geval in Bulgarije, Moldavië en Oostenrijk. In andere landen wordt de beslissing genomen door de rechtelijke macht en kan onvolwassenheid of de leeftijd van de verdachte ten tijde van het misdrijf worden meegenomen als een strafverminderende omstandigheid, zoals bijvoorbeeld in Engeland, Griekenland, Kroatië, Turkije en Wales. Het is in deze landen echter onduidelijk in hoeverre de straffen van jongvolwassenen in de praktijk daadwerkelijk van volwassenen verschillen. Daarnaast, zoals hiervoor al aangegeven, wordt deze strafvermindering voor jongvolwassenen in de praktijk soms ook toegepast bij landen waar niets in de wet over strafvermindering wordt voorgeschreven.

3.2.3 *Aparte sancties*

Het 'adolescentenstrafrecht' in Nederland is een voorbeeld van een systeem waarbij aparte sancties, in dit geval jeugdsancties, opgelegd kunnen worden bij jongvolwassenen. Deze mogelijkheid om jeugdsancties of andere alternatieve straffen op te leggen bij jongvolwassenen is te vinden in 15 andere landen naast Nederland. De precieze aard van de sancties die kunnen worden opgelegd bij jongvolwassenen als onderdeel van de aparte bejegening verschilt.

In Duitsland, Kroatië, Litouwen, Servië en Slovenië is eenzelfde systeem qua aparte sancties van toepassing als in Nederland, namelijk dat jeugdsancties kunnen worden opgelegd bij jongvolwassenen. Soms zijn er wel enkele uitzonderingen voor jongvolwassenen, bijvoorbeeld in Duitsland waarbij jongvolwassenen in het geval van een jeugddetentie een hogere maximale straf opgelegd kunnen krijgen dan minderjarigen. In de meeste landen waarbij jeugdsancties kunnen worden opgelegd aan jongvolwassenen, geldt dat er voldaan moet worden aan bepaalde juridische condities. In Duitsland en Kroatië worden de jeugdsancties opgelegd wanneer kan worden geconcludeerd dat het type delict en de manier waarop het is gepleegd een blijk was van de leeftijd van de jongere en dat de omstandigheden die verband houden met zijn of haar persoonlijkheid een rechtvaardiging vormen voor het opleggen van een 'opvoedkundige' of rehabiliterende maatregel of jeugdgevangenisstraf. In Servië en Slovenië wordt gebruikgemaakt van een vergelijkbare juridische condities, echter dient in Servië de jongvolwassene ten tijde van de zitting ook onder de 21 jaar te zijn, waardoor de aparte bejegening afhankelijk is van zowel de pleegleeftijd als de leeftijd ten tijde van de gerechtelijke uitspraak. In Litouwen worden jeugdsancties opgelegd als, rekening houdend met de aard van het misdrijf, de motieven en de andere omstandigheden van de zaak, en indien nodig de uitleg of conclusie van een deskundige, besloten wordt dat de verdachte in zijn of haar sociale ontwikkeling gelijk is aan een minderjarige.

Andere vormen van aparte sancties zijn te vinden in bijvoorbeeld Portugal en Zweden. In Portugal zijn het niet jeugdmaatregelen die eventueel kunnen worden toegepast op jongvolwassenen (16 tot 21 jaar), voornamelijk aangezien het jeugdrecht alleen beschermende maatregelen bevat, maar er is wel een speciaal arsenaal aan corrigerende maatregelen voor deze doelgroep beschikbaar. Deze corrigerende maatregelen kunnen alleen worden opgelegd wanneer de sanctie volgens het gewone strafrecht niet meer zou zijn dan een tweejarige gevangenisstraf. In Zweden is het mogelijk jongvolwassenen een zogeheten jeugddienst op te leggen, wat inhoudt dat de dader een taakstraf in combinatie met deelname aan een speciaal programma moet uitvoeren. Verder kan jeugdzorg worden betrokken door een gerechtelijk bevel bij jongeren onder de 21 ten tijde van de gerechtelijke uitspraak, wat ervoor dient om de jongvolwassenen te beschermen.

In een aantal landen houdt de aparte sanctie voor jongvolwassenen slechts in dat er een andere invulling gegeven kan worden aan een voorwaardelijke gevangenisstraf. Zo is in Engeland en Wales de 'attendance centre order' als onderdeel van een conditionele voorwaardelijke straf worden opgelegd. Dit is een soort trainingscentrum, waar jongvolwassenen worden vereist deel te nemen aan veeleisende en meestal fysieke activiteiten. In Finland geldt dat jongvolwassenen, gelijk aan minderjarigen, onder supervisie gesteld kunnen worden tijdens de periode van de voorwaardelijke gevangenisstraf. In Polen is deze supervisie verplicht tijdens de voorwaardelijke gevangenisstraf of tijdens een proeftijd bij jongvolwassenen onder de 21.

Kortom, de aparte bejegening van jongvolwassenen waarbij sprake is van aparte sancties kan beperkt zijn tot enkele aparte maatregelen voor jongvolwassenen binnen een voorwaardelijke straf, gaan om slechts enkele uitzonderingen waarbij jongvolwassenen in aanmerking komen voor aparte sancties of alle sancties uit het jeugdstrafrecht volledig kunnen worden opgelegd aan jongvolwassenen. In alle gevallen is deze toepassing van alternatieve sancties afhankelijk van juridische condities en dient de rechtelijke macht over de oplegging van deze sancties te beslissen.

3.2.4 *Aparte procedures*

In zeven landen, inclusief Nederland, is de aparte bejegening (ook) procedureel van aard. Zo vallen jongvolwassenen in Duitsland, Kroatië, Oostenrijk en Servië onder de jurisdictie van de jeugdrechtbank en zijn de procedures voor minderjarigen van toepassing op de doelgroep van jongvolwassenen. Deze verschuiving van jongvolwassenen naar het jeugdstrafrecht geldt voor alle jongvolwassenen en is niet aan juridische condities verbonden. Hierbij blijft het wel mogelijk om de jongvolwassen verdachte uiteindelijk onder het volwassen sanctierecht te berechten (in Oostenrijk is dit altijd het geval). De sancties uit het volwassenenstrafrecht worden in dit geval door de jeugdrechter opgelegd. Enkele uitzonderingen kunnen wel van toepassing zijn in deze landen, waarbij jongvolwassenen niet volledig via de procedures voor minderjarigen worden behandeld, omdat zij feitelijk meerderjarig zijn. Zo is het in Duitsland bij minderjarigen verplicht dat ouders aanwezig zijn bij de rechtszitting en dienen zij dezelfde processtukken te krijgen als de minderjarigen. Ook dienen zittingen van minderjarigen achter gesloten deuren plaats te vinden. Deze procedures gelden niet voor de doelgroep van jongvolwassenen.

Waar in de bovenstaande landen alle procedures voor minderjarigen ook van toepassing zijn op jongvolwassenen op eventueel een paar uitzonderingen na, zijn er ook landen die juist de volwassenprocedures als uitgangspunt hanteren en daar uitzonderingen op maken. Nederland is hier een voorbeeld van, alsook Zweden en Finland. Zo is het in Zweden voor minderjarigen en jongvolwassenen zo dat de zitting indien nodig achter gesloten deuren kan plaatsvinden en dat het principe van versneld strafrecht op jongvolwassenen van toepassing is. In Finland is er slechts één aparte (jeugd)procedure van toepassing op jongvolwassenen: in elke zaak met een jongvolwassen of minderjarige verdachte, waarbij de verwachting is dat de sanctie zwaarder gaat zijn dan een boete, dient een persoonlijk onderzoeksrapport te worden opgesteld.

3.3 **Korte reflectie**

Uit de bovenstaande informatie blijkt dat er, naast Nederland, veel andere landen zijn die jongvolwassenen beschouwen als een doelgroep waarvoor aparte mogelijkheden in het strafrecht gewenst zijn. De invulling van de doelgroep van deze aparte bejegening verschilt per land ten aanzien van de gestelde leeftijdsgrenzen en de aanvullende juridische condities. Qua leeftijdsgrenzen wordt de minimumleeftijd van 18, zoals in Nederland, veelvuldig gebruikt. De maximum leeftijd van Nederland is relatief hoog (tot 23); slechts twee landen hanteren een hogere maximum leeftijd voor de aparte bejegening van jongvolwassenen. Echter, waar Nederland aanvullende juridische condities heeft opgesteld voor jongvolwassenen om in aanmerking te komen voor de aparte bejegening in het strafrecht ('nee, tenzij'), zijn er ook landen waar jongvolwassenen standaard een aparte bejegening krijgen in het strafrecht. Kortom, in sommige andere landen is er voor gekozen om de aparte bejegening uit te voeren volgens een 'ja' of een 'ja, tenzij'-uitgangspunt, waarbij het uitgangspunt is dat de aparte bejegening op elke jongvolwassene van toepassing is. Combinaties tussen een 'ja' en 'nee, tenzij' uitgangspunten zijn ook mogelijk, bijvoorbeeld landen waar de aparte sancties worden opgelegd volgens een 'nee, tenzij'-uitgangspunt, maar strafvermindering altijd van toepassing is op jongvolwassenen. In hoofdstuk 4 zal hier, voor de vier uitgewerkte landen, verder naar gekeken worden.

In totaal werden vier vormen van aparte bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht onderscheiden: aparte plaatsing, strafvermindering, aparte sancties en aparte procedures. Deze eerste drie vormen zijn materieel van aard en oplopend in van minst (aparte plaatsing) naar meest afwijkend (aparte sancties) van het reguliere strafrecht voor volwassenen. De laatste vorm van aparte bejegening (aparte procedures) is procedureel van aard. Nederland maakt gebruik van twee vormen van aparte bejegening, namelijk de aparte sancties en aparte procedures. Oftewel, de aparte bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht in Nederland betreft zowel materiële als procedurele aspecten van het strafrecht. De mogelijkheid tot aparte sancties en procedures in Nederland kan als een relatief ingrijpende vorm van aparte bejegening gezien worden, aangezien de jongvolwassene onder een ander strafrechtstelsel dan normaal berecht kan worden; desondanks zijn er ook landen te vinden waar de aparte bejegening veelomvattender van aard is en waar alle vier de vormen van aparte bejegening mogelijk zijn.

Kortom, in dit hoofdstuk is een algemeen beeld beschreven van de mogelijkheid en invulling van de aparte bejegening in de landen van de Raad van Europa, waarbij Nederland gezien kan worden als land waar de mogelijkheid tot aparte bejegening, onder bepaalde juridische condities, naar verhouding een grote afwijking tot het reguliere strafrecht kan inhouden. Om verder te kijken naar de verschillen en overeenkomsten tussen het Nederlandse systeem en de aparte bejegening in andere landen, is ervoor gekozen om de aparte bejegening in vier landen verder te onderzoeken. De komende hoofdstukken zullen zich beperken tot de informatie uit de vier geselecteerde landen.

4 Profielschets landen

In hoofdstuk 3 is een breed overzicht gegeven van de aparte bejegening van jongvolwassenen in diverse Europese landen. In dit hoofdstuk zal de aparte bejegening van jongvolwassenen voor vier landen (Duitsland, Oostenrijk, Zweden en Portugal) in meer detail worden besproken. Twee van deze landen (Duitsland en Oostenrijk) zijn meegenomen omdat zij enigszins vergelijkbaar zijn met het strafrechtstelsel in Nederland. Deze beide landen maken, net als Nederland, een duidelijk onderscheid tussen het jeugdstrafrecht en het volwassenenstrafrecht. Voor jongvolwassenen is het mogelijk om sancties of procedures uit het jeugdstrafrecht toe te passen. In Duitsland bestaat er de mogelijkheid om jongvolwassenen via het jeugdstrafrecht te berechten, indien wordt voldaan aan een aantal juridische condities. In Oostenrijk daarentegen ontbreken dergelijke juridische condities. Zweden en Portugal hebben het strafrechtstelsel anders ingericht dan Nederland. Zo heeft Zweden geen jeugdstrafrecht en zijn slechts enkele maatregelen specifiek voor minderjarigen en/of jongvolwassenen toepasbaar. In Portugal vallen jongvolwassenen onder het volwassenenstrafrecht, maar zijn er verzachtende omstandigheden of aparte sancties binnen het volwassenenstrafrecht mogelijk. Om deze redenen zijn de desbetreffende landen meegenomen en staan zij centraal in dit hoofdstuk. In dit hoofdstuk wordt per land de aparte bejegening van jongvolwassenen besproken. In hoofdstuk 5 wordt Nederland als uitgangspunt genomen en wordt de gegeven informatie per onderwerp naast elkaar gezet, waarbij de verschillen en overeenkomsten tussen de landen en het Nederlandse systeem met elkaar worden vergeleken.

Waar hoofdstuk 3 werd gekeken naar de mogelijkheid en invulling van de aparte bejegening, zal in dit hoofdstuk meer op de belangrijkste thema's rondom de aparte bejegening worden ingezoomd. Allereerst wordt er per land een korte beschrijving gegeven van de historische context en de achtergrond van de aparte bejegening. Vervolgens worden de voorwaarden en/of de juridische condities voor aparte bejegening beschreven; het strafrechtelijke proces en bijbehorende procedures; en de sanctioneringscontext. Bij de juridische condities voor de aparte bejegening staat de vraag centraal: wanneer komt een jongvolwassene in aanmerking voor de aparte bejegening? Daarna wordt er gekeken naar het proces rondom de aparte bejegening, waaronder de procedures, advisering en discretionaire bevoegdheid van de rechter. Verder wordt de sanctioneringscontext in de desbetreffende landen beschreven. Welke straffen kunnen worden opgelegd aan jongvolwassenen? En waarin verschillen deze straffen van het jeugdstrafrecht of volwassenenstrafrecht? Tot slot wordt er stilgestaan bij de mate van toepassing en effectiviteit van de aparte bejegening. In hoofdstuk 5 zullen de verschillen en overeenkomsten van het Nederlandse systeem met de vier onderstaande landen worden besproken.

4.1 Duitsland

4.1.1 Historische context en achtergrond

In Duitsland is er een groot onderscheid tussen het jeugdstrafrecht en het reguliere volwassenenstrafrecht. Waar het jeugdstrafrecht educatie centraal stelt en een rechter de mogelijkheid heeft om te kiezen tussen educatieve en resocialiserende maatregelen, zoals een taakstraf of mediation tussen dader en slachtoffer (Dünkel & Pruin, 2012b), is er in het volwassenenstrafrecht weinig ruimte voor een educatieve

insteek. Er zijn drie hoofdstraffen mogelijk: boetes, voorwaardelijke veroordelingen en onvoorwaardelijke gevangenisstraf; taakstraffen of mediation kan alleen worden opgelegd als onderdeel van een voorwaardelijke straf of als alternatief voor niet betaalde boetes (Geanonimiseerde reviewer, persoonlijke communicatie, 20 juni 2019). In het volwassenenstrafrecht is de rechtbank strikt gebonden aan het wettelijk strafrechtelijk kader (bijvoorbeeld een minimumstraf gevangenisstraf van 1 tot 15 jaar bij diefstal); binnen dit wettelijk kader is er ruimte voor geïndividualiseerde straffen (Dünkel & Pruin, 2012b). De jeugdrechtbank is daarentegen niet aan dit wettelijk kader gebonden (Pruin & Dünkel, 2015); dit betekent bijvoorbeeld dat de rechtbank in het geval van een overval ook alleen een educatieve maatregel kan opleggen (Geanonimiseerde reviewer, persoonlijke communicatie, 20 juni 2019). De enige echte strafsancie is een gevangenisstraf voor minderjarigen die begint met een minimum van 6 maanden, omdat een korter verblijf in de gevangenis naar verwachting meer negatieve effecten heeft als gevolg van stigmatisering dan een positief educatief effect (Hazel, 2008; Persson, 2017). Aan de andere kant is er als zwaarste educatieve maatregel in het jeugdstrafrecht de mogelijkheid om een detentie op te leggen voor een korte periode, durend van een weekend tot een maximum van vier weken (Hazel, 2008). Deze detentie wordt alleen geregistreerd in het zogenoemde onderwijsregister dat alleen openstaat voor het officieren van justitie en gerechtshoven, maar niet voor de politie; dus het verschijnt niet op het strafblad (Geanonimiseerde reviewer, persoonlijke communicatie, 20 juni 2019). Al met al maakt het jeugdstrafrecht het mogelijk dat sancties kunnen worden afgestemd op de onderwijsbehoeften van elke individuele overtreder. Ten slotte biedt de procedurele regeling van de jeugdwet meer mogelijkheden voor diversion, oftewel het afdoen van delicten buiten het strafrechtelijk systeem, waardoor jongeren buiten de formele rechtspleging kunnen blijven (Farrington et al., 2012; Killias, Redondo, & Sarnecki, 2012).

Vanaf 1953 is in Duitsland een aparte bejegening van jongvolwassenen geïmplementeerd, waardoor sommige jongvolwassenen van het mildere jeugdrechtstelsel konden profiteren (Albrecht, 2004; Pruin & Dünkel, 2015). Historisch gezien werden deze regels ingevoerd omdat in de jaren na de Tweede Wereldoorlog de indruk bestond dat sommige jongvolwassenen ontwikkelingsstoornissen vertoonden vanwege de afwezigheid van een vaderfiguur die vaak waren gestorven in de oorlog (F. Dünkel, persoonlijke communicatie, 16 april 2019; A.-K. Thießen, persoonlijke communicatie, 25 juni 2019). Dit is al snel uitgebreid tot een algemene mogelijkheid, waarbij de ontwikkeling van het individu voorop werd gesteld (Albrecht, 2004).

Hoewel de aparte bejegening van jongvolwassenen sinds 1953 weinig is veranderd, zijn er wel veel partijen die vinden dat de wetgeving aangepast dient te worden. Aan de ene kant wordt gesuggereerd dat toepassing van de aparte bejegening mogelijk moet worden gemaakt tot de leeftijdsgrens van 25 (Pruin & Dünkel, 2015; A.-K. Thießen, persoonlijke communicatie, 25 juni 2019). Aan de andere kant zijn er groepen die de mogelijkheid tot berechting van jongvolwassenen onder het jeugdstrafrecht af willen schaffen (Albrecht, 2004; Dünkel & Pruin, 2012b), onder andere vanwege de oververtegenwoordiging van deze leeftijdsgroep in de criminaliteitscijfers (A.-K. Thießen, persoonlijke communicatie, 25 juni 2019).

4.1.2 Voorwaarden en/of juridische condities voor aparte bejegening

De aparte bejegening in Duitsland is van toepassing op jongvolwassenen vanaf 18 jaar tot 21 jaar ten tijde van het misdrijf (Dünkel & Pruin, 2012b; Pruin & Dünkel,

2015; Transition to Adulthood Alliance, 2010). Een gedeelte van de aparte bejegening in Duitsland, aparte plaatsing en strafvermindering, is niet aan aanvullende juridische condities gebonden (Dünkel & Pruin, 2012b; Pruin & Dünkel, 2015; Transition to Adulthood Alliance, 2010).

Het Jugendgerichtsgesetz (JGG) § 1, lid 2 bepaalt dat het JGG ook geldt voor jongvolwassenen die ten tijde van hun daad in de leeftijd 18 tot 21 jaar zijn. JGG artikel 105 stelt dat de toepassing van jeugdstrafrecht wel conditioneel is (persoon van dader en omstandigheid van het feit). De consequentie is dus dat het JGG leidend is voor 18- tot 21-jarigen en toepassing. Voor het opleggen van jeugdsancties aan de doelgroep jongvolwassenen zijn er twee juridische condities die het mogelijk maken om deze vorm van aparte bejegening op te leggen namelijk:

- Als een globaal onderzoek naar de persoonlijkheid van de dader en zijn/haar sociale omgeving aangeeft dat, op het moment van het plegen van het misdrijf, de jongvolwassene in zijn morele en psychologische ontwikkeling op een minderjarige leek ('Reifeentwicklung').
- Of als blijkt dat de motieven en omstandigheden van het misdrijf vergelijkbaar zijn met typische jeugdcriminaliteit ('Jugendverfehlung').

Het hooggerechtshof beschrijft dat een jongvolwassene qua ontwikkeling op een minderjarige lijkt als het duidelijk is dat 'een aanzienlijk deel van de ontwikkeling van de persoonlijkheid van de dader nog moet worden beschouwd als een voortdurende ontwikkeling' (Dünkel & Pruin, 2012b; Matthews et al., 2018; Pruin & Dünkel, 2015). Het hooggerechtshof baseert deze visie al vanaf het begin van de jaren zestig op sociologisch en psychologisch empirisch bewijsmateriaal met betrekking tot veranderingen in de leefomstandigheden van jonge volwassenen. Typische jeugdcriminaliteit wordt gedefinieerd als 'spontane daden die het gevolg zijn van de ontwikkelingskrachten van de jeugdige leeftijd' (Dünkel & Pruin, 2012b; Pruin & Dünkel, 2015). Dit omvat onder andere de volgende overtredingen: spontaan, woede-gemotiveerd gedrag; agressieve handelingen voor bijna triviale redenen, vandalisme of hooliganisme, misdaden gepleegd in groepen of onder de invloed van een groep, soms zeer gewelddadige misdaden die zijn ontstaan in een specifieke situatie (bijvoorbeeld in combinatie met alcoholmisbruik; Pruin & Dünkel, 2015). De regelgeving is door de rechtbanken ruim geïnterpreteerd om de toepassing van jeugdrecht toe te staan in alle gevallen waarin er twijfel bestaat over de volwassenheid van de jonge dader (Dünkel & Pruin, 2012b).

Sinds de introductie van de mogelijkheid tot aparte bejegening in Duitsland, zijn psychologen en psychiaters bezig geweest om criteria te ontwikkelen om te toetsen of de ontwikkeling van een jongvolwassene gelijk is aan dat van een minderjarige. Deze criteria zijn veelvuldig bekritiseerd vanwege vaagheid en slechte toepasbaarheid. Dit zorgt er ook voor dat er geen consistente en uniforme interpretatie mogelijk is (Pruin, 2008 in A.-K. Thießen, persoonlijke communicatie, 24 juni 2019).

4.1.3 Het strafrechtelijk proces en bijbehorende procedures

Jongvolwassenen vallen in Duitsland onder het Jugendgerichtsgesetz (JGG). Ze worden gezien door de jeugdrechtbank. Tevens zijn de meeste procedures vanuit het jeugdstrafrecht ook op hen van toepassing (Farrington et al., 2012; Loeber, Farrington, Howell, & Hoeve, 2012; Pruin & Dünkel, 2015; Rap, 2013; Transition to Adulthood Alliance, 2010). Sinds 2009 zijn ook de speciale en meer restrictieve regels voor voorlopige hechtenis van toepassing op jongvolwassenen, inclusief de

betrokkenheid van de 'Jugendgerichtshilfe' die rapporten over de persoonlijkheid van de verdachte verstrekt (F. Dünkel, persoonlijke communicatie, 16 april 2019).

4.1.4 De sanctioneringscontext

Een van de mogelijkheden van de aparte bejegening van jongvolwassenen van 18 tot 21 jaar is dat zij kunnen worden berecht volgens het jeugdstrafrecht (Prior et al., 2011; Pruin & Dünkel, 2015; Rap, 2013). Als dit het geval is, kunnen sancties en maatregelen die gelden voor minderjarigen worden toegepast bij jongvolwassenen en is het formele kader van het volwassenenstrafrecht niet van toepassing, waardoor er meer ruimte is voor geïndividualiseerde straffen. Onder het jeugdstrafrecht, kunnen jongvolwassenen eventueel wel een hogere maximumstraf krijgen in vergelijking met minderjarigen. De maximale jeugdgevangenisstraf voor jongvolwassenen is 10 jaar, in plaats van vijf jaar zoals het geval is bij minderjarigen (Dünkel & Heinz, 2016; Persson, 2017; Pruin & Dünkel, 2015). Sinds 2012 is een straf van maximaal 15 jaar mogelijk in extreme gevallen waarin het maximum van 10 jaar als ongepast wordt beschouwd, bijvoorbeeld bij zeer ernstige moordzaken (Dünkel & Heinz, 2016; Pruin & Dünkel, 2015).

Slechts een minderheid van jongvolwassenen, met name verkeersdelinquenten, wordt volgens het volwassenenstrafrecht veroordeeld. Ook dan is er sprake van een aparte bejegening, waarvoor geen aanvullende juridische condities moeten worden voldaan. Voor alle jongvolwassenen onder de 21 jaar geldt dat een levenslange gevangenisstraf niet mogelijk is (Dünkel & Pruin, 2012b; Pruin & Dünkel, 2015). Net als jongvolwassenen die volgens het jeugdstrafrecht zijn veroordeeld, is de maximale gevangenisstraf 15 jaar. Vaak wordt de regel die levenslange gevangenisstraf verbiedt geïnterpreteerd als een algemene richtlijn dat jongvolwassenen aanspraak maken op strafvermindering (Pruin & Dünkel, 2015).

Wanneer een sanctie wordt opgelegd binnen het volwassenenstrafrecht, is de uitvoering van de sanctie gelijk aan die van oudere volwassenen, met uitzondering van het feit dat jongvolwassenen die tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf zijn veroordeeld, kunnen worden gestuurd naar een jeugdgevangenis of worden toegewezen aan een aparte woongroep in een reguliere gevangenis (Lösel, 2012; Pruin & Dünkel, 2015).

4.1.5 Mate van toepassing en effectiviteit

In 2011 werd 67% van alle jongvolwassenen veroordeeld volgens het jeugdstrafrecht (Pruin & Dünkel, 2015). In de praktijk krijgen ook jongvolwassen daders van ernstige strafzaken, zoals moord, verkrachting of gewelddadige overvallen, vaak een jeugdstraf opgelegd (meer dan 90%; Dünkel, 2014, 2015, 2016; Dünkel & Heinz, 2016). Verkeersovertredingen worden meestal berecht met het volwassenenstrafrecht (62%; Dünkel & Pruin, 2012b; Matthews et al., 2018; Rap, 2013).

Naar de effectiviteit van de Duitse aparte bejegening zijn verscheidene onderzoeken uitgevoerd, het gaat om Duitse publicaties (Geanonimiseerde reviewer, persoonlijke communicatie, 20 juni 2019) die t.b.v. dit onderzoek niet zijn gevonden. Voor dit onderzoek zijn er twee Engelstalige publicaties gevonden die de effectiviteit van jeugdsancties ten opzichte van volwassensancties in de doelgroep van jongvolwassenen hebben bekeken (Entorf, 2012; Pichler & Römer, 2011). Beiden zijn gebaseerd op dezelfde dataset, een vragenlijst van 1.771 Duitse gevangenen. Entorf (2012) gebruikt een subsample van 159 deelnemers van 15 tot 22 jaar oud, terwijl

Pichler en Römer (2011) een subsample van 245 gevangenen van 14 tot 25 jaar oud gebruiken. Beide studies gebruiken een maatstaf van zelf gerapporteerde verwachte recidive om de kans te beoordelen of de jongvolwassene opnieuw delicten denkt te gaan plegen. De conclusie is dat vrijheidsberoving in een volwassen gevangenis gecorreleerd is met een lagere inschatting van zelf gerapporteerde recidive, terwijl gevangenen die in een jeugdinstelling worden geplaatst, verwachten vaker terug te gaan naar de criminaliteit.

4.2 Oostenrijk

4.2.1 Historische context en achtergrond

Het Oostenrijkse rechtssysteem kent sinds 2001 een aparte bejegening van jongvolwassenen (Dünkel, 2016; Loeber, Farrington, et al., 2012). Na een wetswijziging werd de grens voor de maximum leeftijd voor het jeugdstrafrecht verlaagd van 19 naar 18, wat leidde tot de vraag waar jongvolwassenen binnen het strafrechtssysteem passen. Ter compensatie voor deze verandering van de leeftijdsgrens introduceerde de Oostenrijkse regering een nieuw wetsvoorstel met een aparte bejegening van jongvolwassenen. Dit betekent dat de procedurele regels uit jeugdstrafrecht ook van toepassing zijn op jongvolwassenen en dat sancties uit het volwassenstrafrecht uitzonderingen of aanpassingen voor jongvolwassenen bevatten (Pruin & Dünkel, 2015). Onder jongvolwassenen valt iedereen van 18 tot en met 20 jaar en degenen die tijdens die periode een delict hebben gepleegd. Met deze wetswijziging wordt rekening gehouden met de wetenschappelijke bevinding dat de mate van criminaliteit tijdelijk kan toenemen door problemen die horen bij de transitie van de pubertijd naar volwassenheid (K. Bruckmüller, persoonlijke communicatie, 15 april 2019; D. Rosani & M. Helfer, persoonlijke communicatie, 25 april 2019). Het idee achter het jongvolwassenstrafrecht is gelijk aan het idee achter het jeugdstrafrecht. Net als bij het jeugdstrafrecht ligt de focus meer op resocialisatie en heropvoeding in vergelijking met het volwassenstrafrecht, en is het primaire doel van de strafmaat om te recidive te voorkomen (D. Rosani & M. Helfer, persoonlijke communicatie, 25 april 2019).

4.2.2 Voorwaarden en/of juridische condities voor aparte bejegening

De aparte bejegening is van toepassing op alle jongvolwassenen vanaf 18 tot en met 20 jaar ten tijden van het plegen van een delict (zie bijvoorbeeld Farrington et al., 2012; Killias et al., 2012). De wetgever heeft geen uitzondering in gemaakt, aangezien alle jongvolwassenen te maken hebben met de transitie naar volwassenheid (K. Bruckmüller, persoonlijke communicatie, 15 april 2019). De leeftijdsgrens voor het worden geplaatst in een jeugdgevangenis is ruimer (Bruckmüller, 2016; Dünkel & Pruin, 2012b; Loeber, Farrington, et al., 2012). Hierbij wordt gekeken naar de huidige leeftijd, en niet naar de leeftijd van het plegen van het delict. Jongvolwassenen die jonger zijn dan 22 jaar kunnen worden geplaatst in een jeugdgevangenis, tenzij deze plaatsing mogelijk nadelige gevolgen heeft voor andere jeugdige gevangenen. Ze kunnen daar blijven tot hun 24e, waarna ze worden overgeplaatst naar een gevangenis voor volwassenen. In uitzonderlijke gevallen kan hun verblijf worden verlengd, bijvoorbeeld als hun straf niet langer dan één jaar duurt of als een overplaatsing een mogelijke terugval voor de jongvolwassenen betekent (Bruckmüller, 2016). Iedereen van 27 jaar of ouder wordt sowieso naar een gevangenis voor volwassenen overgeplaatst (D. Rosani & M. Helfer, persoonlijke communicatie, 25 april 2019).

4.2.3 *Het strafrechtelijk proces en bijbehorende procedures*

In Oostenrijk is het strafrechtelijk proces van jongvolwassenen vergelijkbaar met het jeugdstrafrecht. Jongvolwassenen vallen binnen de jurisdictie van de jeugdrechtbank (Dünkel & Pruin, 2012b; Killias et al., 2012; Pruin & Dünkel, 2015). Hier werken rechters en aanklagers die gespecialiseerd zijn in de situatie van jongvolwassenen. Daarnaast zijn er bij de jeugdrechtbank mensen met pedagogische vaardigheden en expertise in psychologie en maatschappelijk werk (Bruckmüller, 2016). In Wenen is een assistent van de jeugdrechtbank werkzaam, de zogenoemde *Jugendgerichtshilfe*, die de rechtbank helpt om te handelen in het beste belang van de jonge verdachte. Hoewel er wordt geprobeerd om bij elke jeugdrechtbank een *Jugendgerichtshilfe* te stationeren, wordt deze positie ingevuld door de regionale jeugdzorg instanties (Bruckmüller, 2016). De *Jugendgerichtshilfe* verricht onder andere onderzoek om de persoonlijkheid en leefomstandigheden van de verdachte in kaart te brengen, zodat de rechtbank de meeste effectieve sanctionering voor elk individueel geval kan toepassen (Bruckmüller, 2016; Pruin & Dünkel, 2015). Er wordt onder andere gekeken naar de familie, de opleiding en de gezondheid van de verdachte. Uiteindelijk is het aan de rechter welke informatie relevant wordt geacht (Bruckmüller, 2016).

Als jongvolwassenen niet worden bijgestaan door een advocaat, hebben zij het recht bijstand van een andere volwassene tijdens verhoren door de politie en formele hoorzittingen. Dit kan een ouder of voogd zijn, maar ook een onderwijzer of een vertegenwoordiger van een jeugdinstantie (D. Rosani & M. Helfer, persoonlijke communicatie, 25 april 2019). In het geval ze de kosten niet zelf kunnen betalen, kunnen jongvolwassenen aanspraak maken op rechtsbijstand (Pruin & Dünkel, 2015; D. Rosani & M. Helfer, persoonlijke communicatie, 25 april 2019).

Wat betreft de voorlopige hechtenis gelden voor jongvolwassenen strengere voorwaarden dan voor volwassenen (Pruin & Dünkel, 2015). Voorlopige hechtenis is alleen mogelijk als de zwaarte van het misdrijf en de verwachte bijbehorende sanctionering in verhouding staan tot de mogelijke negatieve gevolgen voor de persoonlijke ontwikkeling van de jongvolwassene (D. Rosani & M. Helfer, persoonlijke communicatie, 25 april 2019).

Een andere procedurele uitzondering voor jongvolwassenen ten opzichte van volwassenen is dat het publiek kan worden verzocht om de rechtszitting te verlaten als dat in het belang van de verdachte is (D. Rosani & M. Helfer, persoonlijke communicatie, 25 april 2019). Daarnaast kan een verdachte jonger dan 21 jaar op de dag van diens zitting niet bij verstek veroordeeld worden, tenzij de verdachte voortvluchtig is of als de verblijfplaats onbekend is. Een verdachte kan wel toestemming krijgen om de zaal tijdelijk te verlaten als een bepaalde procedure een negatieve impact op hen kan hebben (D. Rosani & M. Helfer, persoonlijke communicatie, 25 april 2019).

4.2.4 *De sanctioneringscontext*

Jongvolwassenen in het Oostenrijkse strafrecht krijgen sancties uit het volwassenstrafrecht opgelegd, maar het zijn van een jongvolwassene wordt gezien als een verzachtende omstandigheid (Bruckmüller, 2016; Farrington et al., 2012; Killias et al., 2012; Pruin & Dünkel, 2015). Hierdoor ligt de strafmaat voor jongvolwassenen lager dan voor volwassenen. Jongvolwassenen kunnen tevens geen levenslange gevangenisstraf opgelegd krijgen. Voor delicten waarvoor de wet een levenslange

gevangenisstraf voorschrijft geldt voor jongvolwassenen een minimumstraf van 1 jaar en een maximumstraf van 15 jaar. Voor delicten waar 10 tot 20 jaar voor staat kunnen jongvolwassenen 6 maanden tot 15 jaar voor krijgen. Voor alle andere type delicten bestaat voor jongvolwassenen geen minimumstraf.⁴

De opgelegde straf kan onder bepaalde voorwaarden worden uitgesteld, bijvoorbeeld als het in conflict is met de opleiding van de veroordeelde (Pruin & Dünkel, 2015). De straf kan worden uitgezeten in een jeugdgevangenis als de veroordeelde jonger is dan 22 jaar op het moment dat de straf ingaat, mits het geen negatieve invloed heeft op de andere gevangenen. Zoals eerder vermeld kan de veroordeelde hier tot diens 24^e jaar, of onder bepaalde voorwaarden tot diens 27^e jaar, in een jeugdgevangenis blijven (Bruckmüller, 2016; D. Rosani & M. Helfer, persoonlijke communicatie, 25 april 2019). Tot slot zijn de voorwaarden van een voorwaardelijke vrijlating soepeler voor jongvolwassenen dan voor oudere volwassenen (Pruin & Dünkel, 2015).

4.2.5 Mate van toepassing en effectiviteit

Aangezien alle jongvolwassenen te maken hebben met dezelfde bejegening, is het niet mogelijk om de effectiviteit van deze bejegening in kaart te brengen. Er zijn echter enkele gegevens over het recidive van jongvolwassenen beschikbaar. Uit gegevens van het Oostenrijkse ministerie van Justitie blijkt dat dat jongvolwassenen over het algemeen meer recidiveren dan volwassen veroordeelden (D. Rosani & M. Helfer, persoonlijke communicatie, 25 april 2019). Waar van het totaal aantal veroordelen 32,5% na vier jaar recidiveert is dat onder jongvolwassenen 42,8%, en onder jongeren onder de 18 jaar zelfs 56,5%. Dit zal hoogstwaarschijnlijk verklaard kunnen worden doordat jongvolwassenen over het algemeen meer crimineel gedrag vertonen dan volwassenen, en niet zozeer door de manier waarop het strafrecht voor jongvolwassenen is ingericht.

4.3 Zweden

4.3.1 Historische context en achtergrond

Het Zweedse strafrechtstelsel wordt vaak beschreven als relatief mild met een betrekkelijk hoge mate van flexibiliteit bij het toepassen van educatieve of resocialiserende sancties (Pruin & Dünkel, 2015). Het rechtssysteem wordt in grote mate beïnvloedt door de uitgangspunten van proportionaliteit en gelijkwaardigheid (A. Holmgren, persoonlijke communicatie, 7 mei 2019). Dit houdt in dat een sanctie in verhouding moet staan tot de ernst van het misdrijf en dat misdrijven van gelijke zwaarte even hard moeten worden bestraft. Om deze reden werkt Zweden met duidelijke sanctievoorschriften, waarbij uitgegaan wordt van de ernst van het misdrijf onafhankelijk van de persoon van de dader (Persson, 2017). Nadat de zwaarte van de sanctie bepaald is, wordt er een zogeheten 'jeugdreductie' of strafvermindering gegeven voor bijvoorbeeld minderjarigen of jongvolwassenen (Justice, 1999; Persson, 2017), waarbij een volwassensanctie eventueel ook kan worden omgezet in een jeugdsanctie.

⁴ Momenteel is in Oostenrijk een wetswijziging in voorbereiding t.a.v. sancties voor jongvolwassen verdachten van levensdelicten, seksuele delicten en terroristische misdrijven (K. Bruckmüller, persoonlijke communicatie, 15 april 2019).

Er bestaat in Zweden geen apart jeugdstrafrechtssysteem (Lappi-Seppälä, 2015). Vanaf 15 jaar oud wordt men als strafrechtelijk verantwoordelijk gezien en is het strafrecht van toepassing (Doob & Tonry, 2004; Justice, 1999). Desondanks zijn er, ondanks het gebrek aan een jeugdstrafrechtssysteem, enkele procedures en sancties die specifiek van toepassing zijn op minderjarigen en/of jongvolwassenen (Lappi-Seppälä, 2015). Voor deze doelgroepen staat het belang van onderwijs, zorg en resocialisatie meer op de voorgrond bij de keuze voor een sanctie en de uitvoering hiervan, dan bij het reguliere volwassenenstrafrecht (K. Nordlöf, persoonlijke communicatie, 10 mei 2019). De onderbouwing voor deze aparte benadering van minderjarigen en jongvolwassenen komt deels voort uit het eerder genoemde uitgangspunt van proportionaliteit van het Zweedse rechtssysteem. Een misdrijf gepleegd door een minderjarige of jongvolwassene wordt beschouwd als minder ernstig, aangezien deze doelgroepen als minder verantwoordelijk of verminderd aansprakelijk worden gezien voor hun daden (Sarnecki, 2016), dan wanneer dit door een oudere volwassene zou zijn gepleegd. Daaraan ten grondslag ligt de wetenschap dat deze doelgroepen vanwege hun jonge leeftijd meer geneigd zijn om sensatie te zoeken en risico's te nemen in vergelijking tot oudere personen. Een mildere straf wordt daarom als passend gezien. Parallel aan deze gedachte van proportionaliteit, zijn er ook preventieve argumenten voor de aparte bejegening van minderjarigen en jongvolwassenen, zoals de negatieve effecten van gevangenisstraffen, het risico van labelen en stigmatisering, en het voorkomen recidive (Prior et al., 2011).

De aparte bejegening van jongvolwassenen van 18 tot 21 jaar oud in het Zweedse rechtssysteem heeft zich in de afgelopen eeuw geleidelijk ontwikkeld. Er is niet één moment aan te wijzen waarop de aparte bejegening is ingevoerd. De eerste vorm van aparte bejegening werd ingevoerd in 1935, toen een speciale jeugdgevangenisstraf voor 18- tot 21-jarigen werd geïntroduceerd in Zweden (Janson, 2004). Hoewel deze mogelijkheid werd afgeschaft in 1980, werd het vervangen door beleid dat ervoor zorgde dat speciale redenen nodig waren om jongvolwassenen een vrijheidsbenemende sanctie op te leggen (A. Holmgren, persoonlijke communicatie, 7 mei 2019). De laatste wetwijziging voor jongvolwassenen vond plaats in 1988, als onderdeel van een grote hervorming plaats van het strafsysteem, waarbij verzachtende omstandigheden werden ingevoerd voor jongvolwassenen (Persson, 2017). Deze bepaling is nog steeds van kracht.

Interessant is dat Zweden momenteel de optie onderzoekt om de aparte benadering voor jonge volwassenen af te schaffen (Lappi-Seppälä, 2015; Sarnecki, 2016). Op verzoek van het parlement is een rapport geschreven over de mogelijke gevolgen als personen ouder dan de 18 jaar als volwassenen worden benaderd in het strafrecht (Governments Public Investigations, 2018). Hoewel in het rapport wordt geconcludeerd dat er geen empirische argumenten zijn voor zwaardere sancties voor jongvolwassenen, worden er toch mogelijke hervormingen gepresenteerd waarmee de aparte bejegening van jongvolwassenen kan worden afgeschaft. Het doel van het rapport was niet om de meerwaarde van de aparte bejegening te onderzoeken, maar om voorstellen te doen op welke manier de aparte bejegening kan worden stopgezet (Governments Public Investigations, 2018). Voorlopig is er nog geen wetsvoorstel ingediend bij het parlement, maar de kans wordt groot geacht dat het wetsvoorstel wordt aangenomen indien het wordt voorgelegd (A. Holmgren, persoonlijke communicatie, 7 mei 2019). De mogelijke afschaffing heeft ook veel kritiek gekregen vanuit experts, waarbij gewaarschuwd wordt voor eventuele radicalisering van jongvolwassenen door het gevangenisstelsel (O. Bäckman, persoonlijke communicatie, 25 juni 2019).

4.3.2 Voorwaarden en/of juridische condities voor aparte bejegening

De aparte bejegening is voor het grootste gedeelte van toepassing op alle jongvolwassenen onder de 21 jaar ten tijde van het misdrijf. Naast de voorzieningen voor alle jongvolwassenen, zijn er, wanneer er aan bepaalde juridische criteria wordt voldaan, onderdelen van de aparte bejegening die kunnen worden toegepast:

- 'Jeugddienst' kan worden toegepast op jongvolwassenen onder speciale omstandigheden (Lappi-Seppälä, 2011b) of als het misdrijf kort na de achttiende verjaardag van de dader is gepleegd en de strafrechtelijke procedure niet veel later plaatsvindt (Pruin & Dünkel, 2015). De jeugddienst is een sanctie waarbij een taakstraf in de gemeenschap wordt gecombineerd met een verplichte deelname aan een speciaal programma gericht op werk of onderwijs. Deze sanctie wordt met name gebruikt als alternatief voor een boete of een gevangenisstraf van maximaal één jaar (Prior et al., 2011).
- Jongvolwassenheid kan als extra verzachtende omstandigheid worden gebruikt bij het bepalen van de zwaarte van de sanctie wanneer de acties van de dader in verband staan met een duidelijk achterlopende of gebrekkige ontwikkeling, levenservaring of beoordelingsvermogen. Deze bepaling is alleen van toepassing wanneer er een afwijking is van wat als leeftijdsadequaat kan worden gezien, dus wanneer de ontwikkeling van de jeugdige in vergelijking met leeftijdsgenoten achterloopt. Hieronder worden vooral gevallen gerekend waarbij bijvoorbeeld sprake is van een verstandelijke beperking (Pruin & Dünkel, 2015).

4.3.3 Het strafrechtelijk proces en bijbehorende procedures

Hoewel jongvolwassenen in principe gewoon onder het reguliere strafrecht vallen, behoren zij ook tot de doelgroep waarop enkele procedurele uitzonderingen gemaakt kunnen worden. Voorbeelden hiervan zijn dat de rechters apart moeten worden benoemd (Pruin & Dünkel, 2015) en dat rechtszittingen eventueel achter gesloten deuren kan plaatsvinden (Persson, 2017). Verder hebben alle jongvolwassenen en minderjarigen recht op een versneld strafrechtelijk proces (Pruin & Dünkel, 2015).

4.3.4 De sanctioneringscontext

De aparte bejegening van jongvolwassenen heeft vooral betrekking op het beperken van het gebruik van gevangenisstraffen, alsmede het verminderen van de duur van een eventuele gevangenisstraf. Voor alle jongvolwassenen dienen speciale redenen opgegeven te worden (voor minderjarige horen dit uitzonderlijke redenen te zijn), alvorens een gevangenisstraf als sanctie kan worden opgelegd (Doob & Tonry, 2004; Justice, 1999; Persson, 2017). De maximale duur van de straf kan, in tegenstelling tot een eventuele levenslange gevangenisstraf bij oudere volwassenen, niet hoger zijn dan 14 jaar (Persson, 2017). Ook worden de straffen die in het reguliere strafrecht opgelegd zouden worden, verlaagd in verhouding tot de leeftijd van de dader (Transition to Adulthood Alliance, 2009a, 2010).

Verder zijn er aparte afdelingen in gevangenissen voor daders onder de 25 jaar (Dünkel, 2016). Deze afdelingen bieden plaats aan minderjarigen en jongvolwassenen tot 25 en zijn vooral gericht op het bieden van betere omstandigheden ten opzichte van de reguliere gevangenisafdelingen, alsmede het aanbieden van onderwijs en het creëren van kansen voor deze doelgroepen (K. Nordlöf, persoonlijke communicatie, 10 mei 2019).

4.3.5 *Mate van toepassing en effectiviteit*

De procedurele uitzonderingen voor jongvolwassenen, de uitzonderingen ten aanzien van het opleggen en de zwaarte van gevangenisstraf en de aparte afdelingen binnen gevangenissen voor jongvolwassenen zijn van toepassing zonder aanvullende juridische condities. De mogelijkheid om de zogenoemde 'jeugddienst' op te leggen is wel aan voorwaarden gebonden. Deze sanctie wordt voornamelijk opgelegd aan minderjarigen, maar wordt in enkele gevallen ook gebruikt bij jongvolwassenen (Pruin & Dünkel, 2015).

Over de effectiviteit van de aparte bejegening is, naar ons weten, geen informatie beschikbaar.

4.4 **Portugal**

4.4.1 *Historische context en achtergrond*

Het huidige Portugese strafrechtstelsel, inclusief de aparte bejegening van jongvolwassenen, dateert uit 1982 ('Decree-Law no. 401/82', 1982 M. Basto Pereira, persoonlijke communicatie, 6 mei 2019) en wordt door velen als humaan beschouwd (M.J. Leote de Carvalho, persoonlijke communicatie, 19 maart 2019). Een belangrijke focus van het strafrechtstelsel is de sociale re-integratie van de dader. Een vrijheidsstraf wordt gezien als een uiterste maatregel. Het wetboek van strafrecht verbiedt een levenslange gevangenisstraf. De maximale lengte van een gevangenisstraf is 20 jaar, wat kan worden verlengd tot 25 jaar voor bepaalde misdaden tegen de menselijkheid, ernstige terroristische misdaden of voor het gelijktijdig optreden van meerdere misdaden (M.J. Leote de Carvalho, persoonlijke communicatie, 19 maart 2019).

De minimum leeftijd van strafrechtelijke aansprakelijkheid in Portugal is 16 jaar (Basto-Pereira, Ribeiro, & Maia, 2018; Dünkel, 2014, 2015). Alle kinderen jonger dan 16 jaar die overtredingen hebben gepleegd, vallen niet onder het volwassenstrafrecht. Onder de 12 wordt jeugdbescherming ingeschakeld en kunnen om het kind voor gevaar te behoeden alleen beschermingsmaatregelen worden opgelegd (bijvoorbeeld ouderbegeleiding, ondertoezichtstelling of een uithuisplaatsing). Verdachten tussen 12 en 16 jaar maken deel uit van het Portugese systeem voor jeugdrechtpraak, dat geen vergeldings- of bestraffende intentie heeft (Basto-Pereira et al., 2018; Dünkel, 2014, 2015). Voor jongvolwassenen, gedefinieerd als jongeren tussen de leeftijd van 16 tot 21 jaar ten tijde van het misdrijf, is er een apart strafrechtregime (Young Adult's Special Penal Regime (YASPP)); 'Decree-Law no. 401/82', 1982; Dünkel, 2014, 2015). Dit strafrechtstelsel is gebaseerd op de noodzaak om formele maatregelen in te kunnen stellen die beter geschikt zijn om misdrijven op deze leeftijden aan te pakken, waardoor de stigmatisering en vooroordelen die een gevangenisstraf met zich mee kan brengen zoveel mogelijk worden vermeden (M.J. Leote de Carvalho, persoonlijke communicatie, 19 maart 2019). Het doel van de YASPP is om het opleggen van gevangenisstraffen bij jongvolwassenen te beperken door het mogelijk maken van strafvermindering. De nadruk ligt op het opleggen van alternatieven voor gevangenisstraffen die, op een efficiëntere manier, de sociale rehabilitatie van de jongvolwassene kunnen bevorderen en recidive kunnen voorkomen ('Decree-Law no. 401/82', 1982 in M. Basto Pereira, persoonlijke communicatie, 6 mei 2019). De achterliggende redenen voor deze uitzondering voor jongvolwassenen zijn het besef dat

gevangenisstraffen hoge criminogene effecten kunnen hebben en de sociale en persoonlijke kwetsbaarheden die spelen in de overgangsfase van jeugdige tot volwassene (M.J. Leote de Carvalho, persoonlijke communicatie, 19 maart 2019).

Sinds 1980 zijn er geen wijzigingen geweest in de YASPP-wet. Vanaf 1999 zijn er meerdere voorstellen voor de verandering en verbetering van de YASPP aan het Parlement voorgelegd, maar geen enkele is diepgaand bediscussieerd of aangenomen (M.J. Leote de Carvalho, persoonlijke communicatie, 19 maart 2019).

4.4.2 Voorwaarden en/of juridische condities voor aparte bejegening

Jongvolwassenheid is in Portugal gedefinieerd als jongeren tussen de leeftijd van 16 tot 21 jaar ten tijde van het misdrijf. Hoewel 16- en 17-jarigen officieel nog als minderjarig gezien worden, vallen zij in het rechtssysteem in principe wel onder het volwassenenstrafrecht (Basto-Pereira et al., 2018; Dünkel, 2014, 2015). Zij kunnen geen aanspraak maken op het jeugdstrafrecht en worden gehoord door een volwassenrechtbank. Wel zijn de uitzonderingen voor jongvolwassenen, het YASPP, van toepassing op deze leeftijdsgroep. De maximum leeftijd voor dit aparte strafrecht-regime is 21 jaar. Kortom, in het Portugese rechtssysteem kan de aparte bejegening van jongvolwassenen worden toegepast als iemand ten tijde van het misdrijf tussen de 16 jaar en de 21 jaar was ('Decree-Law no. 401/82', 1982 in M. Basto Pareira, persoonlijke communicatie, 6 mei 2019).

Het aparte regime bestaat uit strafvermindering of alternatieve sancties voor jongvolwassenen, waarbij voor de toepassing vooral gekeken wordt naar de uitkomst-maat 'sociale re-integratie'. De strafvermindering is vooral afhankelijk van de pleegleeftijd en de 'lagere' psychosociale en biologische mate van volwassenheid van de jongvolwassene en als er serieuze redenen zijn om aan te nemen dat strafvermindering voordelen oplevert voor de sociale re-integratie van de jonge dader (M.J. Leote de Carvalho, persoonlijke communicatie, 19 maart 2019). Educatieve of gedragsbeïnvloedende maatregelen kunnen worden opgelegd als wordt vastgesteld dat, gelet op de omstandigheden van het misdrijf en de persoon van de dader, een gevangenisstraf van maximaal 2 jaar niet noodzakelijk noch geschikt is voor de sociale re-integratie van de jongvolwassene ('Decree-Law no. 401/82', 1982 in M. Basto Pareira, persoonlijke communicatie, 6 mei 2019). Misdrijven die in het volwassenenstrafrecht zouden worden berecht met een gevangenisstraf van meer dan twee jaar, kunnen niet met een corrigerende maatregel worden afgedaan.

4.4.3 Het strafrechtelijk proces en bijbehorende procedures

Er zijn geen procedurele uitzonderingen voor jongvolwassenen ten opzichte van het volwassenenstrafrecht. YASPP wordt toegepast in reguliere rechtbanken, binnen de strafwet voor volwassenen (M.J. Morgado Costa, persoonlijke communicatie, 3 april 2019).

De toepassing van de aparte bejegening van jongvolwassenen is niet verplicht, maar afhankelijk van de hierboven beschreven juridische condities. Echter, wanneer de beschuldigde een jongvolwassene tussen 16 en 21 jaar oud is, moet de rechter rechtvaardigen of de YASPP al dan niet wordt toegepast (M.J. Morgado Costa, persoonlijke communicatie, 3 april 2019). Deze beslissing is niet afhankelijk van een verzoek van het Openbaar Ministerie of van de beschuldigde en vormt een inherent onderdeel van de strafrechtprocedure, inclusief gevallen waarin er onvoldoende

bewijs is ter onderbouwing (M.J. Leote de Carvalho, persoonlijke communicatie, 19 maart 2019). Voor elke zaak met jongvolwassenen tussen 16 en 21 jaar oud moet de rechter zijn beslissing motiveren, ook als het speciale regime niet wordt toegepast, op straffe van nietigverklaring van de uitspraak wegens het niet onderbouwen van het vonnis. In het verleden zijn er soortgelijke nietigverklaringen uitgesproken in hoger beroep op grond dat rechters de niet-toepassing van de YASPP niet hebben gerechtvaardigd (M.J. Leote de Carvalho, persoonlijke communicatie, 19 maart 2019).

Ter ondersteuning van hun beslissing, kunnen de gerechtelijke autoriteiten informatie vragen aan het directoraat-generaal van de re-integratie- en gevangenisdiensten (DGRSP), dat technische en gespecialiseerde counseling kan bieden (M.J. Leote de Carvalho, persoonlijke communicatie, 1 april 2019). Dit omvat geschreven sociale rapporten, met behulp van gestandaardiseerde (bijvoorbeeld YLS / CMI) en niet-gestandaardiseerde methoden (bijvoorbeeld een interview met de verdachte), en wanneer nodig, medische of psychologische beoordelingen (M. Basto-Pareira, persoonlijke communicatie, 6 mei 2019).

4.4.4 De sanctioneringscontext

Onder de educatieve of gedragsbeïnvloedende maatregelen die kunnen worden opgelegd aan jongvolwassenen in plaats van een gevangenisstraf van maximaal twee jaar, vallen de volgende opties: een waarschuwing, het opleggen van bepaalde verplichtingen, een boete, of voorwaardelijke detentie in een detentiecentrum ('Decree-Law no. 401/82', 1982 in M. Basto Pareira, persoonlijke communicatie, 6 mei 2019). Verder stimuleert de YASPP strafvermindering bij jongvolwassenen door een verlaging van de vonnissen ('Decree-Law no. 401/82', 1982 in M. Basto Pareira, persoonlijke communicatie, 6 mei 2019) en sinds 2007 ook de mogelijkheid tot huisarrest met elektronisch toezicht (Dünkel, 2014, 2015). Een gevangenisstraf tot 2 jaar moet in het huis van de jongvolwassene worden uitgevoerd binnen het 'regime van thuisblijven', dat in sommige gevallen gepaard gaat met elektronisch toezicht.

Wanneer een gevangenisstraf wordt opgelegd aan jongvolwassenen onder de 21, moeten jongvolwassenen gescheiden worden geplaatst van oudere volwassenen in gespecialiseerde voorzieningen of aparte vleugels van de algemene gevangenisfaciliteiten ('Decree-Law no. 401/82', 1982 in M. Basto Pareira, persoonlijke communicatie, 6 mei 2019). Echter, aangezien er nooit voldoende gespecialiseerde detentiecentra zijn gebouwd, blijven jongvolwassenen hun gevangenisstraffen uitzitten in gevangenissen voor volwassenen en kan geconcludeerd worden dat de YASPP nooit volledig is ingevoerd (M.J. Leote de Carvalho, persoonlijke communicatie, 19 maart 2019).

4.4.5 Mate van toepassing en effectiviteit

Over het algemeen lijkt het erop dat vooral educatieve of gedragsbeïnvloedende maatregelen worden gebruikt voor jongvolwassen delinquenten. Statistieken over de gevangenispopulatie in Portugal laten zien dat, ondanks een toename van de gehele populatie binnen het penitentiaire systeem, de groep jongvolwassenen steeds minder vertegenwoordigd is (M.J. Leote de Carvalho, persoonlijke communicatie, 19 maart 2019).

5 Vergelijking Nederland en de vier Europese landen

In hoofdstuk 4 zijn de vier landen separaat besproken. In dit hoofdstuk zullen de verschillen en overeenkomsten worden beschreven tussen de Nederlandse situatie en de vier landen die zijn meegenomen voor verdere analyse in dit onderzoek, Duitsland, Oostenrijk, Zweden en Portugal. De situatie in Nederland wordt hierbij als uitgangspunt genomen. Verder worden de verschillende landen vergeleken op vijf punten: de historische context en achtergrond van de aparte bejegening; de voorwaarden en juridische condities voor de aparte bejegening; het strafrechtelijk proces en bijbehorende procedures; de sanctioneringscontext; en de mate van toepassing en effectiviteit. Deze vijf punten zullen de belangrijkste verschillen en overeenkomsten naar voren brengen, waaruit leerpunten voor de Nederlandse context kunnen worden gehaald.

5.1 Historische context en achtergrond

Hoewel de landen allen een aparte bejegening van jongvolwassenen hebben, is de motivatie en invoering van deze aparte bejegening in elk land anders verlopen. In Nederland is de eerste mogelijkheid voor een aparte bejegening van jongvolwassenen tot 21 jaar ingevoerd in 1965 en recentelijk in 2014 is deze mogelijkheid uitgebreid tot 23 jaar (Van der Laan et al., 2016). De invoering van de aparte bejegening in Duitsland en Zweden vond eerder plaats dan in Nederland. Het Duitse systeem van aparte bejegening werd ingevoerd vanaf 1953 (Albrecht, 2004; Pruin & Dünkel, 2015) en kwam voort uit naoorlogse overwegingen (F. Dünkel, persoonlijke communicatie, 16 april 2019; A.-K. Thießen, persoonlijke communicatie, 25 juni 2019). De hoge criminaliteitscijfers werden toegeschreven aan het ontbreken van vaderfiguren. Sindsdien is de aparte bejegening breed geaccepteerd als manier van omgaan met jongvolwassenen in het strafrecht en is er weinig aan het beleid veranderd. In Zweden is de aparte bejegening geleidelijk ontstaan vanaf 1935, toen een speciale jeugdgevangenisstraf voor 18- tot 21-jarigen werd ingevoerd (Janson, 2004). Deze straf werd afgeschaft in 1980, maar werd vervangen door beleid dat ervoor zorgde dat speciale redenen nodig waren om 18- tot 20-jarigen naar gevangenis te mogen sturen. In 1988 vond er een grote hervorming plaats van het strafstelsel, waarbij verzachtende omstandigheden werden ingevoerd voor jongvolwassenen (Persson, 2017). Momenteel wordt er in Zweden echter gedacht over afschaffing van de aparte bejegening van jongvolwassenen, voortkomend uit een politieke ideologie voor strengere straffen (Governments Public Investigations, 2018; A. Holmgren, persoonlijke communicatie, 7 mei 2019). Portugal en Oostenrijk hebben pas later een mogelijkheid tot aparte bejegening ingevoerd. In Portugal werd deze mogelijkheid in 1982 ingevoerd als onderdeel van een geheel nieuw strafrechtstelsel ('Decree-Law no. 401/82', 1982 in M. Basto Pereira, persoonlijke communicatie, 6 mei 2019). De aparte bejegening is echter nooit volledig geïmplementeerd, aangezien de aparte gevangenis voor jongvolwassenen nauwelijks tot stand zijn gekomen en is het systeem onderhand toe aan vernieuwingen (M.J. Leote de Carvalho, persoonlijke communicatie, 19 maart 2019). In Oostenrijk is de aparte bejegening het meest recent ingevoerd, namelijk in 2001 (Dünkel, 2016; Loeber, Farrington, et al., 2012).

Waar in Nederland de hernieuwde aandacht voor de aparte bejegening van jongvolwassenen en de uitbreiding van de leeftijdsgrenzen samenhangt met de hogere criminaliteitscijfers onder de doelgroep adolescenten en neurobiologische bevindingen die aantonen dat deze doelgroep nog niet volledig ontwikkeld is (Barendregt & Van der Laan, 2018; Kempen, 2014; Van der Laan et al., 2016), hebben andere landen een andere invalshoek om de aparte bejegening te onderbouwen. In Duitsland wordt er ook geredeneerd vanuit een ontwikkelingsperspectief, waarbij (sommige) jongvolwassenen nog niet als volledig ontwikkeld worden beschouwd (Albrecht, 2004). Zweden kijkt vooral naar de toerekeningsvatbaarheid, waaruit zij concluderen dat jongvolwassenen niet in dezelfde mate verantwoordelijk kunnen worden gehouden voor de gepleegde misdrijven (Sarnecki, 2016). Achterliggend aan deze toerekeningsvatbaarheid lijkt ook een individueel ontwikkelingsperspectief schuil te gaan. Portugal kijkt vooral naar de sociale ontwikkeling van jongvolwassenen en het belang van werk en opleiding bij de doelgroep jongvolwassenen en gebruikt dat belang als argument voor het apart benaderen van deze doelgroep ('Decree-Law no. 401/82', 1982 in M. Basto Pereira, persoonlijke communicatie, 6 mei 2019; M.J. Leote de Carvalho, persoonlijke communicatie, 19 maart 2019). In Oostenrijk bestaat een aparte bejegening vanuit het idee dat criminaliteit onder jongvolwassenen tijdelijk kan stijgen door de leeftijdsspecifieke problemen die horen bij de transitie naar volwassenheid (K. Bruckmüller, persoonlijke communicatie 15 april 2019; D. Rosani & M. Helfer, persoonlijke communicatie, 25 april 2019).

Geconcludeerd kan worden dat de groep jongvolwassenen in alle vier de landen gezien wordt als een unieke doelgroep waar aparte bejegening bij nodig kan zijn om recht te doen aan de ontwikkelingsfase waarin jongvolwassenen zich bevinden.

5.2 Voorwaarden en juridische condities voor aparte bejegening

5.2.1 Leeftijdsgrenzen

In Nederland kan de aparte bejegening van jongvolwassenen worden toegepast onder bepaalde voorwaarden en juridische condities. De belangrijkste voorwaarde voor jongvolwassen verdachten van een misdrijf om in aanmerking te komen voor de aparte bejegening volgens het jeugdstrafrecht de leeftijd van de verdachte. De minimum leeftijd van de aparte bejegening is in Nederland 18 jaar. Vanaf dat moment is de leeftijd van volwassenheid bereikt, maar zijn er nog wel uitzonderingen op het reguliere strafrecht mogelijk. Kortom, bij het plegen van een misdrijf na de 18^e verjaardag komt een jongvolwassene in aanmerking voor aparte bejegening. Deze minimum leeftijd is vergelijkbaar met Duitsland en Oostenrijk. Ook in die twee landen is de grens van volwassenheid op 18 jaar gesteld (Pruin & Dünkel, 2015). De minimum leeftijd is anders in Zweden en Portugal. Zweden heeft een minder duidelijke minimum leeftijd. Vanaf 15 jaar zijn jeugdigen crimineel aansprakelijk en vallen zij onder hetzelfde systeem als volwassenen (Doob & Tonry, 2004; Justice, 1999). Dit heeft er mee te maken dat er in Zweden geen apart jeugdstrafrecht bestaat (Lappi-Seppälä, 2015). Alle jeugdigen vanaf 15 tot 21 jaar oud worden gezien als verminderd aansprakelijk voor hun deviante gedrag dan volwassenen vanaf 21 jaar (Sarnecki, 2016). Portugal hanteert ook een lagere minimum leeftijd dan Nederland, namelijk 16 jaar. Vanaf 16 jaar worden jeugdigen gezien als jongvolwassen en geldt een apart strafrechtregime (YASPP; 'Decree-Law no. 401/82', 1982; Dünkel, 2014, 2015).

Behalve de minimum leeftijd is ook de maximum leeftijd voor de aparte bejegening relevant om de vier landen te vergelijken. In Nederland is deze leeftijd opgehoogd, waardoor jongvolwassenen tot 23 jaar in aanmerking komen voor de aparte bejegening. De vier vergelijkingslanden gebruiken de leeftijd van 21 als maximum leeftijd, vergelijkbaar met de Nederlandse situatie voordat de leeftijdsgrens in 2014 werd opgehoogd. Wel zijn er zowel in Duitsland als Oostenrijk geluiden om deze maximum leeftijd voor de aparte bejegening van jongvolwassenen te verhogen, met name vanuit de wetenschappelijke hoek (Pruin & Dünkel, 2015; A.-K. Thießen, persoonlijke communicatie, 25 juni 2019). Dit heeft er onder andere mee te maken dat er geen absolute leeftijdsgrens is waarop de ontwikkeling tot volwassenheid is voltooid (zie ook Prior et al., 2011). Zoals aangegeven in hoofdstuk 1, suggereert recent onderzoek dat de ontwikkeling wellicht zelfs nog tot na het 25ste levensjaar doorloopt (Blakemore & Robbins, 2012; Crone & Elzinga, 2015; Crone & Güroğlu, 2013). Bij de discussies in Duitsland wordt de grens van 23 vaak genoemd, maar ook hogere grenzen van 24 of 25 jaar zijn geopperd (Pruin & Dünkel, 2015; A.-K. Thießen, persoonlijke communicatie, 25 juni 2019). In Oostenrijk pleiten experts voor het oprekken van de leeftijdsgrens van 21 naar 25 jaar. Dit is echter nog niet gebeurd vanwege gebrek aan politieke en publieke steun (Bruckmüller, 2016).

5.2.2 *Aanvullende juridische condities*

Zoals gezegd geldt in Nederland het uitgangspunt 'volwassenenstrafrecht, tenzij' bij jongvolwassenen. Er zijn twee juridische condities bepalend voor de toepassing van het jeugdstrafrecht voor jongvolwassenen: de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder het feit is gepleegd. Uit het kenmerkenonderzoek van het adolescentenstrafrecht (Prop et al., 2018) blijkt dat een centraal begrip in de memorie van toelichting op het adolescentenstrafrecht de 'onvoltooide ontwikkeling' van jongvolwassenen was. Dit als uitwerking van de juridische conditie 'persoonlijkheid van de dader'. Dit begrip is niet nader gespecificeerd. De omschrijving van de doelgroep is algemeen van aard. Enkele voorbeeldgroepen worden genoemd, zoals veelplegers, licht verstandelijk beperkten en kwetsbare jongvolwassenen, zoals jongeren met een psychische of psychiatrische stoornis of jongeren met een ontwikkelingsachterstand. Wel zijn er enkele screeningslijsten ontwikkeld door het OM, de reclassering en het NIFP, waarmee een nadere uitwerking gegeven wordt aan het concept onvoltooide ontwikkeling.

Vergelijkbaar met de Nederlandse condities is het systeem in Duitsland, hoewel het uitgangspunt anders is. In Duitsland is het Jugendgerichtsgesetz (JGG; artikel 1), ofwel het jeugdsanctierecht, bij jongvolwassenen leidend, maar wel conditioneel (JGG artikel 105). De persoonlijkheid van de dader en de omstandigheden van het misdrijf zijn juridische condities om de aparte bejegening bij jongvolwassenen toe te passen (Dünkel & Pruin, 2012b; Pruin & Dünkel, 2015; Transition to Adulthood Alliance, 2010). Deze juridische condities zijn door het Hooggerechtshof in Duitsland verder uitgewerkt (Dünkel & Pruin, 2012b; Pruin & Dünkel, 2015). De persoonlijkheid van de dader kan als reden gezien worden om de aparte bejegening toe te passen wanneer duidelijk is dat een aanzienlijke deel van de persoonlijkheid van de dader nog als in ontwikkeling kan worden gezien. Misdrijven die getypeerd kunnen worden als reden om aparte bejegening toe te passen bij jongvolwassenen zijn spontane daden als gevolg van een jeugdige ontwikkelingsleeftijd. Hieronder vallen spontane, woede-gemotiveerde gedragingen; agressieve handelingen voor bijna triviale redenen; vandalisme of hooliganisme; misdrijven gepleegd in groepen of onder de invloed van een groep; soms zeer gewelddadige misdrijven die ontstaan in een specifieke situatie (bijvoorbeeld in combinatie met alcoholmisbruik). Opvallend

is dat deze juridische condities in Duitsland veel breder geïnterpreteerd lijken te worden dan de vergelijkbare Nederlandse condities (Dünkel & Pruin, 2012b). Als gevolg van het leidend zijn van het JGG worden jongvolwassenen in Duitsland veel vaker dan in Nederland met een jeugdsanctie berecht. In Duitsland wordt deze vorm van aparte bejegening bij ongeveer twee derde van de jongvolwassenen opgelegd (Pruin & Dünkel, 2015). Kortom, de juridische condities worden breder geïnterpreteerd door rechters, waarbij de aparte bejegening van jongvolwassenen wordt toegepast bij zaken waarbij twijfels over de volwassenheid van de verdachte bestaat (Dünkel & Pruin, 2012b).

In Zweden wordt er voor sommige vormen van aparte bejegening geen aanvullende juridische condities gebruikt (Sarnecki, 2016). Alle jongvolwassenen worden gezien als minder aansprakelijk voor hun daden. Desondanks zijn er ook vormen van aparte bejegening waarvoor wel een aanvullende voorwaarden wordt gebruikt (Lappi-Seppälä, 2011b; Pruin & Dünkel, 2015), vergelijkbaar met de invulling van de persoonlijkheid van de dader in de Nederlandse context. Hiermee wordt getoetst of een jongvolwassene in aanmerking komt voor strafvermindering door middel van 'jeugdservices'. Deze vorm van aparte bejegening wordt toegepast wanneer de acties van de verdachte gelinkt kunnen worden aan een gebrekkige ontwikkeling, ervaring of beoordelingsvermogen. In Zweden wordt dit echter vooral gebruikt bij casussen waarin er een overduidelijke afwijking qua ontwikkeling ten opzichte van leeftijdsgenoten, bijvoorbeeld bij een verstandelijke beperking (Pruin & Dünkel, 2015).

Portugal is in vergelijking tot de andere landen uniek wat betreft de juridische condities voor de aparte bejegening van jongvolwassenen. In plaats van het kijken naar de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden van het misdrijf, ligt de focus op de uitkomsten van de sancties ('Decree-Law no. 401/82', 1982 in M. Basto Pereira, persoonlijke communicatie, 6 mei 2019; M.J. Leote de Carvalho, persoonlijke communicatie, 19 maart 2019). Zo kunnen enkele specifieke strafvermindering voorschriften en alternatieven worden toegepast als de rechter oordeelt dat deze maatregelen meer voordelen bieden voor de sociale re-integratie van de jongvolwassene. Wel wordt om dit vast te stellen wel gekeken naar de persoon van de dader en de omstandigheden van het misdrijf.

Een groot verschil van het Nederlandse systeem met de andere vier landen, is dat in Nederland de aanvullende juridische condities de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden van het misdrijf van belang zijn. In zowel Duitsland en Zweden, zijn er ook procedures of sanctiemogelijkheden die onder aparte bejegening kunnen worden geschaard, maar van toepassing zijn op alle jongvolwassenen binnen de vastgestelde leeftijdsgrenzen (Sarnecki, 2016). In Oostenrijk zijn er voor geen enkele vorm van aparte bejegening aanvullende juridische condities opgesteld (Dünkel & Pruin, 2012b; Farrington et al., 2012; Killias et al., 2012).

5.3 Het strafrechtelijk proces en bijbehorende procedures

De in Nederland geldende regel 'volwassenenstrafrecht, tenzij' houdt in dat jongvolwassenen in principe volgens het volwassenstelsel worden berecht en uitgegaan wordt van gelijke procedures ten opzichte van volwassenen. Vanaf het moment dat de Officier van Justitie besluit in te zetten op een jeugdsanctie, zijn er aparte procedures van toepassing (Barendregt et al., 2018). In Portugal en Zweden doorlopen jongvolwassenen in principe ook dezelfde procedures als oudere volwassenen

(Basto-Pereira et al., 2018; Doob & Tonry, 2004; Dünkel, 2014, 2015; Justice, 1999). De enige uitzondering hierop in het Zweedse strafrechtstelsel, is dat jongvolwassenen in aanmerking komen voor versneld strafrecht (Pruin & Dünkel, 2015). Een groot verschil is te zien met Duitsland en Oostenrijk. Qua procedures geldt daar dat jongvolwassenen altijd onder de jurisdictie van de jeugdrechtbank vallen en dezelfde procedures uit het jeugdstrafrecht van toepassing zijn (Farrington et al., 2012; Pruin & Dünkel, 2015; Rap, 2013). Kortom, waar in Nederland het merendeel van de zaken wordt gevoerd in het reguliere volwassenenstrafrecht met een enkele uitzondering (Barendregt et al., 2018), vallen jongvolwassenen in Duitsland en Oostenrijk procedureel altijd onder het jeugdstrafrecht.

5.3.1 *Vervolging*

Wanneer landen met juridische condities werken voor de toepassing van aparte bejegening, dient er ook bepaald te worden of iemand voor de aparte bejegening in aanmerking komt. In Nederland ligt hierin een belangrijke rol weggelegd voor het Openbaar Ministerie (OM), de drie reclasseringsorganisaties (3RO) en het Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie (NIFP). Met de implementatie van het adolescentenstrafrecht is een grotere nadruk komen te liggen op het belang van advisering over de verdachte in deze vervolgingsfase (Van der Laan et al., 2016). Uit de procesevaluatie van het adolescentenstrafrecht blijkt dat het niet altijd haalbaar is voor de reclassering om alle 18- tot 23-jarigen te bezoeken in het kader van de vroeghulp. Verder gaven de reclasseringsmedewerkers aan dat het maken van een adviesrapport voor een jongvolwassene waarbij het jeugdstrafrecht wordt geadviseerd intensiever en tijdrovender is dan wanneer het om een volwassenenstrafrechtadvies gaat (Barendregt et al., 2018). Dit lijkt in contrast te staan met het systeem in Duitsland en Oostenrijk. Onderdeel van de jeugdige procedures waar jongvolwassenen in Duitsland en Oostenrijk onder vallen is altijd het opstellen van een onderzoeksrapport over de verdachte, waarin zijn of haar ontwikkeling en omstandigheden worden meegenomen (Bruckmüller, 2016; F. Dünkel, persoonlijke communicatie, 16 april 2019). In Portugal kunnen alle partijen informatie vragen aan het directoraat-generaal van de re-integratie- en gevangenisdiensten (DGRSP), dat, indien nodig, advies biedt die het besluitvormingsproces kan rechtvaardigen (M.J. Leote de Carvalho, persoonlijke communicatie, 1 april 2019). Dit is niet anders dan bij volwassenen, waar ook om advies van het DGRSP gevraagd kan worden.

Daarnaast is er in Nederland tijdens de fase van de vervolging een grote rol weggelegd bij de officier van justitie, die een preselectie kan maken voor de aparte bejegening (Prop et al., 2018). Het OM kan besluiten om in te zetten op een aparte bejegening en hier de desbetreffende informatie voor opvragen bij de reclassering. Eventueel kan een jongvolwassene daardoor in een justitiële jeugdinstelling geplaatst worden in het kader van de preventieve hechtenis (zie Van der Laan et al., 2016). Dit verschilt ten opzichte van Oostenrijk en Duitsland, waarbij jongvolwassenen in de vervolgingsfase vallen onder de procedures van het jeugdstrafrecht, ook met betrekking tot een eventuele preventieve hechtenis (Farrington et al., 2012; Pruin & Dünkel, 2015; Rap, 2013). In Portugal is dit andersom. Daar vallen jongvolwassenen onder het volwassenenstrafrecht en zijn er in de vervolgingsfase geen specifieke uitzonderingen voor jongvolwassenen (M.J. Morgado Costa, persoonlijke communicatie, 3 april 2019). Ook in Zweden vallen jongvolwassenen in principe onder het volwassenenstrafrecht, al is er wel sprake van een versneld strafrecht bij minderjarigen en jongvolwassenen (Pruin & Dünkel, 2015).

5.3.2 *Berechting*

De daadwerkelijke keuze voor de aparte bejegening ligt in alle landen, behalve in Oostenrijk, bij de rechter. In Oostenrijk geldt de aparte bejegening van alle jongvolwassenen, waarbij zij vallen onder het procedurele proces vanuit het jeugdstrafrecht, maar de sanctionering plaatsvindt via het volwassenenstrafrecht (Bruckmüller, 2016; Farrington et al., 2012). Ofwel, een rechter hoeft geen keuze tussen de verschillende strafrechtssystemen te maken. In de overige drie landen heeft de rechter, net als in Nederland, een discretionaire bevoegdheid om over de aparte bejegening van jongvolwassenen te beslissen (Dünkel & Pruin, 2012b; Lappi-Seppälä, 2015; M.J. Leote de Carvalho, persoonlijke communicatie, 19 maart 2019). Zoals eerder aangegeven ligt deze bevoegdheid in Nederland, Portugal en Zweden bij een rechter uit het volwassenenstrafrecht, maar bij de jeugdrechter in Oostenrijk en Duitsland.

In Nederland kan de rechter besluiten om mee kan gaan met het verzoek van de Officier van Justitie om het jeugdstrafrecht toe te passen of toch het reguliere volwassenenstrafrecht te volgen. Uit de procesevaluatie blijkt dat het toegepaste sanctiestelsel in Nederland vaak in lijn is met de vordering van een officier van justitie (Barendregt et al., 2018). Deze keuze wordt vooral genomen wanneer hiertoe aanzet is gegeven door het OM. Indien dit niet het geval is, hoeft de rechter niet te verantwoorden waarom het adolescentenstrafrecht wel of niet is toegepast. Dit is in lijn met het uitgangspunt voor de aparte bejegening 'nee, tenzij'. Hoewel in Duitsland ook een conditioneel uitgangspunt geldt bij de aparte bejegening van jongvolwassenen, is de uitgangssituatie anders aangezien jongvolwassenen volgens het JGG (artikel 1) vallen onder het jeugdrecht tenzij er redenen zijn om daarvan af te wijken (JGG artikel 105). Ook in Zweden waar de meeste voorwaarden voor jongvolwassenen zijn vastgelegd in de wet en gelden voor alle jongvolwassenen, zijn er een aantal uitzonderingen waarvoor de rechter een keuze dient te maken (Lappi-Seppälä, 2011b; Pruin & Dünkel, 2015). Deze keuze voor aparte bejegening wordt, net als in Nederland, vooral onderbouwd wanneer het wordt toegepast. In Portugal daarentegen moeten rechters de beslissing altijd beargumenteren, ook als er geen aparte bejegening bij de jongvolwassene wordt toegepast (M.J. Morgado Costa, persoonlijke communicatie, 3 april 2019). Indien rechters de keuze niet motiveren, kan de uitspraak in hoger beroep ongeldig worden verklaard (M.J. Leote de Carvalho, persoonlijke communicatie, 19 maart 2019).

5.3.3 *Tenuitvoerlegging*

De tenuitvoerlegging in het Nederlandse systeem volgt op de keuze van de rechter voor het strafrechtstelsel. Jongvolwassenen zitten in het geval van een vrijheidsbeneming volgens het volwassenenstrafrecht hun straf uit in een reguliere gevangenis. In Nederland waren er tot begin van de 21ste eeuw wel aparte afdelingen voor jongvolwassenen als sprake van detentie volgens het volwassenenstrafrecht, de zogeheten JOVO-afdelingen (Verwers & Bogaerts, 2005). De andere vier landen gebruiken een soortgelijk systeem in principe nog steeds. In Portugal zouden jongvolwassenen apart geplaatst moeten worden ('Decree-Law no. 401/82', 1982 in M. Basto Pereira, persoonlijke communicatie, 6 mei 2019), speciaal voor jongvolwassenen, maar is maar één instelling en wordt daardoor vaak niet toegepast (M.J. Leote de Carvalho, persoonlijke communicatie, 19 maart 2019). In Zweden zijn er binnen de gevangenissen voor iedereen onder 25 aparte afdelingen (Dünkel, 2016). In Duitsland kunnen alle jongvolwassenen, ook als gestraft via volwassenenstrafrecht, geplaatst worden in jeugdinstellingen of speciale afdelingen in een volwassen-

gevangenis (Dünkel & Pruin, 2012b; Lösel, 2012). En tot slot is er ook in Oostenrijk de mogelijkheid om jongvolwassenen naar een speciaal detentiecentrum voor jeugdigen te sturen in het volwassenenstrafrecht (D. Rosani & M. Helfer, persoonlijke communicatie, 25 april 2019).

5.4 Sancties en strafmaten

Qua sanctionering kan in Nederland, zoals hierboven al kort aangestipt, een keuze worden gemaakt tussen een sanctie uit het jeugdstrafrecht of uit het volwassenenstrafrecht. Er zijn duidelijke verschillen tussen de zwaarte van de straffen in het jeugdstrafrecht en het volwassenenstrafrecht, waarbij jeugdigen veel lagere straffen opgelegd kunnen krijgen in verhouding tot volwassenen en er andere maatregelen kunnen worden toegepast. Deze verschillen tussen het jeugdstrafrecht en het volwassenenstrafrecht zijn in de andere landen kleiner, zoals wordt toegelicht aan de hand van de maximale en minimale strafmaten.

Maximumstraffen

In Duitsland en Oostenrijk is de maximumstrafmaat voor jongvolwassenen 15 jaar (Dünkel & Heinz, 2016; D. Rosani & M. Helfer, persoonlijke communicatie, 25 april 2019; Pruin & Dünkel, 2015). In Duitsland is, vanwege de aparte bejegening van jongvolwassenen in beide strafrechtstelsels, voor jongvolwassenen de maximale strafmaat in het jeugdstrafrecht gelijk aan de maximale strafmaat in het volwassenenstrafrecht (Pruin & Dünkel, 2015). Ook in Zweden is het verschil tussen het de mogelijkheden voor jeugdigen en volwassenen klein, vanwege het gebrek aan een specifiek jeugdstrafrecht (Lappi-Seppälä, 2015). Slechts enkele sancties zijn specifiek voor jeugdigen bedoeld en over het algemeen worden jeugdigen berecht via het volwassenestelsel en volgt er achteraf een jeugdreductie op de sanctiemaat. In Portugal is het verschil tussen het zogeheten jeugdstrafrecht (tot 16 jaar) en het volwassenenstrafrecht wel groot, maar kan het jeugdstrafrecht niet gezien worden als sanctiestelsel vanwege de vooral beschermende houding naar de jeugdige (Basto-Pereira et al., 2018).

Voor jongvolwassenen in Nederland die een jeugdsanctie krijgen, gelden voornamelijk dezelfde sanctiemogelijkheden en strafmaten als voor minderjarigen. Het enige andere land dat alle mogelijkheden uit het jeugdstrafrecht toepasbaar maakt op jongvolwassenen is Duitsland. Echter, in Duitsland is ervoor gekozen om de maximale strafmaten voor jongvolwassenen te verhogen ten opzichte van minderjarigen (Dünkel & Heinz, 2016; Pruin & Dünkel, 2015). Waar voor minderjarigen een maximale vrijheidsbeneming van 10 jaar kan worden opgelegd, is dit voor jongvolwassenen 15 jaar. In de praktijk wordt deze gevangenisduur echter zelden opgelegd.

Wanneer in Nederland niet gekozen wordt voor de mogelijkheid om jongvolwassenen via het jeugdstrafrecht te berechten, worden de jongvolwassenen berecht via het volwassenenstrafrecht. Er worden op de sanctionering binnen het volwassenenstrafrecht geen uitzonderingen gemaakt voor jongvolwassenen (BRON NL). Hierin verschillen Duitsland en Zweden, waar jongvolwassenen, ook al worden zij volgens het volwassenenstrafrecht worden berecht, in aanmerking komen voor strafvermindering ten opzichte van volwassenen. Zo mag in Zweden levenslang niet worden opgelegd aan jongvolwassenen (Persson, 2017) en in Duitsland is de maximale gevangenisstraf 15 jaar voor jongvolwassenen in plaats van levenslang (Dünkel & Heinz, 2016; Pruin & Dünkel, 2015) In Duitsland wordt dit vaak geïnterpreteerd als een reden om de sancties van jongvolwassenen in zijn algemeenheid lager in

te zetten (Pruin & Dünkel, 2015). In Portugal zit er, net als in Nederland, geen verschil in de maximale strafmaat die toegepast kan worden op jongvolwassenen, maar de maximale straf is daar relatief laag in verhouding tot Nederland, Duitsland, Oostenrijk en Zweden, aangezien levenslang niet kan worden opgelegd (M.J. Leote de Carvalho, persoonlijke communicatie, 19 maart 2019). De maximale duur van een vrijheidsbenemende sanctie is 20 jaar en 25 jaar in bijzondere gevallen.

Minimumstraffen

Naast de maximale strafmaten, is het ook relevant de minimale sancties die kunnen worden opgelegd aan jongvolwassenen in het Nederlandse strafrecht te vergelijken met die in de vier andere landen. In Nederland zijn er geen minimumstraffen, zowel in het jeugdstrafrecht als in het volwassenenstrafrecht. Dit is anders in Duitsland, waar in het jeugdstrafrecht bij het opleggen van een detentie minimaal 6 maanden worden vastgezet uit educatief oogpunt, ook bij jongvolwassenen. Daarnaast bestaat de mogelijkheid tot een kortdurende detentie van maximaal vier weken dat vervolgens niet op het strafblad verschijnt (Geanonimiseerde reviewer, persoonlijke communicatie, 20 juni 2019). Ook in het volwassenenstrafrecht wordt in Duitsland gewerkt met minimale straffen (Dünkel & Heinz, 2016; Persson, 2017).

Kortom

Er zijn duidelijke verschillen in de sanctioneringsmogelijkheden van de verschillende landen. De aparte bejegening van jongvolwassenen dient in dit kader gezien te worden als een eventuele tussenoplossing, waarbij zowel uitzonderingen gemaakt kunnen worden op jeugdsancties als op volwassensancties om beter aan te sluiten bij de ontwikkelingsfase van de doelgroep.

5.5 Mate van toepassing en effectiviteit

Gezien de variatie in de vorm van de aparte bejegening in de vier landen, alsook het gebrek aan duidelijke data rondom de mate van toepassing, is het moeilijk om de Nederlandse situatie te vergelijken met de andere landen. Zo hebben Oostenrijk, Zweden en Portugal vooral strafverminderende maatregelen, welke in Nederland niet van toepassing zijn. De meest relevante vergelijking is te maken met Duitsland, waar ook de mogelijkheid bestaat om jongvolwassenen volgens het jeugdstrafrecht te berechten (Albrecht, 2004; Pruin & Dünkel, 2015). In Nederland is uit recent onderzoek duidelijk geworden dat jongvolwassenen van 18 tot 23 in ongeveer 5% van de gerechtelijke uitspraken een sanctie uit het jeugdstrafrecht wordt opgelegd (Van der Laan, Beerhuizen, & Barendregt, 2019). Het betreft daarbij vooral de 18- tot 21-jarigen en slechts een klein deel is 21 of 22 jaar (Van der Laan et al., 2019). In Duitsland wordt deze vorm van aparte bejegening bij ongeveer twee derde van de jongvolwassenen van 18 tot 21 opgelegd (Pruin & Dünkel, 2015). Verklaringen hiervoor zijn wellicht te vinden in de interpretatie van de juridische condities (zie paragraaf 5.2.2), de jeugdprocedures die van toepassing zijn op jongvolwassenen (zie paragraaf 5.3), of wellicht in de verschillen tussen de minimale en maximale sancties (zie paragraaf 5.4).

In Nederland is er nog geen informatie beschikbaar over de effectiviteit van de aparte bejegening. In 2020 worden de uitkomsten verwacht van de effectmeting naar de toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen. Voor zover bekend zijn er ook in de vier landen geen tot zeer beperkte onderzoeksresultaten beschikbaar rondom de effectiviteit van de aparte bejegening. Alleen in Duitsland zijn er onderzoeken uitgevoerd die de effectiviteit van jeugdsancties ten opzichte van

volwassensancties in de doelgroep van jongvolwassenen hebben bekeken. Twee daarvan zijn in het Engels gepubliceerd (Entorf, 2012; Pichler & Römer, 2011). Beide zijn gebaseerd op dezelfde dataset en geven, gezien de beperkingen in de onderzoeksopzet, maar weinig uitsluitsel over de effectiviteit van aparte bejegening. De publicaties die er zijn, zijn niet in het Engels beschikbaar.

6 Slotbeschouwing

In dit laatste hoofdstuk wordt in paragraaf 6.1 beknopt antwoord gegeven op de geformuleerde onderzoeksvragen. Hierbij wordt de verkregen informatie kort gerelateerd aan de Nederlandse context. Verder wordt er in paragraaf 6.2 gereflecteerd op de sterke en zwakke kanten van dit onderzoek, waarbij de waarde van de informatie voor beleid centraal staat. In paragraaf 6.3 wordt vervolgens de conclusie van het onderzoeksrapport geformuleerd.

6.1 Internationale vergelijking aparte bejegening

De doelstelling van dit project was om inzicht te krijgen in de aparte bejegening van jongvolwassen daders in het (jeugd)strafrecht in verschillende Europese landen in relatie tot de situatie in Nederland. Hiertoe is allereerst gekeken naar de bejegening van jongvolwassenen in landen binnen de Raad van Europa om een breed beeld te krijgen van de internationale toepassing van aparte bejegening van jongvolwassenen. Vervolgens is meer ingezoomd op vier specifieke landen in Europa, te weten Duitsland, Oostenrijk, Zweden en Portugal. De situatie in deze landen is uitgebreid vergeleken met die in Nederland.

In welke landen aparte bejegening van jongvolwassenen?

Met betrekking tot in welke landen is er sprake van een aparte bejegening (*onderzoeksvraag 1*), laten de resultaten zien dat er in 34 van de 46 onderzochte Europese landen sprake is van een aparte bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht (van drie dwergstaatjes is geen informatie bekend). Nederland is niet uniek in het apart benaderen van deze doelgroep en kennelijk wordt internationaal de unieke ontwikkelingsfase van de doelgroep jongvolwassenen erkent. De vraag is dan wat deze erkenning van de aparte bejegening van jongvolwassenen in het strafrechtstelsel betekent en hoe deze invulling krijgt. De precieze invulling van de aparte bejegening verschilt echter wel per land, van zeer oppervlakkig tot meer diepgaand.

Wat houdt de aparte bejegening van jongvolwassenen in?

Aan de hand van de verkregen informatie over de 34 landen waar een aparte bejegening van jongvolwassenen plaatsvindt, kon een indeling gemaakt worden van vier verschillende vormen van aparte bejegening (*onderzoeksvraag 2*). De aparte bejegening vindt vooral plaats ten aanzien van de sanctionering (*materieel*). Dit is verder in te delen in drie vormen: aparte plaatsing, strafvermindering en aparte sancties. Het strafrechtelijke proces van jongvolwassenen verloopt wat betreft vervolging en berechting vaak gelijk aan het volwassenenstrafrecht, maar er zijn zeven landen waar ook *procedurele* uitzonderingen voor jongvolwassenen worden gemaakt (bijv. Duitsland, Kroatië en Servië), de vierde vorm van aparte bejegening. Landen kunnen hierbij gebruikmaken van een combinatie van deze verschillende soorten aparte bejegening.

In Nederland is sprake van een combinatie waarbij de aparte bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht zowel materiele als procedurele aspecten kent. Artikel 77c Sr. kan gezien worden als een vorm waarbij aparte sancties mogelijk zijn: jongvolwassenen kunnen berecht worden met sancties uit het jeugdstrafrecht. Daarnaast bestaat voor jongvolwassenen de mogelijkheid tot aparte procedures,

voortkomend uit het jeugdstrafrecht. Deze kunnen worden ingezet indien de verwachting is dat de jongvolwassenen in aanmerking komt voor de aparte bejegening. In het geval bij een jongvolwassene een jeugdsanctie wordt overwogen is plaatsing in een justitiële jeugdinrichting mogelijk (ook als preventieve hechtenis). In het geval de reguliere sanctionering volgens het volwassenenstrafrecht gaat, is er geen sprake van aparte plaatsing in een aparte afdeling van een huis van bewaring of gevangenis. Ook komen jongvolwassenen bij toepassing van volwassenenstrafrecht niet in aanmerking voor strafvermindering.

Onder welke voorwaarden en/of juridische condities komen jongvolwassenen in aanmerking voor aparte bejegening?

Om in aanmerking te komen voor aparte bejegening worden verschillende voorwaarden en juridische condities gebruikt (*onderzoeksvraag 3*). De leeftijdsgrenzen waarbinnen iemand in aanmerking kan komen voor aparte bejegening staan centraal. Het kan daarbij gaan om de pleegleeftijd, zoals in Nederland, alsook de leeftijd ten tijde van de berechting en/of uitvoering (bijv. Servië en Slovenië). Sommige landen kijken alleen naar leeftijd en passen de aparte bejegening toe bij alle jongvolwassenen binnen deze leeftijdsgrenzen, terwijl andere landen verdere juridische condities hebben opgesteld, waaronder de persoonlijkheid van de dader, de omstandigheden van het misdrijf of de verwachte uitkomst van de aparte bejegening ten opzichte van het standaard volwassenenstrafrecht.

Na een breed beeld van de aparte bejegening te hebben verkregen van landen binnen de Raad van Europa, zijn vier landen geselecteerd voor een meer gedetailleerde vergelijking met de Nederlandse situatie, namelijk Duitsland, Oostenrijk, Zweden en Portugal. Kijkend naar de voorwaarden en/of juridische condities voor de aparte bejegening van jongvolwassenen in deze vier landen laat zien dat Duitsland het meest vergelijkbaar is qua juridische condities met Nederland. Ook daar zijn de juridische condities persoon van de dader en omstandigheid waaronder het feit is gepleegd relevant. Alleen in Duitsland is het uitgangspunt dat alle jongvolwassenen in principe in aanmerking komen voor het jeugdsanctierecht, maar wel afhankelijk van de persoon van de dader en de omstandigheden waaronder het feit is gepleegd. Een groot verschil tussen Nederland en de andere landen, is dat er in Oostenrijk, Zweden en Duitsland ook aparte bejegening wordt toegepast zonder dat de jongvolwassene aan aanvullende juridische condities voldoet doordat alle jongvolwassenen in aanmerking komen voor aparte procedures of strafvermindering.

Hoe zien de fasen in de praktijk van het strafproces er uit bij aparte bejegening?

Uit de vergelijking tussen Nederland en de vier landen in hoofdstuk 4 blijkt een groot aantal verschillen tussen Nederland en de andere landen in de verschillende fasen van het strafproces (*onderzoeksvraag 4*). Allereerst is in Duitsland en Oostenrijk ervoor gekozen om jongvolwassenen te laten vallen onder de jurisdictie van de jeugdrechtbank met de bijbehorende jeugdprocedures. In de fase van de vervolging is te zien dat dit effect heeft op het onderzoek naar de persoonlijkheid van de dader, dat in het jeugdstrafrecht in de desbetreffende landen altijd wordt uitgevoerd, alsmede de voorlopige hechtenis die plaatsvindt in het jeugdstrafrechtstelsel. Tijdens de fase van de berechting wordt in deze landen de jongvolwassen verdachte gezien door de jeugdrechter, die vervolgens beslist welk sanctiestelsel en/of welke sanctie wordt opgelegd. In Nederland is het uitgangspunt dat jongvolwassenen worden berecht door een politierechter of door een meervoudige kamer. Een andere bevinding in de fase van de berechting is dat Portugal een onderbouwing van de aparte

bejegening verplicht stelt, ook al wordt er geen aparte bejegening toegepast. Tot slot blijkt dat andere landen in de fase van de tenuitvoerlegging qua plaatsing in een gevangenis, detentiecentrum of andersoortige gesloten instelling niet altijd het opgelegde sanctiestelsel volgen. Jongvolwassenen kunnen, ondanks een vrijheidsbenemende sanctie uit het volwassenenstrafrecht, alsnog geplaatst worden in een jeugdinstelling. In Nederland is het uitgangspunt dat als een jeugdsanctie wordt overwogen en toegepast de tenuitvoerlegging ook in een jeugdinstelling zal zijn en bij een volwassenensanctie in een volwasseneninstelling.

Wat weten we over de mate van toepassing van de aparte bejegening?

Qua toepassing van de aparte bejegening (*onderzoeksvraag 5*) zit er een groot verschil tussen landen waar aparte bejegening van alle jongvolwassenen binnen een bepaalde leeftijdsrange wordt toegepast en de landen waar de aparte bejegening aan juridische condities gebonden is. Wat betreft het eerste is er geen sprake van de mate van toepassing binnen de leeftijdsgroep, aangezien de aparte bejegening bij iedereen in die leeftijd wordt toegepast. Wanneer het aan juridische condities gebonden is, gaat het om een bepaalde subgroep van jongvolwassenen die in aanmerking komt. De meest vergelijkbare aparte bejegening is te vinden in Duitsland, waar jongvolwassenen van 18 tot 21 jaar in twee derde van de gevallen een sanctie uit het jeugdstrafrecht wordt opgelegd (Pruin & Dünkel, 2015). In Nederland wordt het jeugdstrafrecht in iets meer dan 5% van alle strafzaken tegen jongvolwassenen opgelegd (Van der Laan & Beerthuizen, 2018). Verder worden juist de zware misdrijven veelal onder het jeugdstrafrecht berecht (Dünkel, 2014, 2015; Dünkel & Heinz, 2016), waar dat in Nederland eerder een contra-indicatie lijkt te zijn (Prop et al., 2018).

Welke sancties en strafmaten kunnen worden toegepast bij jongvolwassenen?

De type strafrechtelijke sancties, maximale en minimale strafmaten en interventies die kunnen worden toegepast bij jongvolwassenen daders (*onderzoeksvraag 6*) vormen belangrijke kanttekeningen bij de vergelijking van aparte bejegening. Zo bleek uit de globale literatuurstudie dat verschillen in landen tussen de invulling van het jeugdstrafrecht en het volwassenenstrafrecht, alsmede de hoogte van de sancties ervoor kunnen zorgen dat jongvolwassenen in een land zonder aparte bejegening wellicht alsnog mildere of educatievere sancties opgelegd krijgen ten opzichte van volwassenen in hun land dan landen waar wel een aparte bejegening van jongvolwassenen bestaat. Dit wordt bevestigd door de vergelijking met de vier landen waar meer informatie over verkregen werd door de verdiepende vragen aan experts.

Wat weten we over de effectiviteit van aparte bejegening?

Tot slot kan met betrekking tot de effectiviteit (*onderzoeksvraag 7*) worden gesteld dat er weinig Engelstalig onderzoek bekend is waarin de effectiviteit van aparte bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht op resocialisatiekenmerken en werkelijke recidive is onderzocht. Slechts twee onderzoeken zijn gevonden waarin deze vraag van effectiviteit centraal stond, beide gebaseerd op dezelfde dataset (Entorf, 2012; Pichler & Römer, 2011). Ze richtten zich echter op verwachte recidive ten tijde van het uitzitten van een sanctie en niet op de werkelijke recidive. Naast deze beperking in uitkomstmaat zijn bevindingen ook niet te generaliseren naar de Nederlandse context. Andere studies zijn niet beschikbaar in het Engels.

6.2 Beperkingen en krachten van het onderzoek

In deze paragraaf worden enkele beperkingen, alsook de sterke kanten van het onderzoek besproken.

Taalbarrière

Voor dit onderzoek is gebruikgemaakt van Engelstalige bronnen en persoonlijke communicatie met experts uit de desbetreffende landen. Hier is voor gekozen uit praktische overwegingen, aangezien het voor de betrokken onderzoekers niet mogelijk was om de taal van de desbetreffende landen in voldoende mate te beheersen om de informatie op te zoeken in de taal van het land. Dit maakt dat het onderzoek afhankelijk is van tussenpersonen in de vorm van auteurs die de informatie in het Engels beschikbaar hebben gemaakt of personen die ons informatie konden aanleveren via de verkennende en de verdiepende vragen. Deze afhankelijkheid van derden zorgt ervoor dat het niet mogelijk is om zeker te zijn van de compleetheid van de informatie over de aparte bejegening. Het kan daardoor zijn dat informatie ontbreekt over een desbetreffend land. Daarnaast is het mogelijk dat er door de vertaling naar het Engels en vervolgens de vertaling naar het Nederlands enkele nuances van de strafrechtssystemen verloren zijn gegaan (Hantrais, 1999).

Focus op jongvolwassenen

Er is in dit onderzoek gekozen voor een specifieke focus op de benadering van jongvolwassenen in het strafrechtstelsel. De verkregen informatie geeft daarmee een goed overzicht van de mogelijkheid en de invulling van de aparte bejegening van jongvolwassenen. Een belangrijke kanttekening is dat er niet systematisch is gekeken naar verschillen en overeenkomsten tussen het jeugdstrafrecht en het volwassenenstrafrecht van de desbetreffende landen. Uit de resultaten blijkt echter wel dat verschillen in de inrichting van het jeugdstrafrecht en/of het volwassenenstrafrecht ten grondslag kunnen liggen aan de verschillende vormen van aparte bejegening van jongvolwassenen. Ook is het denkbaar dat jongvolwassenen in sommige landen zonder aparte bejegening alsnog mildere of educatievere sancties opgelegd kunnen krijgen in vergelijking tot landen waar er wel sprake is van een aparte bejegening.

Triangulatie van bronnen en methode

Om de bovenstaande beperkingen op te vangen is er gebruikgemaakt van triangulatie. Zo is er voor het verkennende gedeelte gebruikgemaakt van een combinatie tussen literatuur en experts van de desbetreffende landen. Voor de meeste landen zorgde dit ervoor dat er meerdere bronnen waren waarop de informatie werd gebaseerd. Voor het verdiepende gedeelte van het onderzoek werd wederom gebruikgemaakt van literatuur, waarop vervolgens door experts werd voortgebouwd. Hierbij werd niet één expert benaderd, maar zijn meerdere experts voor elk land gevraagd om inhoudelijk te kijken naar de informatie over de aparte bejegening van jongvolwassenen. Tot slot is de resulterende tekst ter verificatie nogmaals opgestuurd naar een expert uit het desbetreffende land om zodoende de validiteit van de gegevens te verhogen (Creswell & Miller, 2000).

6.3 Conclusie

Uit de vergelijking van de Nederlandse situatie met diverse Europese landen blijkt dat een aparte bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht niet uniek is. In meerdere landen komen jongvolwassenen in aanmerking voor een aparte bejegening in het strafrecht. Geconcludeerd kan worden dat de groep jongvolwassenen in veel landen gezien wordt als een unieke doelgroep waarbij aparte bejegening nodig kan zijn om recht te doen aan de ontwikkelingsfase waarin jongvolwassenen zich bevinden. Daarbij kan het gaan om zowel materiele als procedurele aspecten. Doordat de voorwaarden voor de aparte bejegening tussen landen verschillen, levert dit ook verschillen op in doelgroepen. In sommige landen komen alle jongvolwassenen in aanmerking voor aparte bejegening, in andere landen gaat het om een selectie van de jongvolwassenen, waarbij vooral de persoonlijkheid van de dader veelvuldig als juridische conditie wordt toegepast (en de invulling vooral betrekking lijkt te hebben op de onvoltooide ontwikkeling of verminderde toerekeningsvatbaarheid). Deze verschillen en overeenkomsten met andere Europese landen kunnen aanknopingspunten bieden voor zowel onderzoek als beleid om de kennis en werking van de aparte bejegening van jongvolwassenen verder te evalueren. Wanneer het gaat om het evalueren van het pedagogische handelen bij jongvolwassenen door middel van het eventueel toepassen van het jeugdstrafrecht, kan er bijvoorbeeld gekeken worden naar Duitsland en Oostenrijk, waar *alle* jongvolwassenen vallen onder de jurisdictie van de jeugdrechtbank. Ook zou er om de mate van toepassing van de aparte bejegening onder jongvolwassenen in het Nederlandse strafrecht te verhogen, gekeken kunnen worden naar het vergelijkbare Duitse systeem waar jongvolwassenen vaker met een jeugdsanctie worden berecht. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de mogelijkheid het 'nee, tenzij ...' principe om te draaien in een 'ja, tenzij'. Wanneer jongvolwassenen in het reguliere strafrecht worden berecht, kan er ook gedacht worden aan een mogelijke aparte bejegening. Voorbeelden hiervan zijn te vinden in Zweden, waar strafvermindering voor jongvolwassenen mogelijk is, en Portugal, waar het gebruik van gevangenisstraffen bij de doelgroep jongvolwassenen zoveel mogelijk wordt beperkt door het aanbieden van alternatieven zoals educatieve of gedragsalternatieven.

Summary

Adolescent Criminal Law (ACL) was implemented on 1 April 2014 in the Netherlands. The goal of ACL is to stimulate the flexible application of juvenile and adult law in criminal cases against individuals from 16 up to and including 22 years old. In most of the cases, this concerns the application of juvenile law on young adults aged 18 to 22. Such a distinct approach to young adults not only exists in the Netherlands, but also in other European countries. Since little is known on how the situation in the Netherlands relates to the situation in other countries, the goal of this report is to provide an overview how other European countries deal with young adults in the justice system and to compare this to the Dutch approach. This study is part of a broader research program Monitoring and Evaluation of Adolescent Criminal Law of WODC.

Research questions

The goal of this report is to gain insights in the distinct approach of young adults in the justice system in other European countries and to compare these approaches with the Dutch approach towards young adults. The research questions are:

- 1 Which European countries have a distinct approach towards young adults in the justice system?
- 2 What does this distinct approach entail during the different phases of the criminal proceedings (prosecution, trial and sanctioning)?
- 3 Are there specific criteria that need to be met to be eligible for this distinct approach?
- 4 What are similarities between the Dutch distinct approach and the distinct approach in other European countries?
- 5 What is known about the extent that a distinct approach has been applied in other European countries?
- 6 Which sanctions or interventions are applied on young adults who committed a crime in other European countries?
- 7 What is known about the effectivity of the sanctions and interventions applied on young adults who committed a crime in other European countries?

The first three research questions will be answered for as many European countries in the Council of Europe as possible. Questions 4 to 7 will be answered for four European countries that are considered relevant for the Netherlands, namely Austria, Germany, Portugal and Sweden.

Methods

To answer the research questions, we have made use of a (1) scoping literature review and a (2) qualitative multiple case study. The aim of the literature review is to retrieve general information about the distinct approach of young adults in the criminal law system in European countries. The qualitative case study, in which experts are questioned about their country's situation, is meant to gain more detailed information of the distinct approach of four European countries. These

interviews are used to fill the gaps in the knowledge retrieved from the literature review.

Scoping literature review

To gain an overview of the existing literature on the approach towards young adults in the justice systems of European countries, we conducted a scoping literature review. Studies were included if they met the following inclusion criteria:

- Discussed the approach towards young adults in the criminal justice system. Explicit age boundaries were not formulated, but should at least overlap the age boundaries for young adults in the Dutch justice system (18 to 23 years).
- Discussed at least one phase of the criminal proceedings (prosecution, trial and sanctioning).
- Concerned a country that is member of the Council of Europe.

Furthermore, only studies published after 2000 and written in English were included. To localize studies, scientific research databases were searched using several pre-determined keywords. Subsequently, studies that met our inclusion criteria were used to search additional studies by looking into the studies they cited (snowballing method) and the studies that cited them (cited-by method).

Because only studies in English were included, there was information missing on some countries. Therefore, experts from these countries were asked whether their country has a distinct approach in their justice system. Based on the literature and this brief expert survey, research questions 1 to 3 were answered.

Qualitative multiple case study

The second part of this report concerns a qualitative multiple case study of four countries that are considered relevant for the Dutch policy towards young adults. These countries are Austria, Germany, Portugal and Sweden. The aim was to select two countries whose approach towards young adults is comparable with the Dutch approach, namely countries where young adults can be sanctioned in juvenile law (Austria and Germany), and to select two countries who do have a distinct approach towards young adults, but whose approach is less comparable with the Dutch approach (Sweden and Portugal), for instance mitigation of sentences. For each country, at least two experts were asked to complete a questionnaire with twenty questions on their country's approach towards young adults. Some of these questions were already answered by the literature review. In that case, the experts were asked to validate these answers. This information was used to summarize a country's approach towards young adults in a document, which was sent for validation to a third expert. The information from these countries are compared with the Dutch situation.

Results literature review

The literature review yielded 59 studies with relevant information, of which 17 had a specific focus on young adults in the justice system. These studies contained information on 38 European countries. After experts were contacted for additional information on their country's situation, the number of countries extended to 45. Including the Netherlands, there is information on 46 countries of the 50 countries of the Council of Europe. There was no information available on Andorra, Liechtenstein, Monaco and San Marino.

Most countries have a distinct approach towards young adults

The justice system of 34 of the 46 countries have a distinct approach towards young adults older than 18 at the time of the offence. The other countries do not have a distinct approach for this group of young adults, though in some of these countries it is possible to sanction young adults older than 18 year according to juvenile law if they committed the crime when they were younger than 18 years.

Different age limits for distinct approach

The 34 countries who have a distinct approach towards young adults in their justice system differ in their definition of a young adult. In most countries, the minimum age is 18 years old, except for Portugal and Scotland who both have a minimum age of 16 years old. The maximum age for the distinct approach is in most countries 21 years. Two countries have a maximum age of 20 and three countries have a higher maximum age, ranging from 22 to 25. In the Netherlands, the maximum age is 23 years old. Countries also differ in the moment they measure the age. In most countries, it concerns the age at the moment of the offences, whereas in some countries it concerns the age at the moment of the trial.

Different criteria for distinct approach

Not only the age of the young adults matters in the decision whether he or she is eligible for a distinct approach in the justice system. Although some countries apply the distinct approach on all young adults, in other countries there are criteria that have to be met in order to become eligible for the distinct approach, such as:

- an individual characteristic of the suspect (in the Netherlands, for instance, the personality of the offender e.g. immaturity; in other countries, a decision is based on e.g. the accountability of the suspect);
- the circumstances of the crime;
- the expected effectivity of the distinct approach;
- the severity of the punishment or offense.

Distinct approach both material as procedural

The way the distinct approach is organized differs between countries, and can be divided into four categories:

- placement in a separate detention center or in a youth detention center;
- mitigation;
- other sanctions than adults sanction, for instance sanctioning following juvenile law;
- the application of distinct justice procedures for young adults.

The first three categories can be considered as material, as it is about sanctioning of young adults or the way sanctions are implemented. The fourth category is about the procedural aspect of criminal law. Multiple categories of a distinct approach can be present within a country's distinct approach.

Results in depth comparison of four European countries with the Netherlands

Four countries were investigated in more detail. Two of these countries (Germany and Austria) were included because they are somewhat comparable to the Nether-

lands in terms of criminal justice system. Sweden and Portugal have organized the criminal justice system differently from the Netherlands when it concerns the treatment of young adults in the criminal justice system. In the Netherlands, the starting point for young adult suspects of a crime of 18 up to and including 22 years of age is 'adult criminal law, unless' and can be sanctioned under juvenile criminal law under specific conditions. In Germany, young adults aged between 18 and 21 are sanctioned according to the juvenile law, though some legal conditions are present (see below). In Austria, the distinct approach applies to all young adults between the ages of 18 and 21 at the time of the crime, whereby they are procedurally subject to juvenile criminal law, but are punished under adult criminal law. In Sweden and Portugal, young adults are subject to regular adult criminal law, but there is the option of reducing sentences (Sweden) or offering alternatives to prison sentences (Portugal)

Different motives, but all countries acknowledge its importance

Although the countries all have a separate approach to young adults, the motivation and implementation of this distinct approach has been different in each country. The introduction of the approach in Germany and Sweden took place earlier than in the Netherlands (1953, 1935 / adjustment in 1988 and 1965 / adjustment in 2014, respectively). In Portugal and Austria, the distinct approach was introduced later than in The Netherlands (1982 and 2001 respectively).

The Netherlands and Germany implement the distinct approach of young adults from a development perspective, whereby (some) young adult suspects / offenders of a crime are not yet considered fully developed. Sweden mainly looks at accountability, from which they conclude that young adults cannot be held responsible to the same extent for the crimes they committed. Portugal focuses on the social development of young adults and the importance of work and training among the young adults. In Austria, the distinct approach is based on the idea that crime among young adults may increase temporarily due to the age-specific problems associated with the transition to adulthood. Although formulated differently, all countries entail a distinct approach to reckon for the development of young adults. Sweden, however, is currently considering abolishing the distinct approach of young adults.

Age limits differ between countries

The minimum age of the distinct approach of young adults in criminal law is 18 years in the Netherlands. This minimum age is comparable with Germany and Austria. The age of adulthood is also set at 18 in those two countries. Sweden has a less clear minimum age. Young people from the age of 15 are criminally liable and fall under the same system as adults. This has to do with the fact that there is no separate juvenile criminal law in Sweden. Portugal also sets a lower minimum age than the Netherlands, namely 16 years. From the age of 16, juveniles are seen as young adults and a separate criminal justice regime applies. The maximum age of the distinct approach in the Netherlands has recently been raised, making young adults up to the age of 23 eligible for the distinct approach. All four countries use the limit of 21 as the maximum age, comparable to the Dutch situation before the age limit in 2014 was raised.

Additional criteria not present in each country

The Dutch distinct approach has two additional legal conditions: the personality of the offender and the circumstances of the crime. The system in Germany is most

similar to the Dutch conditions, as both the personality of the offender and the circumstances of the crime are also considered as criteria for applying the distinct approach of young adults. However, in Germany, the starting point is that all young adults can qualify for juvenile criminal law. This implies that the professionals involved must be primarily alert to contraindications for the application of juvenile criminal law, while in the Netherlands the professionals must mainly look at pro-indications. In both Germany and Sweden, there are also procedures or sanctions that are part of the distinct approach, but apply to all young adults within the established age limits. In Austria, the distinct approach apply to all young adults, so there are no further conditions that have to be met.

Public prosecutor less important in other countries

In the Netherlands, the public prosecutor (OM), the three probation organizations (3RO) and the Netherlands Institute for Forensic Psychiatry and Psychology (NIFP) have an important position in the decision to apply of the distinct separate approach to young adults. The OM can decide to consider a distinct approach of a young adult suspect (i.e. bet on prosecution under juvenile criminal law and demand a juvenile sanction). Advisory reports on the young adult are then prepared by the probation service and, where appropriate, by the NIFP. It also examines whether this young adult can be eligible for a juvenile sanction. This seems to differ from the system in Germany and Austria. Part of the procedures that include young adults in Germany and Austria is a report about the suspect's development and circumstances. In Portugal, all parties can request information from the Directorate General of Reintegration and Prison Services (DGRSP), which, if necessary, offers advice that can justify the decision-making process.

At the end, it are the judges who decide

The actual decision to apply a distinct approach for young adults is up to the court in all countries, except Austria. In Austria, the distinct approach applies to all young adults, whereby they fall under the procedural process of the juvenile criminal law, but the sanctioning takes place via the adult criminal law. German young adults are also tried at youth court, and the judge can choose to apply juvenile criminal law instead of adult criminal law. In the Netherlands, Portugal and Sweden, adult court decides to apply adult criminal law or alternative sanctions. In Germany and Sweden, just like in the Netherlands, the decision for a distinct approach has to be justified when it is applied. In Portugal, on the other hand, judges must always justify the decision, also if the distinct approach has not been applied. The implementation in the Dutch system follows the choice of the judge for the criminal justice system. In the other countries there is also the possibility of placing a young adult offender in a separate section of a prison or in a youth institution, also if they are sanctioned according to adult criminal law.

Differences in maximum and minimal sentences for young adults

In the Netherlands, young adults who are sanctioned according to juvenile law can be given much lower sentences than young adults who are sentenced according to adult criminal law, and there is a possibility to apply other measures. In Austria, on the other hand, the maximum sentences are also high for all young adults (around 15 years for a custodial sentence). In Germany, the maximum sentence is the same for all young adults, regardless of whether they are tried according to juvenile and adult criminal law (both 15 years for young adults). This is higher than the

maximum sentences for juveniles, which is 10 years. When young adults in the Netherlands are sanctioned according adult criminal law, no expectations in the sanctions can be made. This differs from Germany and Sweden, where young adults, also if they are sanctioned under adult criminal law, may qualify for a reduction in sentences compared to adults. Furthermore, where there are no minimum sentences in the Netherlands, there are in Germany. When imposing a youth detention the duration is at least 6 months. In addition, there is the possibility of a short-term detention of up to four weeks for which they do not get a criminal record.

Limited information on effectivity

The literature review yielded very limited research results on the effectivity of the distinct approach towards young adults in the justice system.

Strengths and limitations

This study uses English sources and personal communication with experts from the countries concerned. This means that this research depends on the knowledge of these experts. We are not completely certain that we have all the information the distinct approach in the countries investigated, and that some information is missing. In addition, it is possible that a few nuances of the criminal justice systems have been lost due to the translation into English and then the translation into Dutch.

We employed a specific focus on young adults in the justice system, and the information obtained thus provides a good overview of the possibility and the interpretation of the distinct approach in several countries. Though we have to mention that that differences and similarities between juvenile and adult criminal law of the countries concerned have not been systematically examined.

To deal with these limitations, we made use of triangulation. If information was missing from the literature, experts who could provide additional information were contacted. In most countries, the information was retrieved from both the literature and from experts.

Conclusion

The comparison of the Dutch situation with European countries shows that various countries have a distinct approach towards young adults in their justice system. This concerns both material (for instance, placement in youth detention centers, reduction of sentences, sanctioning following juvenile criminal law) and procedural aspects (other procedures in criminal proceedings for young adults than other adults). In some countries all young adults are eligible for a distinct approach, in others it is only a selection of young adults, for instance for those not yet fully developed. The differences and similarities with other European countries found in this study can provide starting points for both research and policy to further evaluate the knowledge and functioning of the distinct approach of young adults.

Literatuur

- Abrams, L.S., Jordan, S.P., & Montero, L.A. (2018). What is a juvenile? A cross-national comparison of youth justice systems. *Youth Justice, 18*(2), 111-130. doi:10.1177/1473225418779850
- Albrecht, H.-J. (2004). Youth justice in Germany. *Crime and Justice, 31*, 443-493. doi:10.1086/655346
- Allen, R. (2008). *Lost in transition: Three years on*. Geraadpleegd op www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/lost_in_transition-3_years_on-final.pdf
- Allen, R. (2012). Young adults in the English criminal justice system: The policy challenges. In F. Lösel, A. Bottoms, & D.P. Farrington (red.), *Young adult offenders: Lost in transition?* (pp. 155-169). Londen en New York: Routledge.
- Andrews, D.A., & Bonta, J. (1994). *The psychology of criminal conduct*. Cincinnati: Anderson Publishing.
- Arksey, H., & O'Malley, L. (2005). Scoping studies: Towards a methodological framework. *International journal of social research methodology, 8*(1), 19-32. doi:10.1080/1364557032000119616
- Ashworth, A. (2005). *Sentencing and criminal justice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Audit Scotland (2001). *Youth justice in Scotland: A baseline report*. Geraadpleegd op www.audit-scotland.gov.uk/report/youth-justice-in-scotland-a-baseline-report
- Audit Scotland (2002). *Dealing with Offending by Young People*. Geraadpleegd op www.audit-scotland.gov.uk/docs/central/2002/nr_021204_youth_justice.pdf
- Barendregt, C.S., Beerthuizen, M.G.C.J., & Laan, A.M. van der (2018). *De toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen in de praktijk: Een procesevaluatie van het adolescentenstrafrecht*. Den Haag: WODC. Cahier 2018-14.
- Barendregt, C.S., & Laan, A.M. van der (2018). Neuroscientific insights and the Dutch adolescent criminal law: A brief report. *Journal of Criminal Justice*. doi: 10.1016/j.jcrimjus.2018.05.010
- Barrow Cadbury Trust (2005). *Lost in transition: A report of the barrow cadbury commission on young adults and the criminal justice system*. Geraadpleegd op www.barrowcadbury.org.uk/wp-content/uploads/2011/09/Lost-in-Transition.pdf
- Basto-Pereira, M., Ribeiro, S., & Maia, Â. (2018). Needs and achievements of the juvenile justice system: Insights from two empirical studies with Portuguese young adults. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 62*(7), 1787-1805. doi:10.1177/0306624x17690450
- Bateman, T. (2016). England and Wales. In S.H. Decker & N. Marteach (red.), *International handbook of juvenile justice* (pp. 287-304). Zwitserland: Springer.
- Baxter, P., & Jack, S. (2008). Qualitative case study methodology: Study design and implementation for novice researchers. *The qualitative report, 13*(4), 544-559.
- Blakemore, S.-J., & Robbins, T.W. (2012). Decision-making in the adolescent brain. *Nature neuroscience, 15*(9), 1184-1191. doi:10.1038/nn.3177
- Boendermaker, L., Dekovic, M., & Asscher, J.J. (2015). Interventies. In R. Loeber, M. Hoeve, N.W. Slot, & P.H. van der Laan (red.), *Jonge criminelen die volwassen worden: Wat beïnvloedt hun gedrag en wat is de rol van justitie?* (pp. 277-304). Amsterdam: SWP.
- Bottoms, A., & Dignan, J. (2004). Youth justice in Great Britain. *Crime and Justice, 31*, 21-183. doi:10.1086/655336

- Braams, B.R., Van Duijvenvoorde, A.C., Peper, J.S., & Crone, E.A. (2015). Longitudinal changes in adolescent risk-taking: A comprehensive study of neural responses to rewards, pubertal development, and risk-taking behavior. *Journal of Neuroscience*, 35(18), 7226-7238. doi:10.1523/JNEUROSCI.4764-14.2015
- Bruckmüller, K. (2016). Austria. In S.H. Decker & N. Marteache (red.), *International handbook of juvenile justice* (pp. 219-238). Zwitserland: Springer.
- Burman, M., & McVie, S. (2016). Scotland. In S.H. Decker & N. Marteache (red.), *International handbook of juvenile justice* (pp. 371-394). Zwitserland: Springer.
- Casey, B.J., & Caudle, K. (2013). The teenage brain: Self control. *Current directions in psychological science*, 22(2), 82-87. doi:10.1177/0963721413480170
- Council of Europe (2003). *New ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice*. Geraadpleegd op <https://pjp-eu.coe.int/documents/3983922/6970334/CMRec+%282003%29+20+concerning+new+ways+of+dealing+with+juvenile+delinquency+and+the+role+of+juvenile+justice.pdf/e96f09bf-325d-4ed5-a07f-f4c3f663be54>.
- Council of Europe (2008). *European Rules for Juvenile Offenders Subject to Sanctions or Measures*. Geraadpleegd op [www.unicef.org/tdad/councilofeuroperec08\(1\).pdf](http://www.unicef.org/tdad/councilofeuroperec08(1).pdf).
- Coyle, B. (2019). 'What the f** k is maturity?': Young adulthood, subjective maturity and desistance from crime. *The British Journal of Criminology*, 59(5), 1178-1198. doi:10.1093/bjc/azz010
- Creswell, J.W., & Miller, D.L. (2000). Determining validity in qualitative inquiry. *Theory Into Practice*, 39(3), 124-130. doi:10.1207/s15430421tip3903_2
- Crone, E.A., & Elzinga, B. (2015). Changing brains: How longitudinal fMRI studies can inform us about cognitive and social-affective growth trajectories. *WIREs Cognitive Science*, 6, 53-63. doi:10.1002/wcs.1327
- Crone, E.A., & Güroğlu, B. (2013). Development of emotion and social reasoning in adolescence. In K.N. Ochsner & S. Kosslyn (red.), *The Oxford handbook of cognitive neuroscience* (deel 2: The Cutting Edges, pp. 122). New York: Oxford University Press.
- Decree-Law no. 401/82 (1982). *Regime penal aplicável a jovens delinquentes*. Lissabon: Procuradoria-Geral Distrital de Lisboa.
- Doob, A.N., & Tonry, M. (2004). Varieties of youth justice. *Crime and Justice*, 31, 1-20. doi:10.1086/655333
- Dumortier, E., Christiaens, J., & Nuytiens, A. (2016). Belgium. In S.H. Decker & N. Marteache (red.), *International handbook of juvenile justice* (pp. 239-266). Zwitserland: Springer.
- Dünkel, F. (2014). Juvenile Justice Systems in Europe: Reform developments between justice, welfare and 'new punitiveness'. *Criminological Studies*, 1, 31-76. doi:10.15388/CrimLithuan.2014.1.3676
- Dünkel, F. (2015). Juvenile justice and crime policy in Europe. In F.E. Zimring, M. Langer, & D.S. Tanenhaus (red.), *Juvenile justice in global perspective* (pp. 9-62). New York en Londen: New York University Press.
- Dünkel, F. (2016). Juvenile justice and human rights: European perspectives. In H. Kury, S. Redo, & E. Shea (red.), *Women and children as victims and offenders: Background, prevention, reintegration. Suggestions for succeeding generations* (deel 2, pp. 681-719). Zwitserland: Spinger.
- Dünkel, F., & Heinz, W. (2016). Germany. In S.H. Decker & N. Marteache (red.), *International handbook of juvenile justice* (pp. 305-326). Zwitserland: Springer.

- Dünkel, F., & Pruin, I. (2012a). *Working group 1 Juvenile justice and child protection systems in Europe: Promoting community sanctions and developing "good practices" in an 'era of penal excess'*. Paper presented at the ChildONEurope Seminar on Juvenile Justice, Florence. Geraadpleegd op www.childoneurope.org/issues/publications/coe%206_web.pdf
- Dünkel, F., & Pruin, I. (2012b). Young adult offenders in juvenile and criminal justice systems in Europe. In F. Lösel, A.E. Bottoms, & D.P. Farrington (red.), *Young adult offenders: Lost in transition?* (pp. 11-38). Londen en New York: Routledge.
- Entorf, H. (2012). Expected recidivism among young offenders: Comparing specific deterrence under juvenile and adult criminal law. *European Journal of Political Economy*, 28(4), 414-429. doi:10.1016/j.ejpoleco.2012.03.002
- Evans, J. (2015). Responding to youth crime: Reconnecting the disconnected. In Y. Partnership (red.), *Perspectives on Youth: Connections and Disconnections* (pp. 85-102). Straatsburg: Council of Europe Publishing.
- Farrington, D.P., Loeber, R., & Howell, J.C. (2012). Young adult offenders: The need for more effective legislative options and justice processing. *Criminology & Public Policy*, 11(4), 729-750. doi:10.1111/j.1745-9133.2012.00842.x
- Fernández Molina, E., Bernuz Beneitez, M.J., & Bartolomé Gutiérrez, R. (2016). Spain. In S.H. Decker & N. Marteache (red.), *International handbook of juvenile justice* (pp. 421-444). Zwitserland: Springer.
- Filipčič, K., & Plesničar, M.M. (2016). Slovenia. In S.H. Decker & N. Marteache (red.), *International handbook of juvenile justice* (pp. 395-420). Zwitserland: Springer.
- Governments Public Investigations (2018). *Summary of SOU 2018:85 Slopad ungdomsrabatt för unga myndiga*. Geraadpleegd op <https://www.grip.se/rapporter/2018/85-slopad-ungdomsrabatt-for-unga-myndiga>
- Hantrais, L. (1999). Contextualization in cross-national comparative research. *International journal of social research methodology*, 2(2), 93-108. doi:10.1080/136455799295078
- Harden, K.P., & Tucker-Drob, E.M. (2011). Individual differences in the development of sensation seeking and impulsivity during adolescence: Further evidence for a dual systems model. *Developmental psychology*, 47(3), 739. doi:10.1037/a0023279
- Hazel, N. (2008). *Cross-national comparison of youth justice*. Geraadpleegd op https://dera.ioe.ac.uk/7996/1/Cross_national_final.pdf
- Janson, C.-G. (2004). Youth justice in Sweden. *Crime and Justice*, 31, 391-441. doi:10.1086/655345
- Kempen, M. (2014). Het adolescentenstrafrecht: Een flexibel sanctiestelsel voor jongvolwassenen. *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht*, 29(5), 122-127.
- Killias, M., Redondo, S., & Sarnecki, J. (2012). European Perspectives. In R. Loeber & D.P. Farrington (red.), *From juvenile delinquency to adult crime: Criminal careers, justice policy, and prevention* (pp. 278-314). New York: Oxford University Press.
- Kyvsgaard, B. (2004). Youth justice in Denmark. *Crime and Justice*, 31, 349-390. doi:10.1086/655344
- Laan, A.M. van der, Barendregt, C.S., Beerthuisen, M.G.C.J., & Beijersbergen, K.A. (2016). *Adolescentenstrafrecht: Beleidstheoriereconstructie en eerste empirische bevindingen*. Den Haag: Boom criminologie. Onderzoek en beleid 317.
- Laan, A.M. van der, & Beerthuisen, M.G.C.J. (2018). *Monitor Jeugdcriminaliteit 2017: Ontwikkelingen in de geregistreerde jeugdcriminaliteit in de jaren 2000 tot 2017*. Den Haag: WODC. Cahier 2018-1.

- Laan, A.M. van der, Beerthuisen, M.G.C.J., & Barendregt, C.S. (2019). Juvenile sanctions for young adults in the Netherlands: A developmental perspective. *European Journal of Criminology*. doi:10.1177/1477370819854163
- Laan, A.M. van der, & Goudriaan, H. (2016). *Monitor jeugdcriminaliteit: Ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit 1997 tot 2015*. Den Haag: WODC. Cahier 2016-1.
- Laan, A.M. van der, & Leertouwer, E. (2014). *Monitoring en evaluatie adolescentenstrafrecht: Een onderzoeksprogramma*. Den Haag: WODC. Geraadpleegd op www.wodc.nl/binaries/me-asr-uitwerking-onderzoeksprogramma_tcm28-86794.pdf
- Lappi-Seppälä, T. (2011a). *Alternatives for custody for young offenders: National report on juvenile justice trends. Finland*. Geraadpleegd op www.oijj.org/sites/default/files/baaf_finland1.pdf
- Lappi-Seppälä, T. (2011b). Nordic youth justice. *Crime and Justice*, 40(1), 199-264. doi:10.1086/661113
- Lappi-Seppälä, T. (2015). Juvenile Justice without a juvenile court: A note on Scandinavian exceptionalism. In F.E. Zimring, M. Langer, & D.S. Tanenhaus (red.), *Juvenile justice in global perspective* (pp. 63-118). New York en Londen: New York University Press.
- Loeber, R., Farrington, D.P., Howell, J.C., & Hovee, M. (2012). Overview, conclusions, and key recommendations. In R. Loeber & D.P. Farrington (red.), *From juvenile delinquency to adult crime: Criminal careers, justice policy, and prevention* (pp. 315-384). New York: Oxford University Press.
- Loeber, R., Hovee, M., Slot, N.W., & Laan, P.H. van der (2012). *Persisters and desisters in crime from adolescence into adulthood: Explanation, prevention and punishment*. Ashgate: Farnham.
- Lösel, F. (2012). What works in correctional treatment and rehabilitation for young adults? In F. Lösel, A. Bottoms, & D.P. Farrington (red.), *Young adult offenders: Lost in transition?* (pp. 74-112). Londen en New York: Routledge.
- Lösel, F., Bottoms, A., & Farrington, D.P. (2012a). Introduction. In F. Lösel, A. Bottoms, & D.P. Farrington (red.), *Young adult offenders: Lost in transition?* (pp. 1-10). Londen en New York: Routledge.
- Lösel, F., Bottoms, A.E., & Farrington, D.P. (2012b). *Young adult offenders. Lost in transition?* Londen en New York: Routledge.
- Matthews, S., Schiraldi, V., & Chester, L. (2018). Youth justice in Europe: Experience of Germany, the Netherlands, and Croatia in providing developmentally appropriate responses to emerging adults in the criminal justice system. *Justice Evaluation Journal*, 1(1), 59-81. doi:10.1080/24751979.2018.1478443
- McHugh, M.L. (2012). Interrater reliability: The kappa statistic. *Biochemia medica*, 22(3), 276-282.
- Millett, M. (2018). *Is alternative sentencing more beneficial than incarceration: A focus on juveniles*. (Honors Theses, Salem State University), Geraadpleegd op https://digitalcommons.salemstate.edu/honors_theses/185
- Morgan, R. (2012). Lost in transition? A view from the Youth Justice Board. In F. Lösel, A. Bottoms, & D.P. Farrington (red.), *Young adult offenders: Lost in transition?* (pp. 146-154). Londen en New York: Routledge.
- Oberwittler, D., & Höfer, S. (2005). Crime and justice in Germany: An analysis of recent trends and research. *European Journal of Criminology*, 2(4), 465-508. doi:10.1177/1477370805056058
- Persson, M. (2017). *Caught in the middle? Young offenders in the Swedish and German criminal justice systems* (proefschrift, Lund University), Geraadpleegd op http://lup.lub.lu.se/search/ws/files/24642632/e_spik_caught_in_the_middle.pdf

- Pichler, S., & Römer, D. (2011). Juvenile Law and Recidivism in Germany-New Evidence from the Old Continent. Geraadpleegd op http://conference.iza.org/conference_files/riskonomics2011/roemer_d6701.pdf
- Prior, D., Farrow, K., Hughes, N., Kelly, G., Manders, G., White, S., & Wilkinson, B. (2011). *Maturity, young adults and criminal justice: A literature review*. Geraadpleegd op www.t2a.org.uk/wp-content/uploads/2011/09/Birmingham-University-Maturity-final-literature-review-report.pdf
- Prop, L.J.C., Laan, A.M. van der, Barendregt, C.S., Beerthuizen, M.G.C.J., & Nieuwenhuizen, C. van (2018). *Adolescentenstrafrecht: Kenmerken van de doelgroep, de strafzaken en de tenuitvoerlegging*. Den Haag: WODC. Cahier 2018-9.
- Pruin, I. (2008). *Verantwortung für junge Volljährige. Die Heranwachsendenregelung im deutschen Strafrecht in der kriminalpolitischen Diskussion*. In *Fördern, fordern, fallenlassen: aktuelle Entwicklungen im Umgang mit Jugenddelinquenz; Dokumentation des 27. Deutschen Jugendgerichtstages vom 15. - 18. September 2007 in Freiburg*. Hannover (Duitsland): Deutschen Vereinigung für Jugendgerichte und Jugendgerichtshilfen e.V.
- Pruin, I., Aebersold, P., & Weber, J. (2016). Switzerland. In S.H. Decker & N. Marteache (red.), *International handbook of juvenile justice* (pp. 473-494). Zwitserland: Springer.
- Pruin, I., & Dünkel, F. (2015). Better in Europe? European responses to young adult offending. Geraadpleegd op www.t2a.org.uk/wp-content/uploads/2016/02/T2A_Better-in-Europe.pdf
- Pruin, I., Dünkel, F., & Grzywa, J. (2011). The implementation of alternative sanctions and measures into juvenile justice systems. *Romanian Journal of Sociology*, 1(2), 3-22.
- Quinn, P.D., & Harden, K.P. (2013). Differential changes in impulsivity and sensation seeking and the escalation of substance use from adolescence to early adulthood. *Development and psychopathology*, 25(1), 223-239. doi:10.1017/S0954579412000284
- Rap, S.E. (2013). *The participation of juvenile defendants in the youth court. A comparative study of juvenile justice procedures in Europe*. (proefschrift, Universiteit Utrecht), Geraadpleegd op <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/287562>
- Rap, S.E., & Weijers, I. (2014). *The effective youth court: Juvenile justice procedures in Europe*. Den Haag: Eleven International Publishing.
- Rutherford, A. (2002). Youth justice and social inclusion. *Youth Justice*, 2(2), 100-107. doi:10.1177/147322540200200204
- Sarnecki, J. (2016). Sweden. In S.H. Decker & N. Marteache (red.), *International handbook of juvenile justice* (pp. 445-472). Zwitserland: Springer.
- Seawright, J., & Gerring, J. (2008). Case selection techniques in case study research: A menu of qualitative and quantitative options. *Political Research Quarterly*, 61(2), 294-308. doi:10.1177/1065912907313077
- Spear, L. (2013). The teenage brain: Adolescents and alcohol. *Current directions in psychological science*, 22(2), 152-157. doi:10.1177/0963721412472192
- Stańdo-Kawecka, B. (2016). Poland. In S.H. Decker & N. Marteache (red.), *International handbook of juvenile justice* (pp. 345-370). Zwitserland: Springer.
- Stanley, C. (2001). Will new youth justice work? *Probation Journal*, 48(2), 93-101. doi:10.1177/026455050104800204
- Stanley, S. (2007). *The use of the community order and the suspended sentence order for young adult offenders*. Geraadpleegd op www.crimeandjustice.org.uk/sites/crimeandjustice.org.uk/files/community-order-2007%20SS.pdf

- Stone, N. (2017). Sentencing children: Overarching principles revisited. *Youth Justice*, 17(2), 171-180. doi:10.1177/1473225417720552
- Storgaard, A. (2004). Juvenile justice in Scandinavia. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 5(2), 188-204. doi:10.1080/14043850410028703
- Transition to Adulthood Alliance (2009a). *A new start: Young adults in the criminal justice system. The need for a distinct and radically different approach to young adults in the criminal justice system; an approach that is proportionate to their maturity and responsive to their specific needs*. Geraadpleegd op www.barrowcadbury.org.uk/wp-content/uploads/2011/01/T2A-A-New-Start-Young-Adults-in-the-Criminal-Justice-System-2009.pdf
- Transition to Adulthood Alliance (2009b). *Young adult manifesto: The need for a distinct and radically different approach to young adults in the criminal justice system; an approach that is proportionate to their maturity and responsive to their specific needs*. Geraadpleegd op www.t2a.org.uk/wp-content/uploads/2011/09/T2A-Young_Adult_Manifesto.pdf
- Transition to Adulthood Alliance (2010). *Young adults and criminal justice: International norms and practices*. Geraadpleegd op www.t2a.org.uk/wp-content/uploads/2011/09/T2A-International-Norms-and-Practices.pdf
- United Nations (1985). *Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice*. Geraadpleegd op www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/beijingrules.pdf.
- Ūselė, L. (2016). *The possibilities of criminal law to measure the social maturity of young adults (18-20 years)*. Bijdrage aan de 4th International Conference of PhD Students and Young Researchers: Interdisciplinary approach to law in modern social context, Vilnius, Litouwen. Geraadpleegd op www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2016/04/Interdisciplinary-Approach-to-Law-in-Modern-Social-Context_Prane%C5%A1im%C5%B3-rinkinys.pdf
- Verwers, C., & Bogaerts, S. (2005). *Strafrechtelijke aanpak van jongvolwassenen (18-24 jaar): Een verkenning*. Geraadpleegd op www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/literatuurscan-jongvolwassenen-18-24-jarigen.aspx
- Vučičević, M. (2017). Social Reaction to Juvenile Crime. *Facta Universitatis – Law and Politics*, 15(4), 361-373.
- Weijers, I. (2017). *Children and the law in the Netherlands: A comparative introduction*. Den Haag: Eleven International Publishing.

Bijlage 1 Samenstelling begeleidingscommissie

Voorzitter

Prof. dr. Ido Weijers

Emeritus hoogleraar Universiteit Utrecht

Leden

Dr. Tina Kretschmer

Dr. Stephanie S. Rap

Mw. Jiske Lems

Rijksuniversiteit Groningen

Universiteit Leiden

DSenJ, Ministerie van Justitie en Veiligheid

Bijlage 2 Codeboek analyse literatuur

Codeerschema metadata

Code	Naam	Omschrijving	Antwoord
1	Nummer	Identificatienummer literatuur	1 tot n
2	Auteurs	Wat zijn de namen van de auteurs?	Opsomming (Achternaam, A.A., Achternaam, B.B., & Achternaam, C.C.)
3	Jaartal	Wat is het jaartal van publicatie?	JJJJ
4	Titel	Wat is de titel van de literatuur?	Tekst
5	Soort literatuur	Om wat voor soort document gaat het?	Wetenschappelijk artikel; compleet boek; hoofdstuk; rapport; dissertatie; master- of bachelorthesis; beleidsdocument
6	Onderzoeks- periode	Uit welke periode komt de gebruikte data? Of over welke periode wordt er geschreven?	JJJJ-JJJJ
7	Doel onderzoek	Wat is het doel van het onderzoek?	Tekst
8	Onderzoeks- methode	Welke methode van onderzoek is gebruikt? (Korte samenvatting methode)	Tekst
9	Meegenomen landen	Welke landen worden genoemd in het onderzoek?	Opsomming (Land A; Land B; Land C)
10	Reden meegenomen landen	Welke reden wordt er gegeven voor het meenemen van de landen?	Tekst
11	Gegeven verklaringen	Welke verklaringen voor internationale verschillen tussen de meegenomen landen of de algemene verschillen literatuur worden gegeven?	Tekst
12	Opmerkingen	Eventuele additionele informatie die bij deze bron belangrijk is	Tekst
13	Gedachte onderzoeker	Eventuele gedachtes of mogelijke verklaringen die in je hoofd opkomen tijdens het lezen of coderen	Tekst
14	Eventueel interessante stukken	Zijn er stukken tekst die eventueel relevant kunnen zijn, maar die nog nergens kwijt kunnen?	Tekst

Codeerschema landen

Code	Naam	Omschrijving	Antwoord
15	Nummer	Identificatienummer unieke rij	1 tot n
16	Bron	Identificatienummer literatuur	1 tot n (overeenkomend met nummer metadata)
17	Land	Over welk land gaat de gecodeerde informatie?	Land (LET OP: per land komt de informatie op een andere regel)
18	Verschillen JSR en VSR	Welke relevante verschillen zijn er tussen het jeugdstrafrecht en het volwassenenstrafrecht in het desbetreffende land?	Tekst
19	Bijzonderheden strafrecht algemeen	Wat valt er op aan het strafrecht dat belangrijk is om de aparte bejegening van jongvolwassenen in te kaderen?	Tekst
20	Aparte bejegening	Is er in dit land sprake van een aparte bejegening naar jongvolwassenen?	Ja; Nee (LET OP: Bij nee hoeft de rest niet gecodeerd te worden, behalve de eventuele voornemens)
21	Naam wetgeving of guidelines	Hoe heet de wetgeving die deze uitzondering mogelijk maakt?	Tekst
22	Invoering wetgeving of guidelines	Wanneer is deze wetgeving in werking getreden?	JJJJ
23	Visie	Wat is de achterliggende gedachte, de visie of de doelstelling van het beleid rondom jongvolwassenen?	Tekst
24	Doelgroep	Over welke leeftijdscategorie wordt gesproken als het gaat om jongvolwassenen?	Min - max
25	Meetmoment doelgroep	Op welk moment wordt deze leeftijd bekeken (bijv. als misdrijf gepleegd onder 18; leeftijd ten tijde van rechtspraak; of leeftijd ten tijde van misdrijf)	Tekst
26	Conditie	Wanneer komt iemand in aanmerking voor deze aparte bejegening?	Tekst
27	Uitwerking condities	Hoe worden de condities concreet gemaakt? Wat valt eronder?	Tekst
28	Toetsing condities	Hoe wordt bepaald of iemand voldoet aan deze condities?	Tekst
29	Soort aparte bejegening	Onder welke categorie kan de aparte bejegening worden geclusterd?	Categorie (aanpassing VSR; toepassen JSR; combinatie JSR en VSR; overig) + toelichting
30	Toepassing JSR	Welke maatregelen of sancties uit het jeugdstrafrecht (of aparte maatregelen of sancties die gebruikt worden bij jeugdigen) worden of kunnen worden toegepast bij jongvolwassenen?	Tekst
31	Verschillen JSR	Welke uitzonderingen op het jeugdstrafrecht (of aparte maatregelen of sancties die gebruikt worden bij jeugdigen) zijn er (eventueel) voor deze doelgroep?	Tekst

Code	Naam	Omschrijving	Antwoord
32	Toepassing VSR	Welke maatregelen of sancties uit het volwassenenstrafrecht (of aparte maatregelen of sancties die gebruikt worden bij oudere volwassenen) worden of kunnen worden toegepast bij jongvolwassenen?	Tekst
33	Verschillen VSR	Welke uitzonderingen op het volwassenenstrafrecht (of aparte maatregelen of sancties die gebruikt worden bij oudere volwassenen) zijn er (eventueel) voor deze doelgroep?	Tekst
34	Betrokken partijen	Welke partijen zijn er betrokken bij het bepalingsproces of er wel of geen sprake moet zijn van aparte bejegening?	Tekst
35	Proces	Hoe verloopt het proces waarin bepaalt wordt of er sprake is van aparte bejegening?	Tekst
36	Gebruik van maatregel	Hoe vaak wordt deze aparte bejegening toegepast? Percentage met bijbehorende jaartal van meting.	Percentage (JJJJ)
37	Type misdrijven	Bij welke misdrijven wordt er (vooral of juist niet) gebruikgemaakt van deze aparte bejegening? (En waarom?)	Tekst
38	Type sancties	Welke sancties, maatregelen of interventies worden er voor deze groep juist wel of juist niet opgelegd? (En waarom?)	Tekst
39	Verklaringen voor gebruik	Welke verklaringen worden gegeven voor het wel of niet gebruiken van de aparte maatregelen?	Tekst
40	Uitkomsten en effectiviteit	Welke effecten zijn er gevonden van dit beleid op uitkomstmaten, zoals bijv. recidive of ontwikkeling?	Tekst
41	Kritische reflectie	Welke obstakels, verbeterpunten of kritische aanbevelingen worden er over dit beleid gedaan door de onderzoekers?	Tekst
42	Politieke context	Welke discussies of voornemens zijn er gaande om de aparte bejegening te veranderen?	Tekst
43	Regionale verschillen	Zijn er eventuele regionale verschillen qua wetgeving, proces of gebruik van de maatregel? En zo ja, welke?	Tekst
44	Overige opmerkingen	Eventuele overige opmerkingen over het desbetreffende land	Tekst

Bijlage 3 Verdiepende vragen (in het Engels)

General topics/questions **Distinct approach towards emerging adults in** **the justice system** English version

This questionnaire is part of a project to map the international variation in dealing with young adults in the justice system. The following questions are specifically oriented towards the justice system and are mostly focused on the distinct approach towards young adults. We would like to ask you to answer these questions as comprehensive as possible and to concretize the different concepts. We thank you in advance for your time.

- 1) When has the distinct approach towards young adults been implemented? What was the cause of this change in the law?
- 2) What is the vision or purpose behind the distinct approach of young adults?
- 3) Are there certain criteria that need to be met to be eligible for this distinct approach? If so, what are these criteria (i.e. age of offender at the time of the offence and/or the court hearing, type or circumstances of the offence, personality of the offender etc.)? And how are these criteria concretized or measured?
- 4) Are there exceptions on the criminal law for young adults in the *prosecution phase* (i.e. advising role of forensic experts, pre-trial detention etc.)? If so, what does this distinct approach entail?
- 5) Are there exceptions on the criminal law for young adults in the *trial phase* (i.e. obligated appearance in court, type of court etc.)? If so, what does this distinct approach entail?
- 6) Are there exceptions on the criminal law for young adults in the *sanctioning phase* (i.e. possibilities for diversion, parole etc.)? If so, what does this distinct approach entail?
- 7) Who is involved in the process of the distinct approach for young adults?
- 8) How does the process of deciding on the (distinct) approach of young adults work?
- 9) How often do young adults receive a distinct approach in the criminal justice system? What explains this number?
- 10) Which punishments, measures or interventions are or are not used for this group?
- 11) For which groups of people is the distinct approach applied or not applied (i.e. repeat offenders, immigrants, gender etc.)? What is the reason behind this?
- 12) For what type of offences is the distinct approach used or not used? What is the reason behind this?
- 13) Are there outcome measures known of this distinct approach (i.e. resocialisation or recidivism)? If so, which outcomes?
- 14) What discussions take place nationally surrounding this topic? Or are there any future changes to this system coming up? If so, for what reason?

- 15) What are the obstacles, improvement points or critical reflections on the current system?
- 16) Have there been adjustments in this approach over the last few years? If so, what were these adjustments and what was the reason for these changes?
- 17) Are there regional differences in the application of the distinct approach? If so, how are these differences explained?
- 18) Are there other things that are relevant to know concerning the distinct approach towards young adults in the justice system?

Next to these questions about a distinct approach towards young adults, we have a few questions about juvenile criminal law in general. If you have some time left, would you please take a look at the following questions.

- 19) Is there a distinct juvenile criminal law? If so, what differs between the juvenile criminal law and the adult criminal law?
- 20) How educational-oriented is the adult criminal law and/or the juvenile criminal law? And what are these non-educational or educational elements?

Bijlage 4 Overzicht literatuur landen Europa

	Auteurs	Jaartal	Titel	Soort bron	Boek/journal	Land(en)
1	Abrams, L. S., Jordan, S. P., & Montero, L. A.	2018	What is a juvenile? A cross-national comparison of youth justice systems	Peer-reviewed artikel	Youth Justice, 18(2)	Engeland, Finland, Wales
2	Albrechts, H.-J.	2004	Youth justice in Germany	Artikel (uit thema-issue)	Crime and justice, 31. Youth Crime and Youth Justice: Comparative and Cross-National Perspectives	Duitsland
3	Allen, R.	2008	Lost in transition: Three years on	Rapport	-	Engeland; Wales
4	Allen, R.	2012	Young adults in the English criminal justice system: The policy challenges	Hoofdstuk uit boek	Lösel, F., Bottoms, A., & Farrington, D. P. (2012) Young adult offenders: Lost in transition?	Engeland; Wales; <i>Duitsland</i>
5	Ashworth, A.	2005	Sentencing and criminal justice	Boek	-	Engeland; Wales
6	Audit Scotland	2001	Youth justice in Scotland: A baseline report	Rapport	-	Schotland
7	Audit Scotland	2002	Dealing with offending by young people	Rapport	-	Schotland
8	Barrow Cadbury Trust	2005	Lost in transition? A report of the Barrow Cadbury Commission on young adults and the criminal justice system	Rapport	-	Engeland; Wales; <i>Europa</i>
9	Bateman, T.	2016	England and Wales	Hoofdstuk uit boek	Decker, S. H. & Marteache, N. (2016) International handbook of juvenile justice.	Engeland; Wales
10	Bottoms, A. & Dignan, J.	2004	Youth justice in Great Britain	Artikel (uit thema-issue)	Crime and justice, 31. Youth Crime and Youth Justice: Comparative and Cross-National Perspectives	Engeland; Wales
11	Bruckmüller, K.	2016	Austria	Hoofdstuk uit boek	Decker, S. H. & Marteache, N. (2016) International handbook of juvenile justice.	Oostenrijk

	Auteurs	Jaartal	Titel	Soort bron	Boek/journal	Land(en)
12	Burman, M. & McVie, S.	2016	Scotland	Hoofdstuk uit boek	Decker, S. H. & Marteache, N. (2016) International handbook of juvenile justice.	Schotland
13	Coyle, B.	2019	What the f**k is maturity?': Young adulthood, subjective maturity and desistance from crime	Peer-reviewed artikel	The British Journal of Criminology, pre-print	Engeland; Wales
14	Doob, A. N. & Tonry, M.	2004	Varieties of youth justice	Artikel (uit thema-issue)	Crime and justice, 31. Youth Crime and Youth Justice: Comparative and Cross-National Perspectives	Denemarken; Duitsland; Engeland; Noorwegen; Wales; Zweden
15	Dumortier, E., Christiaens, J., & Nuytiens, A.	2016	Belgium	Hoofdstuk uit boek	Decker, S. H. & Marteache, N. (2016) International handbook of juvenile justice.	België
16	Dünkel, F.	2014	Juvenile justice systems in Europe – Reform developments between justice, welfare and 'new punitiveness'	Peer-reviewed artikel	Kriminologijos studijos / Criminological studies, 1	Europa
17	Dünkel, F.	2015	Juvenile justice and crime policy in Europe	Hoofdstuk uit boek	Zimring, F. E., Langer, M., & Tanenhaus, D. S. (2015). Juvenile justice in global perspective	Europa
18	Dünkel, F.	2016	Juvenile justice and human rights: European perspectives	Hoofdstuk uit boek	Kury, H., Redo, H., & Shea, E. (2016) Women and children as victims and offenders: Background, prevention, reintegration. Suggestions for succeeding generations (volume 2)	Europa
19	Dünkel, F. & Heinz, W.	2016	Germany	Hoofdstuk uit boek	Decker, S. H. & Marteache, N. (2016) International handbook of juvenile justice.	Duitsland
20	Dünkel, F. & Pruin, I.	2012a	Working group 1 Juvenile justice and child protection systems in Europe: Promoting community sanctions and developing "good practices" in an 'era of penal excess'	Conference paper	European Network of National Observatories on Childhood: Complementarities and synergies between juvenile justice and social services sector.	Europa

	Auteurs	Jaartal	Titel	Soort bron	Boek/journal	Land(en)
21	Dünkel, F. & Pruin, I.	2012b	Young adult offenders in juvenile and criminal justice systems in Europe	Hoofdstuk uit boek	Lösel, F., Bottoms, A., & Farrington, D. P. (2012) Young adult offenders: Lost in transition?	Europa
22	Entorf, H.	2012	Expected recidivism among young offenders: Comparing specific deterrence under juvenile and adult criminal law	Peer-reviewed artikel	European journal of political economy, 28	Duitsland; <i>Europa</i>
23	Evans, J.	2015	Responding to youth crime: Reconnecting the disconnected	Hoofdstuk uit boek	Youth Partnership (2015) Perspectives on youth: Connections and disconnections (volume 2)	Europa
24	Farrington, D. P., Loeber, R., & Howell, J. C.	2012	Young adult offenders: The need for more effective legislative options and justice processing	Peer-reviewed artikel	Criminology & Public Policy, 11(4)	Europa
25	Fernández Molina, E., Bernuz Beneitez, M.J., & Bartolomé Gutiérrez, R.	2016	Spain	Hoofdstuk uit boek	Decker, S. H. & Marteache, N. (2016) International handbook of juvenile justice.	Spanje
26	Filipčič, K. & Plesničar, M. M.	2016	Slovenia	Hoofdstuk uit boek	Decker, S. H. & Marteache, N. (2016) International handbook of juvenile justice.	Slovenië
27	Hazel, N.	2008	Cross-national comparison of youth justice	Rapport	-	Europa
28	Janson, C.-G.	2004	Youth justice in Sweden	Artikel (uit thema-issue)	Crime and justice, 31. Youth Crime and Youth Justice: Comparative and Cross-National Perspectives	Zweden
29	Killias, M., Redondo, S., & Sarnecki, J.	2012	European perspectives	Hoofdstuk uit boek	Loeber, R. & Farrington, D. P. (2012) From juvenile delinquency to adult crime: Criminal careers, justice policy, and prevention.	Europa
30	Kyvsgaard, B.	2004	Young justice in Denmark	Artikel (uit thema-issue)	Crime and justice, 31. Youth Crime and Youth Justice: Comparative and Cross-National Perspectives	Denemarken

	Auteurs	Jaartal	Titel	Soort bron	Boek/journal	Land(en)
31	Lappi-Seppälä, T.	2011a	Alternatives to custody for young offenders: National report on juvenile justice trends. Finland.	Rapport	-	Finland
32	Lappi-Seppälä, T.	2011b	Nordic youth justice	Artikel (uit thema-issue)	Crime and justice, 40(1). Crime and justice in Scandinavia	Zweden
33	Lappi-Seppälä, T.	2015	Juvenile justice without a juvenile court: A note on Scandinavian exceptionalism	Hoofdstuk uit boek	Zimring, F. E., Langer, M., & Tanenhaus, D. S. (2015). Juvenile justice in global perspective	Denemarken, Finland, Noorwegen; Zweden
34	Loeber, R., Farrington, D. P., Howell, J. C., & Hoeve, M.	2012	Overview, conclusions, and key recommendations	Hoofdstuk uit boek	Loeber, R. & Farrington, D. P. (2012) From juvenile delinquency to adult crime: Criminal careers, justice policy, and prevention.	Europa
35	Lösel, F.	2012	What works in correctional treatment and rehabilitation for young adults?	Hoofdstuk uit boek	Lösel, F., Bottoms, A., & Farrington, D. P. (2012) Young adult offenders: Lost in transition?	Engeland; Wales; <i>Europa</i>
36	Lösel, F., Bottoms, A., & Farrington, D. P.	2012	Introduction	Hoofdstuk uit boek	Lösel, F., Bottoms, A., & Farrington, D. P. (2012) Young adult offenders: Lost in transition?	Engeland; Wales; <i>Europa</i>
37	Matthews, S., Schiraldi, V., & Chester, L.	2018	Youth justice in Europe: Experience of Germany, the Netherlands, and Croatia in providing developmentally appropriate responses to emerging adults in the criminal justice system	Peer-reviewed artikel	Justice evaluation journal, 1(1)	Duitsland; Kroatie; <i>Europa</i>
38	Millett, M.	2018	Is alternative sentencing more beneficial than incarceration: A focus on juveniles	Thesis (bachelor)	-	Duitsland; Oostenrijk; Zweden; Zwitserland
39	Morgan, F.	2012	Lost in transition? A view from the Youth Justice Board	Hoofdstuk uit boek	Lösel, F., Bottoms, A., & Farrington, D. P. (2012) Young adult offenders: Lost in transition?	Engeland; Wales
40	Oberwittler, D. & Höfer, S.	2005	Crime and justice in Germany: An analysis of recent trends and research	Peer-reviewed artikel	European journal of criminology, 2(4)	Duitsland

	Auteurs	Jaartal	Titel	Soort bron	Boek/journal	Land(en)
41	Persson, M.	2017	Caught in the middle? Young offenders in the Swedish and German criminal justice systems	Proefschrift	-	Zweden; Duitsland
42	Pichler, S. & Römer, D.	2011	Juvenile law and recidivism in Germany – New evidence from the old continent	Artikel	Discussion Paper Series, 519	Duitsland
43	Prior, D., Farrow, K., Hughes, N., Kelly, G., Manders, G., White, S., & Wilkinson, B.	2011	Maturity, young adults and criminal justice: A literature review	Rapport	-	Europa
44	Pruin, I., Aebersold, P., & Weber, J.	2016	Switzerland	Hoofdstuk uit boek	Decker, S. H. & Marteache, N. (2016) International handbook of juvenile justice.	Zwitserland
45	Pruin, I. & Dünkel, F.	2015	Better in Europe? European responses to young adult offending	Rapport	-	Duitsland; Engeland; Finland; Kroatië; Oostenrijk; Wales; Zweden; <i>Europa</i>
46	Pruin, I., Dünkel, F., & Grzywa, J.	2011	The implementation of alternative sanctions and measures into juvenile justice systems	Artikel	Romanian journal of sociological studies, 1-2	Duitsland
47	Rap, S. E.	2013	The participation of juvenile defendants in the youth court: A comparative study of juvenile justice procedures in Europe	Proefschrift	-	België; Duitsland; Engeland; Frankrijk; Griekenland; Ierland; Italië; Schotland; Spanje; Wales; Zwitserland
48	Rutherford, A.	2002	Youth justice and social inclusion	Peer-reviewed artikel	Youth justice, 2(2)	Engeland; Wales
49	Sarnecki, J.	2016	Sweden	Hoofdstuk uit boek	Decker, S. H. & Marteache, N. (2016) International handbook of juvenile justice.	Zweden
50	Stándo-Kawecka, B.	2016	Poland	Hoofdstuk uit boek	Decker, S. H. & Marteache, N. (2016) International handbook of juvenile justice.	Polen
51	Stanley, C.	2001	Will new youth justice work?	Artikel	Probation journal, 48(2)	Engeland; Wales

	Auteurs	Jaartal	Titel	Soort bron	Boek/journal	Land(en)
52	Stanley, S.	2007	The use of the community order and the suspended sentence order for young adult offenders	Rapport	-	Engeland; Wales
53	Stone, N.	2017	Sentencing children: Overarching principles revisited	Peer-reviewed artikel	Youth Justice, 17(2)	Engeland; Wales
54	Storgaard, A.	2004	Juvenile justice in Scandinavia	Peer-reviewed artikel	Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention, 5	Denemarken, Finland, Noorwegen; Zweden
55	Transition to Adulthood Alliance	2009a	A new start: Young adults in the criminal justice system. The need for a distinct and radically different approach to young adults in the criminal justice system; an approach that is proportionate to their maturity and responsive to their specific needs	Rapport	-	Duitsland; Engeland; Wales; Zweden
56	Transition to Adulthood Alliance	2009b	Young adult manifesto: The need for a distinct and radically different approach to young adults in the criminal justice system; an approach that is proportionate to their maturity and responsive to their specific needs	Rapport	-	Duitsland; Engeland; Wales
57	Transition to Adulthood Alliance	2010	Young adults and criminal justice: International norms and practices	Rapport	-	Europa
58	Ūselė, L.	2016	The possibilities of criminal law to measure the social maturity of young adults (18-20 years)	Conference paper	4th International Conference of PhD Students and Young Researchers: Interdisciplinary approach to law in modern social context	Litouwen; Duitsland
59	Vučičević, M.	2017	Social reaction to juvenile crime	Artikel	Facta Universitatis - Law and politics, 15(4)	Servië

Bijlage 5 Bronnenoverzicht per land

Land	Literatuur	Contactpersonen
Albanië	-	Altin Hazizaj (Children's Human Rights Centre of Albania)
Andorra	-	-
Armenië	-	Anna Margaryan (Yerevan Staatsuniversiteit)
Azerbeidzjan	-	Khayyam Bayramov (Azerbaijan Republic Ministry of Justice)
België	(Dumortier et al., 2016; Dünkel & Pruin, 2012b; Pruin & Dünkel, 2015)	Johan Put (Katholieke Universiteit Leuven); An Nuytiens (Vrije Universiteit Brussel)
Bosnië en Herzegovina	(Dünkel, 2014; Dünkel & Pruin, 2012a; Farrington et al., 2012; Hazel, 2008; Loeber, Farrington, et al., 2012; Lösel et al., 2012a; Transition to Adulthood Alliance, 2010)	-
Bulgarije	(Dünkel, 2016; Dünkel & Pruin, 2012b; Pruin & Dünkel, 2015)	Dinko Kanchev (Bulgarian Lawyers for Human Rights Foundation)
Cyprus	(Dünkel, 2014, 2015, 2016; Dünkel & Pruin, 2012a, 2012b; Killias et al., 2012; Pruin & Dünkel, 2015)	-
Denemarken	(Barrow Cadbury Trust, 2005; Doob & Tonry, 2004; Dünkel, 2014, 2015, 2016; Dünkel & Pruin, 2012a, 2012b; Farrington et al., 2012; Killias et al., 2012; Kyvsgaard, 2004; Lappi-Seppälä, 2015; Loeber, Farrington, et al., 2012; Lösel et al., 2012a; Pruin & Dünkel, 2015; Storgaard, 2004; Transition to Adulthood Alliance, 2010)	Anette Storgaard (Aarhus Universiteit)
Duitsland	(Albrecht, 2004; Allen, 2012; Barrow Cadbury Trust, 2005; Doob & Tonry, 2004; Dünkel, 2014, 2015, 2016; Dünkel & Heinz, 2016; Dünkel & Pruin, 2012a, 2012b; Entorf, 2012; Evans, 2015; Farrington et al., 2012; Hazel, 2008; Killias et al., 2012; Loeber, Farrington, et al., 2012; Lösel, 2012; Lösel et al., 2012a; Matthews et al., 2018; Millett, 2018; Oberwittler & Höfer, 2005; Persson, 2017; Pichler & Römer, 2011; Prior et al., 2011; Pruin & Dünkel, 2015; Pruin et al., 2011; Rap, 2013; Transition to Adulthood Alliance, 2009a, 2009b, 2010; Üselé, 2016)	-
Engeland	(Abrams et al., 2018; Allen, 2008, 2012; Ashworth, 2005; Barrow Cadbury Trust, 2005; Bateman, 2016; Bottoms & Dignan, 2004; Coyle, 2019; Doob & Tonry, 2004; Dünkel, 2016; Dünkel & Pruin, 2012b; Farrington et al., 2012; Hazel, 2008; Killias et al., 2012; Loeber, Farrington, et al., 2012; Lösel, 2012; Lösel et al., 2012a; Morgan, 2012; Prior et al., 2011; Pruin & Dünkel, 2015; Rap, 2013; Rutherford, 2002; C. Stanley, 2001; S. Stanley, 2007; Stone, 2017; Transition to Adulthood Alliance, 2009a, 2009b, 2010)	-

Land	Literatuur	Contactpersonen
Estland	(Dünkel, 2016; Dünkel & Pruin, 2012b; Pruin & Dünkel, 2015)	Judit Strömpl (Universiteit van Tartu)
Finland	(Abrams et al., 2018; Barrow Cadbury Trust, 2005; Dünkel, 2016; Dünkel & Pruin, 2012b; Farrington et al., 2012; Hazel, 2008; Lappi-Seppälä, 2011a, 2015; Loeber, Farrington, et al., 2012; Lösel et al., 2012a; Pruin & Dünkel, 2015; Storgaard, 2004; Transition to Adulthood Alliance, 2010)	-
Frankrijk	(Dünkel, 2016; Dünkel & Pruin, 2012b; Pruin & Dünkel, 2015; Rap, 2013)	Martine Herzorg-Evans (Universiteit van Reims); Philippe Bonfils (Universiteit Aix-Marseille)
Georgië	-	Georgi Glonti (TSU Institute of the State and Law of Georgia)
Griekenland	(Dünkel, 2014, 2015, 2016; Dünkel & Pruin, 2012a, 2012b; Entorf, 2012; Hazel, 2008; Killias et al., 2012; Pruin & Dünkel, 2015; Rap, 2013; Transition to Adulthood Alliance, 2010)	Effi Lambropoulou (Panteion Universiteit)
Hongarije	(Dünkel, 2015, 2016; Dünkel & Pruin, 2012b; Pruin & Dünkel, 2015)	István Ambrus (Eötvös Loránd Universiteit)
Ierland	(Dünkel, 2016; Dünkel & Pruin, 2012b; Pruin & Dünkel, 2015; Rap, 2013)	Ursula Kilkelly (University College Cork)
IJsland	-	Rannveig Þórisdóttir (Nationale Politie)
Italië	(Dünkel, 2014, 2015, 2016; Dünkel & Pruin, 2012a, 2012b; Entorf, 2012; Killias et al., 2012; Lösel, 2012; Pruin & Dünkel, 2015; Rap, 2013)	Uberto Gatti (Universiteit van Genoa)
Kroatië	(Dünkel, 2014, 2015, 2016; Dünkel & Pruin, 2012a, 2012b; Entorf, 2012; Farrington et al., 2012; Hazel, 2008; Killias et al., 2012; Loeber, Farrington, et al., 2012; Lösel, 2012; Lösel et al., 2012a; Matthews et al., 2018; Prior et al., 2011; Pruin & Dünkel, 2015; Transition to Adulthood Alliance, 2010)	-
Letland	(Dünkel, 2016; Dünkel & Pruin, 2012b; Killias et al., 2012; Pruin & Dünkel, 2015)	The Ministry of Justice of the Republic of Latvia
Liechtenstein	-	-
Litouwen	(Barrow Cadbury Trust, 2005; Dünkel, 2014, 2015, 2016; Dünkel & Pruin, 2012a, 2012b; Evans, 2015; Killias et al., 2012; Loeber, Farrington, et al., 2012; Matthews et al., 2018; Prior et al., 2011; Pruin & Dünkel, 2015; Transition to Adulthood Alliance, 2010; Ūselė, 2016)	Laura Ūselė (Vilnius Universiteit)
Luxemburg	-	Ulla Peters (Universiteit van Luxembourg)
Malta	-	Sandra Scicluna (Universiteit van Malta)
Moldavië	(Dünkel, 2016)	Mihaela Vidaicu (Moldova State University)
Monaco	-	-

Land	Literatuur	Contactpersonen
Montenegro	(Dünkel, 2014, 2015, 2016; Dünkel & Pruin, 2012a, 2012b; Farrington et al., 2012; Loeber, Farrington, et al., 2012; Lösel et al., 2012a; Pruin & Dünkel, 2015; Transition to Adulthood Alliance, 2010)	-
Noord-Ierland	(Dünkel, 2014, 2015, 2016; Dünkel & Pruin, 2012a, 2012b; Killias et al., 2012; Pruin & Dünkel, 2015)	-
Noord-Macedonië	(Dünkel, 2014, 2016; Dünkel & Pruin, 2012a; Farrington et al., 2012; Loeber, Farrington, et al., 2012; Lösel et al., 2012a; Transition to Adulthood Alliance, 2010)	Gordana Lažetić (Saints Cyril en Methodius Universiteit)
Noorwegen	(Doob & Tonry, 2004; Dünkel, 2016; Dünkel & Pruin, 2012b; Farrington et al., 2012; Killias et al., 2012; Lappi-Seppälä, 2015; Loeber, Farrington, et al., 2012; Lösel et al., 2012a; Storgaard, 2004; Transition to Adulthood Alliance, 2010)	Morten Holmboe (Norwegian Police University College)
Oekraïne	(Dünkel, 2016; Dünkel & Pruin, 2012b; Killias et al., 2012; Pruin & Dünkel, 2015)	Olga Podilchak (National Prosecution Academy of Ukraine)
Oostenrijk	(Barrow Cadbury Trust, 2005; Bruckmüller, 2016; Dünkel, 2014, 2015, 2016; Dünkel & Pruin, 2012a, 2012b; Entorf, 2012; Evans, 2015; Farrington et al., 2012; Hazel, 2008; Killias et al., 2012; Loeber, Farrington, et al., 2012; Lösel et al., 2012a; Millett, 2018; Pruin & Dünkel, 2015; Transition to Adulthood Alliance, 2010)	-
Polen	(Dünkel, 2016; Dünkel & Pruin, 2012b; Pruin & Dünkel, 2015; Stańdo-Kawecka, 2016)	Barbara Błońska (Universiteit van Warsaw)
Portugal	(Dünkel, 2014, 2015, 2016; Dünkel & Pruin, 2012a, 2012b; Killias et al., 2012; Lösel, 2012; Matthews et al., 2018; Prior et al., 2011; Pruin & Dünkel, 2015)	Directoraat-generaal Justitiebeleid; Maria João Leote de Carvalho (CICS.NOVA Interdisciplinary Centre of Social Sciences)
Roemenië	(Dünkel, 2014, 2015, 2016; Dünkel & Pruin, 2012a, 2012b; Hazel, 2008; Lösel, 2012; Pruin & Dünkel, 2015)	Ioan Durnescu (Universiteit van Bucharest); Marian Badea (Romanian National Probation Department)
Rusland	(Dünkel, 2014, 2015, 2016; Dünkel & Pruin, 2012a, 2012b; Killias et al., 2012; Matthews et al., 2018; Prior et al., 2011; Pruin & Dünkel, 2015)	Una Hakvag (Norwegian Defence Research Establishment); Olga Kiseleva (Higher School of Economics)
San Marino	-	-
Schotland	(Audit Scotland, 2001, 2002; Burman & McVie, 2016; Dünkel, 2014, 2015, 2016; Dünkel & Pruin, 2012a, 2012b; Killias et al., 2012; Pruin & Dünkel, 2015; Transition to Adulthood Alliance, 2010)	-
Servië	(Dünkel, 2014, 2015, 2016; Dünkel & Pruin, 2012a, 2012b; Farrington et al., 2012; Loeber, Farrington, et al., 2012; Lösel et al., 2012a; Pruin & Dünkel, 2015; Transition to Adulthood Alliance, 2010; Vučićević, 2017)	Sanja Copic (Institute for Criminological and Sociological Research & Victimology Society of Serbia)

Land	Literatuur	Contactpersonen
Slovenië	(Dünkel, 2014, 2015, 2016; Dünkel & Pruin, 2012a, 2012b; Farrington et al., 2012; Filipčič & Plesničar, 2016; Killias et al., 2012; Loeber, Farrington, et al., 2012; Lösel et al., 2012a; Matthews et al., 2018; Prior et al., 2011; Pruin & Dünkel, 2015; Transition to Adulthood Alliance, 2010)	Katja Filipčič (Universiteit van Ljubljana)
Slowakije	(Dünkel, 2014, 2015, 2016; Dünkel & Pruin, 2012a, 2012b; Killias et al., 2012; Pruin & Dünkel, 2015)	Richard Sviežený (Directeur-generaal Strafrechtsafdeling - Ministerie van Justitie)
Spanje	(Barrow Cadbury Trust, 2005; Dünkel, 2014, 2015, 2016; Dünkel & Pruin, 2012a, 2012b; Entorf, 2012; Evans, 2015; Fernández Molina et al., 2016; Hazel, 2008; Pruin & Dünkel, 2015; Rap, 2013; Transition to Adulthood Alliance, 2010)	José A. Brandariz (Universiteit van A Coruña); María José Bernuz (Universiteit van Zaragoza)
Tsjechië	(Dünkel, 2014, 2016; Dünkel & Pruin, 2012a, 2012b; Matthews et al., 2018; Prior et al., 2011; Pruin & Dünkel, 2015; Transition to Adulthood Alliance, 2010)	-
Turkije	(Dünkel, 2016; Dünkel & Pruin, 2012b; Pruin & Dünkel, 2015)	Galma Akdeniz (Istanbul Bilgi Universiteit)
Wales	(Abrams et al., 2018; Allen, 2008, 2012; Ashworth, 2005; Barrow Cadbury Trust, 2005; Bateman, 2016; Coyle, 2019; Dünkel, 2016; Dünkel & Pruin, 2012b; Evans, 2015; Farrington et al., 2012; Hazel, 2008; Killias et al., 2012; Loeber, Farrington, et al., 2012; Lösel, 2012; Lösel et al., 2012a; Morgan, 2012; Prior et al., 2011; Pruin & Dünkel, 2015; Rap, 2013; Rutherford, 2002; C. Stanley, 2001; S. Stanley, 2007; Stone, 2017; Transition to Adulthood Alliance, 2009a, 2009b, 2010)	-
Zweden	(Doob & Tonry, 2004; Dünkel, 2014, 2015, 2016; Dünkel & Pruin, 2012a, 2012b; Farrington et al., 2012; Hazel, 2008; Janson, 2004; Killias et al., 2012; Lappi-Seppälä, 2011b, 2015; Loeber, Farrington, et al., 2012; Lösel, 2012; Lösel et al., 2012a; Millett, 2018; Persson, 2017; Prior et al., 2011; Pruin & Dünkel, 2015; Sarnecki, 2016; Storgaard, 2004; Transition to Adulthood Alliance, 2009a, 2010)	-
Zwitserland	(Dünkel, 2014, 2015, 2016; Dünkel & Pruin, 2012a, 2012b; Farrington et al., 2012; Hazel, 2008; Killias et al., 2012; Loeber, Farrington, et al., 2012; Lösel et al., 2012a; Matthews et al., 2018; Millett, 2018; Prior et al., 2011; Pruin et al., 2016; Pruin & Dünkel, 2015; Rap, 2013; Transition to Adulthood Alliance, 2010)	-